

Veera Planting
Pro gradu
Sosiologia
Jyväskylän yliopisto
13.5.2018

JÖRÖT JA SANKARIT

Yrittäjän kuvat ja yrittäjyyden merkitykset pienyrittäjien kertomana

TIIVISTELMÄ

JÖRÖT JA SANKARIT

Yrittäjän kuvat ja yrittäjyyden merkitykset pienyrittäjien kertomana

Veera Planting

Pro gradu -tutkielma

Sosiologia

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Terhi-Anna Wilska

Kevät 2018

sivumäärä: 76 + liite 2 sivua

Tämä maisterintutkielma käsittelee pienyrittäjien yrittäjyydelle antamia merkityksiä ja yrittäjyydestä rakentuvia kuvia. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten pienyrittäjät itse kuvailevat ja merkityksellistävät yrittäjyyttä omien kokemustensa kautta. Tarkastelin näitä kysymyksiä työelämän muutoksen ja prekarisaation sekä hallinnan ja yrittäjämäärän teorioiden sekä yrittäjämäisyyden ja sisäisen yrittäjyyden teorioita vasten. Aineisto koostui seitsemästä syvähaastattelusta, joita analysoin konstruktivistisellä tutkimusotteella laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimus osoitti, että yrittäjyydellä oli kolmenlaista merkitystä. Yrittäjyyden koettiin lisäävän yrittäjän ammatillista vapautta, voimaannuttavan henkilökohtaisesti ja ammatillisesti sekä mahdollistavan omien päämäärien tavoittelun ja palkkatyötä suuremman ammatillisen menestyksen. Yrittäjyyden merkitykset olivat pääosin hyvin positiivisia ja yrittäjyyteen suhtauduttiin tunnepitoisesti ja henkilökohtaisesti.

Yrittäjyydestä rakentunut kuva oli kahtiajakautunut. Yhtäältä yrittäjät nähtiin sankarillisina ja jopa ihanteellisina yksilöinä, jotka osaavat, menestyvät ja omaavat ihailtavia yksilönominaisuuksia. Toisaalta yrittäjyys näyttäytyi myös arkipäiväisenä puurtamisena sekä pienten vaikeuksien ja haasteiden läpi luovimisena. Nämä kuvat asettautuivat toisiaan täydentävään suhteeseen, jossa sankariyrittäjyys edustaa yrittäjyyden päämääriä, ihanteita sekä arvoja, ja jöröyrittäjyys edustaa yrittäjyyden arkipäiväistä todellisuutta hankaluuksineen.

Tuloksistani voidaan päätellä, että yrittäjämäärän ja yrittäjämäisyyden teorioissa määritelty käsitys siitä, millaisia yrittäjät ovat, vastaa huomattavasti ainakin haastattelemieni yrittäjien kokemusta. Yrittäjät eivät välttämättä näe yrittäjyyden prekaarisuutta haittana ja saattavat olla uudessa, prekaarissa työelämässä perinteisiä palkkatyöläisiä edullisemmassa asemassa. Yrittäjät ovat kiinnostava erityisryhmä työelämän tutkimuksen kannalta, sillä heidän asemansa, mahdollisuutensa ja rajoituksensa työelämässä ovat erilaisia kuin palkkatyöläisten.

Avainsanat: yrittäjyys, uusi työ, prekarisaatio, yrittäjämäärä, hallinta, yrittäjämäisyys, sisäinen yrittäjyys

SISÄLLYSLUETTELO

1. YRITTÄJÄ, KUKA HÄN ON?	3
2. TYÖELÄMÄN MUUTOS JA PREKARISAATIO	5
2.1. UUSLIBERALISMIN NOUSU JA MUUTTUNUT TYÖLÄISIHANNE	5
2.2. PREKARISAATIO	10
3. YRITTÄJYYSKASVATUS JA YRITTÄJÄMINÄ	13
3.1. IHANTEENA YRITTÄJÄMÄINEN YKSILÖ	13
3.2. YRITTÄJÄMINÄ JA HALLINNAN TEORIA	17
4. TUTKIMUSAINEISTO JA METODOLOGIA	21
5. YRITTÄJYYDEN MERKITYKSET	29
5.1. ”YRITTÄJYYS TARKOITTA MULLLE VAPAUTTA”	29
5.2. VOIMAANTUNUT, PYSTYVÄ MINÄKUVA	33
5.3. ETEENPÄIN MENEMINEN - SELVIYTYMINEN	40
6. MILLAINEN YRITTÄJÄ ON?	50
6.1. SANKARIYRITTÄJÄ MENESTYY JA AUTTAA MUITA	52
6.2. JÖRÖYRITTÄJÄ EI VÄHÄSTÄ VALITA	61
7. YHTEENVETO JA POHDINTAA	69
8. LÄHTEET	74
LIITE: HAASTATTELUKYSYMYKSET	77

1. YRITTÄJÄ, KUKA HÄN ON?

Jos pysäyttäisin satunnaisen ihmisen kadulla ja kysyisin häneltä, mitä tulee mieleen sanasta ”yrittäjä”, saisin monenlaisia vastauksia riippuen vastaajan iästä, elämäkokemuksista, asemasta työelämässä sekä omista yrittäjäkontakteista. Hän saattaisi mainita Slushin, Nokian sekä Supercellin ja sen pari vuotta sitten maksamat miljardiverot Suomeen. Hän saattaisi puhua tuntemastaan kampaajasta, maalarista tai kauppiasta. Kenties hänellä olisi sellainen omassa perheessään, onhan Suomessa yli 200 000 yksinyrittäjää. On kuitenkin myös mahdollista, että tämän ohikulkijan mielikuva yrittäjistä olisi negatiivisempi. Hän saattaisi sanoa, että yrittäjät ovat kauheita valittajia, jotka haluavat aina heikentää työntekijöiden työehtoja ja keventää omia verojaan tai jopa, että yrittäjät ovat riistäjiä, jotka käärivät voittoja toisten selkärangasta.

Yrittäjyydestä on puhuttu viime vuosina valtavasti ja monesta eri suusta. On it-alan positiivista pohinää, poliitikoiden ulostuloja siitä, kuinka useampien kansalaisten pitäisi ryhtyä yrittäjiksi sekä pienyrittäjien kertomuksia pitkistä päivistä ja olemattomasta sosiaaliturvasta. Toisaalta yritysjohtajien huikeat palkkiot ja karkaaminen eläkkeelle matalamman verotuksen maihin synnyttää erityisesti suuryrittäjistä negatiivisia mielikuvia. Yrittäjyys ja sitä koskevat mielikuvat ovat osa laajempaa julkista määrittelykamppailua siitä, mitä postmodernissa, pirstaloituvassa työelämässä merkitsee olla hyvä ihminen ja tuottava kansalainen.

Julkisessa keskustelussa yrittäjyydestä on tullut symboli, jonka välityksellä käydään kamppailua kokonaisesta ajattelun järjestelmästä. Millainen suomalaisen työelämän pitäisi olla ja mihin suuntaan sitä on kehitettävä? Kenen eduksi ja kenen kustannuksella tuon kehityksen pitäisi tapahtua? Millaista yksilöä pidämme hyvänä ihmisenä ja kelvollisena osana yhteiskuntaa? Samalla yrittäjyydestä välittyy julkisen keskustelun kautta polarisoitunut, aina jonkun muun kuin tavallisen yrittäjän omista lähtökohdista ponnistava kuva siitä, mitä on olla yrittäjä.

Yrittäjyyden saamat merkitykset ja erityisesti niiden taipumus kärjistyä karikatyyreiksi, jotka oletettavasti vastaavat vain harvojen yrittäjien todellista kokemusmaailmaa, olivat

mielessäni valitessani graduni aihetta. Yrittäjyys oli tuolloin noussut laajaan julkiseen keskusteluun, sillä työttömyysturvalakia oltiin uudistamassa siten, että monet aiemmin palkansaajien työttömyysturvan piirissä olleet itsensä työllistäjät laskettaisiin jatkossa päätoimisiksi yrittäjiksi.

Tämä uudistus aiheutti keskustelua myös omassa tuttavapiirissäni ja tulin tietoiseksi siitä, kuinka valtavan erilaisia asenteita yrittäjyyteen kohdistuu. Jotkut suhtautuivat yrittäjiin epäluuloisesti ja negatiivisesti ja toisten mielestä yrittäjät olivat lähtökohtaisesti ihailtavimpia, ahkerimpia yksilöitä, joita yhteiskunnastamme löytyy. Kenelläkään näitä vahvoja mielipiteitä esittävistä ystävistäni ei kuitenkaan ollut henkilökohtaista kokemusta yrittäjyydestä eikä läheistä suhdetta yrittäjään. Se sai minut pohtimaan, mistä nämä vahvat ja kärjistyneet mielipiteet tulevat? Miksi ystävilläni oli niin vahvoja mielipiteitä ihmisryhmästä, jota he eivät todellisuudessa edes tunteneet kunnolla?

Samalla kun tulin tietoiseksi yrittäjyyteen kohdistuvista vahvoista näkemyksistä ja väitteistä, koin, että oma ymmärrykseni ilmiön suhteen oli hyvin rajallinen. Minulla ei ollut tarpeeksi tietoa omien, perusteltujen mielipiteiden muodostamiseen. Valitsin yrittäjyyden graduni aiheeksi ennen kaikkea, koska halusin itse oppia uutta. Halusin ymmärtää, miten yrittäjyys oli saavuttanut sen yhteiskunnallisen roolin, jonka näin sillä olevan ja halusin ymmärtää, miten siihen saatettiin liittää niin ristiriitaisia käsityksiä. Eniten minua kuitenkin kiinnosti, mitä yrittäjät itse ajattelevat yrittäjyyskeskustelusta ja yrittäjyydestä.

Lähtiessäni tekemään tutkielmaani, minulle oli heti selvää, että tulisin kokoamaan aineistoni keskustelemalla pienyrittäjien kanssa. Pienyrittäjät yhtä aikaa muodostavat yrittäjien enemmistön ja ovat kuitenkin samaan aikaan valtavan moninainen ja epäyhtenäinen joukko ja uskoin pääseväni heidän kauttaan parhaalla mahdollisella tavalla kiinni niin kutsutun tavallisen yrittäjän kokemukseen. Halusin selvittää, mikä on heidän oma totuutensa yrittäjyydestä. Miksi he olivat ryhtyneet yrittäjiksi? Mitä yrittäjyys merkitsee heille? Millaisia yrittäjät heidän mielestään ovat? Tästä halusta ymmärtää ja ennen kaikkea päästä kyselemään, erästä haastateltavaani siteeratakseni ”helvetin tyhmiä kysymyksiä”, lähti muotoutumaan pro gradu -tutkielmani.

2. TYÖELÄMÄN MUUTOS JA PREKARISAATIO

2.1. UUSLIBERALISMIN NOUSU JA MUUTTUNUT TYÖLÄISIHANNE

Työelämä, työntekijäihanteet ja koko globaali talousjärjestelmä ovat muuttuneet valtavasti viime vuosikymmeninä. Tämä vaikuttaa osaltaan siihen, että työelämän merkityksistä ja muodoista kiistellään niin paljon. Suomi on muun maailman ja erityisesti muiden länsimaiden ohella noussut maailmansotien jälkeisestä köyhyydestä vauraaksi ja taloudellisesti tasapainoiseksi kansallisvaltioksi. Sen jälkeen olemme joutuneet sopeutumaan globalisaation ja vapautuvien maailmanmarkkinoiden mukanaan tuomaan lisääntyneeseen kilpailuun ja uuteen, uusliberalismiksi kutsuttuun tapaan ymmärtää talous, yhteiskunta sekä yksilön rooli yhteiskuntajärjestelmässä.

Maailmansotien jälkeisestä ajasta aina uusliberalistiseen käännteeseen 70–80-lukujen taitteessa, vapaata markkinataloutta ohjailtiin länsimaissa kansallisvaltioiden toimesta niin sanotun keynesiläisen taloustieteen periaatteiden mukaisesti. Keynesiläinen talouspolitiikka perustui ajatukseen siitä, että kansallisvaltioiden tehtävä oli tasoittaa markkinoiden suhdannevaihteluita ja ehkäistä työttömyyttä. Tämän ajateltiin onnistuvan parhaiten sääntelemällä taloutta (Keynes 1980, 321–326). Valtiot pyrkivät muun muassa tasapainottamaan markkinatalouden heilahteluja, uudelleenjakamaan varallisuutta hyvinvointivaltioperiaatteen mukaisesti ja tavoittelemaan täystyöllisyyttä. Jotta uutta maailmansotaa ei koskaan enää syttyisi, länsimaissa haluttiin kasvattaa taloutta, vähentää sosiaalisia eroja ja jännitteitä sekä kytkeä erilliset kansallisvaltiot osaksi yhteistä globaalia talousjärjestelmää. (Harvey 2005, s. 10–11; Patomäki 2007, s. 33–52.)

Maailmansotien jälkeisenä aikana yleistä ja normaaliksi ymmärrettyä tapaa järjestää työ luonnehtivat vakaat työsuhteet, selkeästi määritellyt ja osin jännitteiset suhteet työntekijöiden ja työnantajien välillä ja työelämän politisoitunut luonne (Julkunen 2008, 45–52). Yksilön näkökulmasta tämä ajanjakso oli niin sanotun palkkatyöihanteen aikaa, jolloin ihanteellisen työntekijän ajateltiin olevan ammattitaidostaan ylpeä, kurinalainen ja vaatimaton, mutta samalla työnantajaansa epäluulolla suhtautuva ja omaa yhteiskuntaluokkaansa kohtaan solidaarinen (Komulainen ym. 2010, 10; Julkunen 2008,

46–50). Robert Castel (2007) on kuvannut toisen maailmansodan jälkeisen ajan idealisoitua tapaa nähdä työntekijän ja työnantajan suhde teoksessaan *Sosiaalinen turvattomuus. Mitä on olla suojattu?* Tuossa mallissa työntekijän asema nähtiin työnantajalle alisteisena, mutta kuitenkin suojattuna. Voi jopa sanoa, että työntekijällä ajateltiin olevan oikeus työpaikkaansa. Työ oli tärkeä sosiaalisen turvan lähde ja samalla sitä pidettiin yksilön henkisen ja moraalisen terveyden kannalta välttämättömyytenä (Pyykkönen 2014, 18–20). Suomessa ja muissa Pohjoismaissa vahva ja eurooppalaisittain poikkeuksellisen normalisoitu ammattiyhdistysliike on ollut suuressa roolissa kun työnantajien ja työntekijöiden molemminpuolisia velvollisuuksia ja vakaata, järjestäytyntä palkkatyöyhteiskuntaa on rakennettu (Julkunen 2008, 46–47).

On tärkeää muistaa, että edellä kuvatun tapainen järjestäytynt palkkatyö ei ole koskaan toteutunut täysin universaalisti, vaan epätyypillisiä ja haavoittuvia töitä on ollut aina. Kuvatun tapainen käsitys palkkatyöstä perustuu kulloisenakin aikana valtavirtaiseen ja normaalina pidettyyn, hegemoniseen tapaan ajatella työtä ja sen tekijöitä.

Keynesiläinen politiikka toimi ennennäkemättömän talouskasvun moottorina länsimaissa 50-, 60-luvuilla, mutta 70-luvulle tultaessa maailmantalous ajautui pitkäkestoiseen lamaan, joka sai poliitikot ja taloustieteilijät etsimään muita vaihtoehtoja. Taloustieteen piirissä oli syntynyt keynesiläiselle talousajattelulle vastalauseena liikehdintää, jossa kannatettiin kaikenlaisen sääntelyn mahdollisimman pitkälle vietyä purkamista yksityisomistuksen ja yksityisen sopimisen tieltä. Tämä ajattelutapa nimettiin uusliberalismiksi, koska siinä kannatettiin paluuta 1800-luvun klassisen liberalismiin periaatteisiin, tosin tiettyin merkittävin poikkeuksin. Uusliberalismin merkittävimpanä teoreetikkona pidetään taloustieteilijä Milton Friedmania, jonka ajatukset saivat suosiota uskonservatiivisilta poliitikoilta erityisesti USA:ssa ja Isossa-Britanniassa, joissa ne nähtiin muun muassa vastaiskuna länsimaista poliittista järjestelmää uhkaavalle sosialismille. (Harvey 2005, 10–19; Heiskala & Luhtakallio 2006, 14–21.)

1980-luvulla osassa länsimaisia kansallisvaltioita, muun muassa USA:ssa ja Iso-Britanniassa, alettiin purkaa talouden ja elinkeinojärjestelmän sääntelyä. Uudistukset laajenivat ja levisivät yhä uusiin kansallisvaltioihin 80-90-lukujen aikana. Neuvostoliiton

hajoaminen ja siitä seurannut kansainvälisen vasemmiston uskottavuuden rapistuminen kiihdyttivät kehitystä entisestään. Jälkikäteen monet tutkijat, muun muassa David Harvey, on alkanut kutsua tätä kehitystä uusliberalistiseksi käännteeksi. (Emt.)

Suomessa talousjärjestelmän vapautuminen ja sääntelyjen purkaminen alkoi 80-luvulla rahoitusmarkkinoiden avaamisesta ja on laajentunut siitä asti. Suomalaisen yhteiskunnan taloudelliseen kehitykseen on vaikuttanut yleisen kansainvälisen kehityksen lisäksi myös Euroopan unionin laajeneminen ja Suomen liittyminen siihen. Suomen vapautuminen ja globalistuminen on muuttanut yhteiskunnallista keskustelua ja vallitsevia taloutta koskevia ajattelutapoja. Esimerkiksi kilpailukyvyyn ja globaalin taloudellisen eloonjäämiskamppailun retoriikka on vakiintunut osaksi talouskeskustelua. Kilpailukykypuheelle on ominaista ajatus siitä, että Suomen täytyy kyetä huolehtimaan kilpailukyvyistä ja jatkuvasta talouskasvusta selvitäkseen maailmanmarkkinoilla. (Harvey 2005, 10–19; Heiskala & Luhtakallio 2006, 14–21; Kantola 2006, s. 159; Patomäki 2007, s. 61–67.)

Uusliberalismi ei ole ollut vain talouselämään ja sen järjestelyihin ulottuva ideologia vaan sillä on ollut kauaskantoisia seurauksia koko länsimaiseen yhteiskuntajärjestykseen ja siihen tapaan, jolla yksilöt ja heidän asemansa yhteiskunnassa ja työelämässä nähdään. Uusliberalistiseen kehitykseen 80-luvulta eteenpäin kuuluu olennaisesti yksilön roolin korostuminen ja monien perinteisesti yksilön elämää säädelleiden normien heikentyminen. Yksilöllistyminen ei tietenkään palaudu vain uusliberalismiin, vaan on osa laajaa kulttuurista murrosta, joka länsimaisissa yhteiskunnissa alkoi maailmansotien päättymisestä ja kiihtyi muun muassa moraalisen vapautumisen, kansalaisoikeusliikehdinnän ja opiskelijapolitiikan myötä. David Harvey toteaa teoksessaan *A Brief History of Neoliberalism* (2006, 39–42), että tämä laajempi yksilönvapauden eetos muilla yhteiskunnan alueilla auttoi legitimoimaan uusliberalistisia uudistuksia myös talouden piirissä (myös mm. Patomäki 2007, s. 49).

Yksilöllistymistä ja sen seurauksia sosiaaliselle elämälle paikallisdemokratiasta yksilön identiteettiin on tutkittu sosiaalitieteissä valtavasti, eikä minun ole tarkoituksenmukaista tehdä tässä kattavaa aiheen esittelyä. Kiinnostavaa oman tutkimukseni kannalta on se,

millaiset seuraukset tällä yksilöllistymisellä sekä sen kanssa rinnakkain ja sidoksissa tapahtuneilla talouden ja työelämän muutoksilla on ollut yrittäjien ja yrittäjyyden kannalta.

Suomessa työelämän muutoksesta on kirjoittanut muun muassa Raija Julkunen, joka ajoittaa suurimman murroskohdan 1990-luvun laman jälkeiseen aikaan, jolloin Suomi palautui pahimmasta laman aiheuttamasta massatyöttömyydestä, mutta jonka jäljiltä työelämä ei koskaan palannut entiselleen (2008, 9–13). Uutta työelämää on luonnehdittu erityisesti mediassa negatiivisin sanankäntein loppuunpalamisen, Kiina-ilmiön, pätkätöiden ja kaikenlaisen työelämän huonontumisen näkökulmasta. Tällaista puhetta on myöhemmin suomalaisen työelämän tutkimuksen piirissä luonnehdittu ylenpalttisen pessimistiseksi, sillä tilastojen valossa suomalaisten työsuhteet eivät ole merkittävässä määrin määräraikaistuneet, huonontuneet tai muuttuneet epävarmemmiksi. Objektiiivisesti tarkasteltuna työelämä on pikemminkin parantunut. (Nätti&Pyöriä 2017, 26–38).

Jos keskimääräisen suomalaisen palkansaajan työsuhteen muoto ja kesto eivät olekaan muuttuneet, on kiistatonta, että työelämää koskeva keskustelu, ajattelu ja poliittinen ilmapiiri ovat. Edelläkuvattu median välityksellä näkyvä epävarmuuskeskustelu on vakiintunut osaksi työelämän julkisuuskuvaa (Julkunen 2008, 9; Pyöriä 2017, 9–12). Raija Julkunen mukaan tämä selittyy osaltaan sillä, että suomalainen työelämä tutkimus ja -keskustelu on saanut vaikutteita anglosaksisista maista, joissa työelämän prekarisaatio ja sirpaloituminen on paljon pitemmällä kuin meillä.

Lisäksi Suomessa käydään keskustelua erityisesti *uuden työn* käsitteen ympärillä. Julkunen mukaan suomalainen aihetta koskeva keskustelu pohjautuu italialaiseen filosofiseen uuden työn liikkeeseen (2008, 16–19). Tämän suuntauksen mukaan työssä on tapahtunut selkeä siirtymä pois kansallisesti säännelystä, suojatusta, ammattiyhdytyksen ja järjestäytymiseen perustuvasta muodosta kohti globaalia, rajatonta ja liikkuvaa, yksilön osaamiseen ja yritteliäisyyteen perustuvaa sääntelemätöntä työtä. Uudesta työstä ovat Suomessa kirjoittaneet muun muassa Mikko Jakonen ja Jussi Vähämäki. Myös käyttämäni prekarisaation käsite paikantuu osaksi keskustelua uudesta työstä.

Poliittinen ilmapiiri on myös muuttunut ja joidenkin tutkijoiden mukaan näin on käynyt

myös kulttuuriselle työtä ja työntekijää koskevalle ihanteelle. Palkkatyöläisihanne ja selkeä roolijako työnantajien ja -tekijöiden välillä on korvautunut yrittäjämäisyyden ihannoimisella. Yrittäjämäisyydellä tai sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan sitä, että yksilöllä on ominaisuuksia, joiden ajatellaan olevan yrittäjille tyypillisiä. Käsittelen näitä käsitteitä ja yrittäjämäisyyden ihannetta tarkemmin tulevissa luvuissa. Yrittäjämäisyyden ihannoiminen palautuu uusliberalistiseen kehitykseen, joka laajemman yksilöllistymisen myötä tekee jokaisen meistä vastuulliseksi omasta kehityksestämme, menestyksestämme ja hyvinvoinnistamme niin henkilökohtaisella kuin ammatillisella tasolla.

Yksilöllistyminen ja palkkatyönormin särkyminen on ainakin julkisessa keskustelussa johtanut siihen, että käsitys ihanteellisesta työntekijästä on muuttunut tavoilla, jotka heijastelevat yleistä yksilöllistymiskehitystä länsimaisissa yhteiskunnissa viime vuosikymmeninä. Sosiaalitieteissä on kirjoitettu valtavasti siitä, miten normatiivisen elämän määrittelyt ovat rapautuneet ja vanhat sosiaaliset yhteydet ja identiteetit ovat hävinneet. Postmodernia nykyaikaa ja sen vapautta on kuvattu yksilön kannalta jatkuvaksi henkiseksi työksi oman minuuden rakentamiseksi ja oman, yksilöllisen elämäntarinan reflektioimiseksi. Koska yhteisön normit eivät enää kahlitse yksilöitä, olemme vapaita, mutta toisaalta velvoitettuja jatkuvaan itsemme määrittelemiseen yhä uudestaan ja uudestaan. (Mm. Bauman 2002, 13-15.)

Vapautuminen koskee myös työelämää. Työnantajan ja työntekijän välinen roolijako on, ainakin julkisessa keskustelussa ja kulttuurissa hiipunut ja nykyään olemme kaikki oman työsuoritusemme ja osaamisemme arkkitehteja. Raija Julkunen on kuvannut sitä, kuinka puhe ammattitaidosta on korvautunut puheella osaamisesta ja politisoituneet työtaistelut työnantajan ja työntekijän välillä ovat muuttuneet henkiseksi taisteluksi työntekijän sisällä. Työhyvinvointi, elinikäinen oppiminen, ansioluettelon ylläpitäminen ja itsensä brändääminen ovat uuden työn sanastoa, jolla huomio hyvän ja huonon työn määrittelyistä on siirtynyt pois rakenteista ja yksilön sisälle. (Julkunen 2008, 61–78.)

Samalla työajan liukuminen ja sekoittuminen vapaa-aikaan on yhteydessä informaatioyhteiskunnan muutokseen ja sosiaalisen median nousuun. Työntekijöiltä vaaditaan entistä enemmän ”yrittäjämäistä” ajattelutapaa eli työnantajansa

kokonaisvaltaisen edun huomioimista ja samalla työnantajien työntekijöille suuntaama retoriikka on muuttunut. Siinä missä ennen oli olemassa he-me-jaottelu työnantajien ja työntekijöiden välillä, ovat työnantajat nyt siirtyneet puhumaan työyhteisöistä me-perheinä. Samaan kehitykseen kuuluu maailmanlaajuisesti myös ammattiliikkeen hiipuminen ja työelämän valtasuhteiden kallistuminen entistä enemmän työnantajien hyväksi. (Emt.)

2.2. PREKARISAATIO

Työ on muuttunut osalle työntekijöistä joustavaksi, liikkuvaksi ja ennalta arvaamattomaksi. Työsuhteet määräaikaistuvat ja muuttuvat projektinomaisiksi, työttömyysjaksojen riski on todellinen ja työnhaku jatkuva. Nätin ja Pyöriän mukaan osa- ja määräaikaista työtä tekevien määrä on 2000-luvun aikana vakiintunut hieman alle 20 prosenttiin palkansaajista samalla kun työllisyysuhkaa kokevien palkansaajien osuus on samalla ajanjaksolla talouden suhdanteista riippuen heilahdellut 20 ja 35 prosentin välillä (2017, s. 29–34). Pelkoa ja epävarmuutta kokee siis yleisestä yhteiskunnallisesta ilmapiiristä riippuen vaihteleva osuus työvoimasta, mutta toisaalta ei-vakituiset työsuhteet ovat vakiintunut osa suomalaista työelämää.

Vakituiset ja määräaikaiset suhteet eivät ole tasaisesti jakautuneet Suomen työikäiseen väestöön, vaan työsuhteiden ja työmarkkina-aseman laatu on yhteydessä muun muassa ikään ja sukupuoleen. Naiset ja nuoret tekevät enemmän määrä- ja osa-aikaista työtä kuin muut väestöryhmät, toisaalta miehillä työttömyys on yleisempää. Prekaarin ja epävakuutisen työn yleisyyteen vaikuttaa aina myös yleinen taloudellinen tilanne, jolloin esimerkiksi talouden laskusudanteiden aikana ei-vakituisten työsuhteiden määrä on suurempi kuin talouden nousukausina. (Emt.)

Työn muutosta ja epävarmuuden vakiintumista osaksi työelämää kuvaa prekarisaatioteoria, joka korostaa työn epävarmuutta ja riskejä nykyaikana. Vaikka todellisuudessa työn määräaikaisuus, projektimaisuus, epätyypillisuus tai työttömyyden uhka koskettavat vain osaa työntekijöistä, toteavat muun muassa Kontula ja Jakonen (2008) prekarisaation

subjektiivisena, yksilöiden kokemana epävarmuutena olevan yleisempi yhteiskunnallinen taipumus. Leena Åkerblad toteaa teoksessaan *Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus*, että yhä suurempi osa myös niistä työntekijöistä, joita prekarisoituminen ei välittömästi koske, kokevat tulevaisuuden epävarmana tai hankalana ennakoita (2014, 26). Samalla joustavuudesta ja riskin käsitteestä on varsinkin tietyillä toimialoilla tullut osa normaalia urakehitystä. Työpaikkoja ketjutetaan ja niitä saattaa olla jopa useampi kuin yksi yhtä aikaa. Pyöriä ja Nätti tekevät samantyyppisen havainnon siitä, että vakituistakin työtä tekevien kokemus epävarmuudesta ja työttömyyden uhasta on tällä vuosituhanella kasvanut (2016, 29-34).

Toisaalta prekarisaation luonnehtiminen pelkästään epävarmuuden kautta on liiallinen yksinkertaistus. Prekaariuden kanssa elävät yksilöt myös pyrkivät tulemaan toimeen olosuhteidensa kanssa ja onnistuvatkin siinä (Ehrenstein 2006, 59). Osalle työntekijöistä, erityisesti nuorille, työn joustavuus, projektiluontoisuus ja työsuhteiden vaihtuvuus voi myös olla oma valinta, eikä vakituista työtä edes haluta (esim. Miettinen 2007, 16–17).

Siinä missä modernin palkkatyöyhteiskunnan työ oli politisoitunutta ja ammattiyhdistysliikkeen säätelämä ja työpaikkojen säilyminen nähtiin jopa ihmisoikeutena, yrittäjyydessä riskin sietäminen kuuluu olennaisena osana jokaisen toimijan elämään. Komulaisen ja Sinisalonen mukaan sisäisen yrittäjyyden ihanteen yleistymisen on tapahtunut käsi kädessä perinteisen palkkatyön normien heikentymisen kanssa (2006, s. 149–150). Toisin sanoen prekaarin työn yleistymisen myötä aiemmin vain yrittäjyyteen liitetty riskienhallinnan vaatimus on yleistynyt koskemaan myös palkkatyöläisiä.

Prekarisaation teoriaan kuuluu ajatus yksilöstä hallinnan kohteena, jonka tekoja ja koko persoonaa pyritään asiantuntijavallan avulla muokkaamaan ”oikeanlaiseksi”. Hallinta käsitteenä perustuu Michel Foucault'n teoriaan ja käsittelen sitä tarkemmin luvussa 3.2. Hallinnan tavoite ei ole kohdistaa yksilöön ulkoapäin tulevaa painetta vaan saada yksilö omaksumaan tarkoituksenmukaiset ajattelu- ja toimintatavat. Prekarisaatioteoria ja yleinen hallinnan teoria esittävät hallinnan muovaavan yksilöitä halutunlaisiksi estämällä tai rankaisemalla vääränlaisia subjekteja ja auttamalla oikeanlaisia menestymään. (Åkerblad

2014, s. 22–23)

Yrittäjien ajatellaan monissa viimeaikaisissa hallinnan teorioissa olevan uuden, uusliberaalin rationaliteetin ihannesubjekteja. Samalla yksin- ja pienyrittäjien tavat hankkia toimeentuloaan ovat monella tapaa rinnasteisia prekarisaatioteorian kuvaukseen epävarmasta työstä. Siksi juuri hallinnan, prekarisaation ja pienyrittäjyyden leikkauspiste on tämän tutkimuksen ydinaluetta. Pienyrittäjät joutuvat tekemään jatkuvaa työtä saadakseen aina uusia asiakkaita ja kantavat itse oman toimintansa riskit ilman varmuutta siitä, tuleeko toiminta kannattamaan tulevaisuudessa. Samalla heidän tapansa suhtautua sekä itseensä, että erityisesti yrittäjyyden reunaehtoina oleviin riskeihin ja epävarmuuteen ovat tutkimukseni olennainen kiinnostuksenkohde.

Prekarisaation, hallinnan, yrittäjämienän ja yrittäjämäisyyden käsitteet muodostavat tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Ne ovat osa sellaista työelämädiskurssia, jossa uuden työn sirpaleinen, liikkuva ja ainakin osalle työvoimaa epävarmuutta ja jopa uupumista aiheuttava luonne korostuu. Prekarisaatiotutkijoiden tapaa puhua työelämästä on kritisoitu liiallisesta pessimismistä ja taipumuksesta esittää todellisuudessa vain osaa työvoimasta koskeva kehitys universaalina, vääjäämättömänä kehityskulkuna, joka tulee tuhoamaan palkkatyön tuntemassamme muodossa (esim. Beck 1999, 259). Pyöriä ja Nätti huomauttavat teoksessaan *Työelämän myytit ja todellisuus*, että suomalaisten keskimääräiset työsuhteet ovat viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana tosiasiallisesti pidentyneet ja pitkissä työsuhteissa olevien osuus kaikista palkansaajista on pysynyt samana (2017, s. 26–41). Pätkätyötä tekevien, itsensä työllistävien ja muutoin epätyyppillisissä työsuhteissa olevien osuus on kasvanut ja työttömyyttä pelätään yhä enemmän, mutta valtaosalle suomalaisista työelämä on kuitenkin vielä vakaata.

Prekarisaation ja työelämän huonontumisen retoriikkaa ovat kritisoineet muun muassa Pyöriä ja Nätti, mutta myös Raija Julkunen (2008, 9–13). Itse tulkitseen tätä kritiikkiä niin, että prekarisaatiokeskustelun katsotaan lyöneen itsensä läpi julkisessa keskustelussa liian hyvin. Sen puitteissa annetaan ymmärtää, että suomalainen, vielä hyvin turvattu työelämä olisi prekaarimpaa kuin se onkaan. Sen piirissä myös luonnehditaan nykyajan työelämää tavalla, joka on omiaan liioittelemaan työelämän epävarmuutta ja lietsomaan pelkoa

työttömyydestä myös siinä palkansaajien suuressa enemmistössä, jonka asema ei tilastojen valossa ole viime vuosikymmenien aikana huonontunut tai prekarisoitunut. Työväestön kokemalla pelolla ja epävarmuudella voi puolestaan olla todellisia seurauksia yhteiskunnan ilmapiiriin ja kehityksen kannalta, vaikka pelko olisi perusteetonta.

Katson, että tästä kritiikistä huolimatta omaan tutkimukseeni prekarisaation, hallinnan ja yrittäjämäisyyden tematiikka sopii, sillä oma tarkoitukseni ei ole vetää johtopäätöksiä suomalaisesta työelämästä kokonaisuutena, eivätkä tutkimuskohteenani ole tavalliset, pitkissä työsuhteissa olevat palkansaajat. Tutkimuskohteenani on nimenomaan henkilöitä, jotka joutuvat jatkuvasti tekemään aktiivista työtä myydäkseen työpanostaan ja joista moni painii toimeentuloon ja työn jatkuvuuteen liittyvien kysymysten kanssa. Siksi juuri heidän kokemustensa ja ajatustensa peilaaminen näihin keskusteluihin on sekä sopivaa, että tärkeää.

Työelämän muutosten ja prekarisaation tarkasteleminen yrittäjyyden näkökulmasta on kiinnostavaa, koska monet viime vuosikymmeninä tapahtuneet työlainsäädännön ja työelämän rakenteiden muutokset ovat helpottaneet yrittäjyyttä (mm. Luukkainen & Wuorinen 2002, 173–175). Samalla yrittäjyydestä on tullut yhä puoleensavetävämpää ja yrittäjäksi ryhdytään usein tietoisesti, koska sen katsotaan tavalla tai toisella kannattavan turvattua, perinteistä palkkatyötä paremmin (mm. Haanpää & Tuppurainen 2012, 102–106).

3. YRITTÄJYYSKASVATUS JA YRITTÄJÄMINÄ

3.1. IHANTEENA YRITTÄJÄMÄINEN YKSILO

2000-luvun Suomessa yrittäjämäisyydestä on tullut uusi ihanne. Start-up-kulttuuri, vuosittain Helsingissä järjestettävä ja median aina laajalti uutisoima teknologia- ja kasvuyrittäjien tapahtuma Slush, yrittäjyyskasvatuksen vakiintuminen koulutusjärjestelmään ja menestyvien kasvuyrittäjien, kuten Supercellin toimitusjohtaja Ilkka Paananen saavat laajaa positiivista mediajulkisuutta. Tällainen *pöhinä* on omiaan

vahvistamaan käsitystä yrittäjyydestä elinvoimaisena ja positiivisena yhteiskunnan ja kansantalouden moottorina.

Valtion ja politiikan tasolla yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden edistämisestä on tullut tavoitteellista. Lapset ja nuoret ovat koulutusjärjestelmässä tapahtuvan yrittäjyyskasvatuksen piirissä ja työelämäänsä aloittelevia nuoria aikuisia kannustetaan yrittäjyyteen enenevässä määrin. Erilaiset yrittäjyysseminaarit ja -kurssit sekä monitieteiset työelämäopinnot ovat arkipäivää korkeakouluissa ja startup-yritysten aloittamisen edellytyksiä on parannettu. Jo koululaiset harjoittelevat yrityksen perustamista koululuokissa. Yrittäjyyskasvatuksesta tuli osa perusopetuksen opetusohjelmaa vuonna 2004 ja nykyisin sitä annetaan kaikilla koulutusasteilla jo päiväkodista lähtien (Opetushallitus 2004, 40). Yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden edistämistä pidetään tärkeänä tapana edistää talouskasvua ja työllistymistä ja tähän tarpeeseen yrittäjyyskasvatus pyrkii vastaamaan. Esimerkiksi Opetusministeriön Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat -julkaisussa todetaan yrittäjämäisen toiminnan olevan kehittyvän yhteiskunnan perusta (2009, 10).

Siihen, että yrittäjyyden edistämisestä tuli poliittinen päämäärä, vaikutti suuresti muuttunut käsitys talouskasvun edellytyksistä. Siinä missä 1990-lukua oli luonnehtinut usko suuryritysten, kuten Suomessa Nokian, kansantaloutta edistävään voimaan, 2000-luvulla alettiin ajatella pienyritysten olevan avain joustavuuteen ja ajan haasteisiin vastaavaan talouskehitykseen. Uskomuksen todenperäisyydestä ei ole vahvaa empiiristä näyttöä, mutta yhtä kaikki yrittäjyyskasvatus oli tullut suomalaisen politiikkaan ja keskusteluun jäädäkseen. (Wilska 2004, s. 58–60). Nokian romahdus 2010-luvulla on osaltaan vaikuttanut siihen, että start-up-yrityksistä toivotaan uutta Suomen viennin ja talouden moottoria.

Pienyrittäjyyden ja start-up-kulttuurin nousu Suomessa on osa laajempaa kansainvälistä kehitystä. Sen taustalla on 1990-luvulla alkanut pyrkimys sekä julkisen keskustelun, että poliittisen päätöksenteon tasolla valtavirtaistaa yrittäjyys ja tehdä siitä ihmisille puoleensavetävä vaihtoehto palkkatyön rinnalla. Paul Cullen toteaa vuonna 2001 OECD:tä varten toimittamassaan policy-raportissa, että yrittäjyyden valtavirtaistamisella pyrittiin

tietoisesti rikkomaan kuvaa yrittäjyydestä riskialttiina toimintana, johon vain ammattimaiset kapitalistit ja ”pesunkestävät riskinottajat” saattoivat ryhtyä. Huoli nuorisotyöttömyydestä yhdistettynä kansallisvaltioiden taloudelliseen vapautumiseen sekä uusliberaalin politiikan yleistymiseen vaikuttivat merkittävästi siihen, että nuorten yrittäjyyden tukeminen alettiin nähdä sekä talous- että sosiaalipoliittisesti puoleensavetävänä vaihtoehtona. (OECD, 2001.)

Yrittäjyyskasvatuksella on Suomessa ollut merkittävä rooli nuorten kannustamisessa yrittäjyyteen. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on, paitsi lisätä varsinaisten yritysten perustamista, myös vahvistaa tietynlaisia, toivottuina pidettyjä ominaisuuksia suomalaisessa nuorisossa. Näitä ominaisuuksia kutsutaan yleisesti yrittäjämäisyydeksi tai ”sisäiseksi yrittäjyydeksi”. Sisäinen yrittäjyys on käsitteellinen vastinpari ulkoiselle yrittäjyydelle, jolla tarkoitetaan tässä yhteydessä yrittäjyyttä liiketoimintana ja henkilön laillisena statuksena. Sitä vastoin sisäisellä yrittäjyydellä viitataan siihen, että yksilöllä on sisäsyntyisiä, myönteisinä pidettyjä ja yrittäjämäisiksi nimettyjä ominaisuuksia. (Luukkonen & Wuorinen 2002, s. 12–16.)

Opetusministeriön vuoden 2009 Opetuksen suuntaviivat -julkaisussa yrittäjämäisiksi ominaisuuksiksi määriteltiin muun muassa elämänhallinta ja johtamistaidot sekä luovuus ja itseohjautuvuus. Suomalaista yrittäjyyskasvatusta kehittämässä olleet Olli Luukkonen ja Jarkko Wuorinen toteavat teoksessaan *Yrittävä Elämänsenne* (2002, 14), että yrittäjyyskasvatuksen päämääränä on edistää sisäistä yrittäjyyttä. He määrittelevät sisäisen yrittäjyyden seuraavasti:

”Määrittelijästä riippuen sisäiseen yrittäjyyteen lasketaan kuuluvaksi omatoimisuus, aktiivisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus, [...] vastuu, rohkeus ja uskallus, päämäärätietoisuus jne. Kaiken kaikkiaan yritteliäällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään.”

Omat erityispiirteensä suomalaiseen yrittäjyyskeskusteluun tuo yrittäjä-sanan erilainen luonne verrattuna englannin kielessä käytettyyn entrepreneur-sanaan. Sekä Haanpää ja Tuppurainen (2012, s.12), että Korhonen, Komulainen ja Rätty (2010, s. 37–72)

huomaavat tästä tutkimuksissaan. Siinä missä suomen kielessä puhutaan ykskantaan yrittäjistä, käytetään englannin kielessä kahta termiä: small business owner ja entrepreneur. Entrepreneur-termillä viitataan nimenomaan kasvuhakuiseseen yritykseen ja henkilöön viitattaessa siihen liitetään myös persoonallisuudenpiirteitä. Henkilönä entrepreneur on edelläkävijä, riskinottaja ja kunnianhimoinen bisneshenkilö. Kansainvälisessä yrittäjyyden edistämisen keskustelussa puhutaan nimenomaan entrepreneur-tyyppisestä yrittäjyydestä.

Suomalainen termistö ei taivu sujuvaan erotteluun entrepreneurin ja small business ownerin välillä ja niinpä kasvuhakuisen ja ei-kasvuhakuisen yrittäjyyden eroa ei useinkaan tehdä selväksi suomalaisessa yrittäjyyskeskustelussa (emt.). Pidän mahdollisena, että asiaan vaikuttaa myös se, millaista suomalainen yrittäjyys tosiasiasa on. Suomessa on paljon ei-kasvullisia ja vaatimattoman tulotason saavuttavia yksin- ja pienyrittäjiä (Suomen Yrittäjät 2016). Mielestäni on todennäköistä, että mielikuva yrittäjästä pitkää päivää pienellä palkalla tekevänä freelancerina tai parturi-kampaajana elää vieläkin vahvana trendikkään start-up-gurun rinnalla yksinkertaisesti siksi, koska lähes jokainen suomalainen tuntee tällaisen henkilön.

Sanalla ”yrittää” on suomen kielessä arkinen merkitys tavanomaisena, liiketoimintaan täysin liittymättömiä merkityksiä sisältävänä verbinä ja tämä vaikuttaa osaltaan siihen, miten yrittäjyyskasvatukseen suhtaudutaan. Esimerkkinä tästä voisi mainita Korhosen, Komulaisen ja Rädyn tutkimuksen (emt.) peruskoulun opettajien tavoista ymmärtää opetussuunnitelmaan pakollisena kuuluvan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet. Moni haastatelluista opettajista nimittäin tulkitsee yrittäjyyskasvatuksen tarkoituksen olevan opettaa lapset ”yrittämään parhaansa” ja olemaan yritteliäitä. Tämä esimerkki havainnollistaa hyvin kielen tulkinnanvaraisuutta ja erityisesti sitä, kuinka sanojen eri merkitykset voivat sekoittua toisiinsa. Kielen käyttäjät tulkitsevat kieltä omilla tavoillaan ja muodostavat jatkuvasti uusia merkityksiä ja yhteyksiä asioiden välillä.

Yrittäjyyskasvatusta on kritisoitu etenkin sukupuolentutkimuksen piiristä siitä, että sen oletama normaali subjekti ilmentää selkeästi perinteiseen maskuliinisuuteen liitettyjä piirteitä, kuten kilpailullisuutta, häikäilemättömyyttä ja pyrkimistä henkilökohtaiseen menestykseen. Samalla yrittäjämäisyyden nostaminen universaaliksi tavoiteltavaksi

ihanteeksi sulkee pois perinteisesti naisellisuuteen liitettyjä ominaisuuksia ja toimintatapoja. Esimerkiksi sovittelevuutta ja varovaisuutta ei arvosteta tilanteessa, jossa vain yrittäjämäinen yksilö nähdään yhteiskunnalle arvokkaana. Tällöin arvostettu ja tavoiteltava ihmisyyden mittari määrittyy jälleen mieheyden kautta. (Komulainen 2012, s.28–32; Koski 2009; Skeggs 2005.)

3.2. YRITTÄJÄMINÄ JA HALLINNAN TEORIA

Nikolas Rose on kuvannut yrittäjämäistä kansalaisen ihannetta postmodernissa yhteiskunnassa käsitteellä yrittäjämänä. Rose kuvaa yrittäjämää uusliberalistisen talouden viitekehyksessä tuotettuna subjektiviteettina, jossa yrittäjämäistä toimintatapaa ja yrittäjämäisiksi miellettyjä ominaisuuksia tarjotaan minän malliksi kaikille, myös ei-yrittäjille. Subjektiviteetti on käsite, joka kuvaa hallinnan teorioissa yksilöä sen kahtiajakautuneen suhteen kautta, joka hänellä on hallintaan. Yksilö on yhtäältä hallinnan kohde ja sen vaikutuksen alainen, mutta toisaalta myös aktiivinen toimija, joka toimeenpanee hallintaa omassa ruumiissaan ja toistaa sitä elämässään. (Foucault 1983, 212 ; myös mm. Pyykkönen 2016, 194.)

Yrittäjämienän käsitteeseen kuuluu sekä toimintamalleja, että moraalisia arvioita siitä, millainen on hyvä ihminen ja hyvä elämä. Arvostettuina yksilönominaisuuksina pidetään muun muassa aktiivisuutta, itsenäisyyttä, menestyksen ja ensiluokkaisuuden tavoittelua sekä halua riskien ottamiseen. Yrittäjämänä on aktiivinen subjekti, joka määrittelee itse oman identiteettinsä ja tavoitteensa, omaksuu vastuun pärjäämisestään yhteiskunnassa, on korostetun yksilöllinen ja päämäärätietoinen ja tavoittelee niin henkilökohtaisessa kuin ammatillisessa elämässään menestystä ja kehitystä.

Nikolas Rose ja Peter Miller toteavat artikkelissaan *Poliittiset rationalisaatiot ja hallintatekniikat*, että tällainen parhaana olemisen ja ensiluokkaisuuden tavoittelu kuuluu olennaisesti uusliberaaliin ajatteluun (1989, 156). Oli kyse sitten tuotteista, politiikasta tai ihmisten ruumiillisesta ja henkisestä tilasta, ensiluokkaisuuden tavoittelua pidetään jopa moraalisenä päämääränä itsessään. Lisäksi sen ajatellaan varmistavan yksilöiden

onnellisuuden ja yhteiskunnallisen kehityksen. Yrittäjämäiseksi miellettyjen toimintatapojen, kuten kilpailullisuuden ja itsenäisyyden oletetaan niin ikään olevan mahdollisia ja ihanteellisia kaikissa organisaatioissa. Rosen mielestä yrittäjämäisyyttä on uusliberaalin yhteiskunnan vallitseva subjektiviteetti ja sellaisenaan se toimii hallinnan mekanismina. Rosen teoria yrittäjämäisyydestä nojaa vahvasti Foucault'n hallinnan teoriaan. (Miller & Rose 2010, 75–79; Keskitalo-Foley & Komulainen & Naskali 2010, 20–22.)

Foucault'n teoria hallinnasta eroaa monista muista valtateorioista siten, että siinä missä valta usein nähdään yksisuuntaisena ja ulkoapäin tulevana jonkun valtana johonkukaan muuhun, näkee Foucault vallan kaksisuuntaisena toimintana. Valta on Foucault'lle eräänlainen peli, jossa toinen osapuoli pyrkii vaikuttamaan toiseen. Samalla vaikuttamisen kohteena olevalla on aina myös mahdollisuus vastustaa häneen kohdistettua vaikutusta. Koska ihmiset pyrkivät aina vaikuttamaan toisiin ihmisiin, vallan voi ajatella tulevan kaikkialta ja vaikuttavan jatkuvasti ihmisten välisissä suhteissa. Silloin kun tämä valtasuhde on vakiintunut, yhteiskunnassa vallitseva ja instituutioiden välityksellä toimiva pyrkimys vaikuttaa ihmisiin tietyillä tavoilla, puhutaan hallinnasta. (Helén 1994, s. 270–315; Foucault 1983, 212.)

Foucault muotoili teoriansa hallinnasta tarkasteltuaan erityisesti asiantuntijavallan merkityksen kasvua valistuksen ajanjaksosta lähtien Euroopassa. Hänen kirjoituksensa lähestyivät valtaa aina esimerkkien kautta ja käsitelivät usein instituutioiden kehittymistä tiettyjen ihmisryhmien hallintaa varten. Esimerkiksi psykiatrian nousu 1700-luvulta alkaen merkitsi uudenlaista normaaliuden ja epänormaaliuden määrittelyä, jossa Foucault'n mukaan vallankäyttö ulotettiin yksilön sisäiseen kokemusmaailmaan. Pelkän käytöksen sijaan haluttiin kontrolloida yksilön koko olemusta ja toivotunlaisesta subjektiviteetista poikkeaminen patologisoitiin määrittelemällä se ”hulluudeksi”. (Tiisala 2010.)

Hallinta näyttää Foucault'n teoriassa ja siitä juontuvissa muissa teorioissa epäpersoonallisena voimana, eikä ole helppoa antaa suoraa vastausta siihen, mistä hallinta tulee tai kenen toiminta sitä varsinaisesti luo. Usein hallinnan teorioissa ollaan kiinnostuneita niistä moninaisista vallankäyttäjistä, jotka modernissa yhteiskunnassa pyrkivät puuttumaan yksilöiden elämään (Rose 2008, s. 8). Yksilö voi kuitenkin olla jopa

oman hallintansa toimeenpanija (Walzer 1986, s. 55). Rose (1998, s. 150–162) puhuu tee-se-itse-hallinnasta maailmassa, jossa elämäntapagurut, asiantuntijat ja self-help-kirjallisuus auttavat yksilöitä ratkaisemaan omat ongelmansa ja muokkaamaan itsestään menestyvän subjektin.

Teoksessa *Miten meitä hallitaan* (2010) Rose ja Miller kuvaavat hallintaa niinä moninaisina ”subjektiviteetin teknologioina”, joiden avulla yksilöt arvioivat ja ohjaavat itse itseään. He tarkoittavat teknologioilla muun muassa erilaisia yhteiskunnassa esiintyviä mekanismeja ja työkaluja, joiden avulla hallinta mahdollistuu. Tällaisia työkaluja ovat muun muassa kaikenlaiset standardoidut mittaus-, tutkimus- ja esittämismenetelmät, joita käytetään yksilöiden ja organisaatioiden arviointiin ja toivotunlaisten ihanteiden levittämiseen. Myös esimerkiksi yhtenäiset koulutusjärjestelmät, sanastot ja tapakoodistot ovat teknologioita. Siinä missä hallinta itsessään on epämääräistä ja diffusia, teknologiat ovat sen käytännöllisiä ja arkisia ilmentymiä. Rose ja Miller perustavat teknologian käsitteensä Foucault'n muotoiluihin minän teknologioista, joiden avulla yksilö muokkaa itse itseään toteuttaen ja toisintaen yhteiskunnan valtarakenteita omassa minuudessaan. (Rose & Miller 2010, 51-57.)

Foucault huomauttaa vallan ja hallinnan olevan tiiviissä yhteydessä yksilöön ja yksilön itseensä kohdistamiin toimenpiteisiin ja Rosen tee-se-itse-hallinnan käsite artikuloi samaa ilmiötä (Foucault 1988, s. 16–19; emt). Samassa hengessä myös Rebecca duGay on kuvaillut yksilön merkitystä oman hallintansa agenttina sanoen: ”Hallinta on riippuvaista siitä, miten halukkaasti yksilöt ovat juuri tietynlaisia subjekteja” (1996, s. 55).

Hallinta on epäsuoraa ja vaikeasti havaittavaa, mutta kuitenkin perusteellisesti sekä yhteiskunnan eri osa-alueita, että yksilön omaa elämää ja kokemuspiiriä läpäisevää vaikuttamista yksilöön. Hallinnan tarkoitus on muovata yksilöistä yhteensopivia yhteiskunnan ja poliittisten päämäärien kanssa. Hallinnassa on oleellista, että se ei perustu pakottamiseen eikä väkivaltaan, vaan se on luonteeltaan ohjailevaa. Hallinta luo tilaa ja mahdollisuuksia tietynlaisille yksilöille, mutta sulkee samalla toisenlaisia yksilöitä pois. (Rose 2010, 30–36.) Samalla tavalla Rosen yrittäjämääriä koskevassa teoriassa hallinta toteutuu, kun yrittäjämäärien ominaisuuksien ilmentämisestä tulee toivottavaa ja

arvostettua. Yksilöt sisäistävät hallinnan ja pyrkivät olemaan ihanteellisia subjekteja legitimoiden samalla myös ympäröivän yhteiskunnan toimintatavat ja arvojärjestelmän.

Postmodernissa ajassa yksilön muodollinen vapaus ja autonomia ovat jatkuvasti kasvaneet ja sosiaaliset rakenteet sekä normit heikentyneet. Koska yksilöiden toimintaa rajoittavat muodolliset pakot ja esteet ovat jatkuvasti vähentyneet, on edellä kuvatun kaltaista hallintaa pidetty nimenomaan nykyajalle ominaisena vallankäytön muotona (emt.; Couzens Hoy 1986, 55-61). Hallintaa toteutetaan monin keinoin, muun muassa koulutuksen avulla (Keskitalo-Foley & Komulainen & Naskali 2010, 22). Suomalaisessa hallinnan tutkimuksessa on esitetty erityisesti yrittäjyyskasvatuksen ja sen pyrkimyksen kasvattaa koulutuslaitoksen piirissä yrittäjämäisiä kansalaisia ilmentävän konkreettisella tavalla hallintaa (mm. Komulainen (toim.) 2010; Pyykkönen 2014).

Pikainen vertailu Rosen yrittäjämäärityksen ja aiemmin esitellyn sisäisen yrittäjyyden määrittelyn välillä paljastaa huomattavia samankaltaisuuksia Rosen teorian kuvaileman ihannesubjektin ja suomalaisessa yrittäjyyskasvatuksessa toivottavia ominaisuuksia omaavan yksilön välillä. Siksi vaikuttaa siltä, että ainakin osa valtioon kytköksissä olevista auktoriteeteista ymmärtää yrittäjämäärityksen samalla tavalla kuin Rose.

Pidän niin Rosen yrittäjämäärityksen teoriassa kuin muissakin hallinnan teorioissa ongelmallisena niiden taipumusta puhua hallinnasta kuin se olisi elävä olento. Hallinta näyttää yhteiskunnan todelliselta toimijalta, joka läpäisee organisaatiot, tunkeutuu subjektiin, valjastaa työvoiman käyttöönsä ja niin edelleen. Rosen ja useimpien hallinnan teoreetikoiden kirjoituksissa asetetaan hallinta lauseiden subjektiksi ja ihmiset toiminnan kohteiksi, jolloin syntyy vaikutelma, että ihmisyksilön rooli on olla passiivisesti hallinnan kohteena ja sen armoilla. Ihmiset näyttävät tahdottomilta markkinavoimien heittopusseilta, joiden omat tulkinnat, toimet ja vastarinnat sulavat vain osaksi hallinnan koneistoa.

Tämä on toki kriittinen tapa lukea hallinnan teoriaa, mutta lähtiessäni kirjoittamaan omaa analyysiani, halusin pysyä tällaisesta kirjoittamistavasta mahdollisimman kaukana. Analyysissäni prekarisaation ja yrittäjämäärityksen teemat ovat käsitteellisiä lähtökohtia, joiden

kautta peilaan haastateltavieni kertomuksia heidän elämästään ja ajatuksistaan. Vältän sellaista muotoilua, että hallinta olisi muovannut haastateltavani ruumiit, toimet ja ajatukset sellaisiksi, kuin minä ne näyttäytyvät aineistossani. Samoin kuin olen kirjoittanut itseni ja oman näkökulmani minä-muodossa sisälle tähän tekstiin, tarkoitukseni on antaa myös haastateltavieni puhua ja näkyä inhimillisellä, persoonallisella tasolla. Tällaisen pienen ja laadullisen tutkimuksen luonne on väistämättä niin subjektiivinen ja tulkinnallinen, että katson tällaisen lähestymistavan olevan älyllisesti rehellisempi tapa lähestyä aihettani, kuin jos etäännyttäisin itseni tutkimuskohteistani ja puhuisin heistä ikään kuin vain havainnollistuksina rakenteiden ja hallinnan mekanismien toiminnasta.

4. TUTKIMUSAINEISTO JA METODOLOGIA

TUTKIMUSKYSYMYS

Lähtiessäni tekemään tätä tutkimusta olin seurannut suomalaista yrittäjyyskeskustelua aktiivisesti median välityksellä. Olin seurannut tuttavapiiriini kuuluvien pienyrittäjien ajatuksia ja keskusteluita yrittäjyydestä muun muassa Facebookissa sekä keskustellut yrittäjyydestä omassa ystäväpiirissäni. Minulle oli muodostunut vahva tunne siitä, että niin sirpaloitunut ja ristiriitainen kuin suomalainen yrittäjyyskeskustelu on, niin sanotun tavallisen pienyrittäjän todellisuus ei siinä useinkaan ole kovin vahvasti esillä.

Yrittäjätatuksella toimivien ihmisten joukko on äärimmäisen moninainen ja sisältää niin monenlaisia toimialoja, taloudellisia tilanteita ja toiminnan lähtökohtia, että on vaikea edes määritellä tyypillistä yrittäjää. Suuryritysten toimitusjohtajat, parturi-kampaajat, toimittajat ja jopa taiteilijat voivat kaikki toimia yrittäjätatuksella ja kuvailla itseään yrittäjiksi, mutta yhdistääkö heitä mikään muu? Miten näin kirjavaa joukkoa edes voi kuvata edustavasti ja millaisen yrittäjän todellisuus määrittää julkista keskustelua? Kenen ehdoilla yrittäjyydestä puhutaan?

Valtava enemmistö yrittäjistä toimii yksin tai hyvin pienessä yrityksessä ja saavuttaa toiminnallaan sangen vaatimattoman elintason. He eroavat keskimääräisestä

palkkatyöläisestä lähinnä pitemmän työpäivän ja erilaisen työmarkkina-aseman osalta. Kaikki eivät edes elä yrityksellään vaan joutuvat rahoittamaan elämistään osittain tai jopa kokonaan palkkatyöllä, sillä yrityksen saaminen kannattavaksi voi viedä vuosia. Erityisesti yksinyrittäjistä monet tienaavat yrittäjyydellään hyvin vaatimattoman elannon. (Mm. Suomen Yrittäjät 2015; Suomen Yrittäjät 2016.)

Julkista keskustelua seuraamalla en kokenut tällaisen näkökulman tulevan välttämättä kunnolla esille, joten päätin tehdä siitä tutkimukseni ytimen. Päätin perehtyä julkisessa keskustelussa niin usein näkyvään kuvaan yrittäjästä sisäsyntyisesti aktiivisena, pystyvänä ja määrätietoisena ihannekansalaisena ja verrata sitä pienyrittäjien omaan tapaan nähdä itsensä, yrittäjyys yleensä ja oma tiensä yrittäjäksi ja yrittäjänä. Halusin päästä käsiksi pienyrittäjien omaan totuuteen ja antaa heille tutkimuksessani tilaa kertoa se.

Näkökulmani perustana ovat sosiaalisen konstruktionismin muotoilut siitä, miten todellisuutta koskeva tieto rakentuu. Sosiaalinen konstruktionismi on laaja, konstruktivismin filosofiseen perinteeseen kuuluva tieteenfilosofinen suuntaus, jonka mukaan se, mitä ihmiset voivat tietää todellisuudesta, rakentuu kielellisessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihmiset luovat todellisuutta puhuessaan siitä, määrittelevät yhteisymmärryksessä käsityksiä todellisuuden luonteesta ja myös kiistelevät ja kamppailevat todellisuuden vallitsevista määritelmistä. (Löytönen 2013.)

Omassa tutkimuksessani tämä tieteenfilosofinen lähtökohta näkyy siten, että kiinnostuksenkohteenani on se, millainen kuva yrittäjyydestä haastateltavieni puheiden kautta rakentuu ja millaista on se yrittäjyys, jota he itse katsovat elävänsä. Yrittäjinä haastateltavani luovat yrittäjyyden todellisuutta ja ottavat kantaa siihen, millaista tuo todellisuus heidän mielestään on ja millaista sen kuuluisi olla.

Aloittaessani aineiston keräämisen alustavat tutkimuskysymykseni olivat paljon väljemmin määritellyt kuin ne, joihin analyysissäni lopulta päätin keskittyä. Olin kiinnostunut erityisesti nuoren yrittäjäsukupolven yrittäjyyteen liittämistä merkityksistä ja heidän suhteestaan yhteiskuntaan, palkansaajiin ja omaan työmarkkina-asemaansa. Halusin myös kuulla heidän ajatuksiaan yrittäjäksi ryhtymisen syistä sekä yrittäjäkontaktien ja

-esimerkkien sekä yrittäjyyskasvatuksen roolista identiteetin ja valintojen muokkaamisessa. Kun minulla oli kerättyinä näihin kysymyksiin vastaava aineisto sekä yrittäjyyden muutosta ja määrittelyitä käsittelevää taustatietoa, muotoilin käsilläni olevasta tietomäärästä kaksi lopullista tutkimuskysymystä.

Ensimmäinen kysymys on, mitä yrittäjyys merkitsee haastattelemilleni pienyrittäjille ja mitä näiden merkitysten tarkasteleminen prekarisaation ja nykyaikaisen työelämän näkökulmasta kertoo. Toinen kysymys on, millainen kuva tai millaisia kuvia yrittäjästä haastateltavani rakentavat puheissaan ja miten nuo kuvat vertautuvat siihen, millaisena yrittäjä näyttäätyy Nikolas Rosen yrittäjäminän teoriassa ja yrittäjyyskasvatusta ja sisäistä yrittäjyyttä käsittelevissä teoksissa.

TUTKIMUSKOHDE JA AINEISTO

Keräsin aineistoni maaliskuussa 2016 puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Valitsin tämän aineistolajin, koska minulle oli alusta asti selvää, että työssäni tulisin keskittymään yrittäjyyteen ja niinpä haastattelujen keskittäminen tämän teeman ympärille antoi mahdollisuuden saada mahdollisimman syvällistä ja monipuolista tietoa aiheesta. Haastattelujen keräämisen koin parhaaksi tavaksi saada juuri kaipaamani kaltaista tietoa, sillä kuten Hirsjärvi ja Hurme toteavat teoksessaan *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*, haastattelussa tutkittava nähdään aktiivisena toimijana ja saa hyvinkin vapaasti tuoda esille itse luomiaan merkityksiä omista asioistaan (2000, 35).

Päädyin tekemään yhteensä seitsemän haastattelua. Haastateltavistani viisi löysin omasta tuttavapiiristäni, yhden graduohjaajani kautta ja yhden graduseminaarissani mukana olleen opiskelijan kautta. Koska kyseessä on pieni määrä syvähaastatteluja, kohtelen haastateltaviani tässä tutkimuksessa yksilöinä ja olen valinnut heille kaikille peitenimet. Peitenimiä käytetään, jotta tutkimuksessa mukana olleet henkilöt eivät olisi tunnistettavissa. Samasta syystä olen pyrkinyt valitsemaan käyttämäni sitaattit niin, etteivät ne paljastaisi liian yksityiskohtaista tietoa tutkittavistani.

On kuitenkin huomattava, että tutkittavani ovat edelleen sukupuolitettavissa heille antamieni peitenimien perusteella. Sukupuolen näkyville jättäminen ei ole täysin ongelmaton valinta, sillä se saattaa muun muassa vaikuttaa siihen, miten lukija tulkitsee tekstissä esillä olevia sitaatteja. En kuitenkaan pitänyt sukupuolen häivyttämistä tutkimuksestani mielekkäänä siksi, koska yksilön elämään ja rooliodotuksiin vahvasti vaikuttavana ominaisuutena sillä tosiasiallisesti nykyisen tutkimustiedon valossa näyttää olevan paljonkin vaikutusta myös yrittäjyyteen (Tonttila 2001, 70-79, Yle Uutiset 2012). Käsittelen sukupuolta myös omissa tuloksissani jonkin verran.

Ikäjärjestyksessä haastateltavani ovat: Mirva, 47, jolla on levy-yhtiö, jonka kautta hän julkaisee oman bändinsä musiikkia, mutta joka on uransa aikana tehnyt monenlaista muutakin yritystoimintaa ja sen rinnalla palkkatöitä; Anne, 41, on freelancer-kääntäjä, mutta nyt kouluttautuu hoitoalalle ja on aikeissa lopettaa yrittäjyyden; Jari, 39, on toisena osakkaana ja nykyään pääasiallisesti vastuussa isänsä perustamassa maalausliikkeessä. Liike hänen sanojensa mukaan työllistää ”keskimäärin seitsemän” ihmistä riippuen sesongista; Kimmo, 36, omistaa useita pienehköjä it- ja media-alan yrityksiä työllistäen niissä yhteensä jopa 80 ihmistä ja kutsuu itseään sarjayrittäjäksi; Juuso, 28, omistaa yhteensä kymmenen muun osakkaan kanssa mobiilipelialan startup-yrityksen; Markus, 28, omistaa toisen yhtiökumppaninsa kanssa kahvipaahtimon, mutta joutuu tällä hetkellä tekemään palkkatöitä yritystoiminnan rinnalla, sillä yritys ei vielä elätä heitä molempia; Idalla, 25, on ollut 17-vuotiaasta saakka toiminimi, jolla hän on tehnyt keikkaluontoisia sisällöntuotannon ja graafisen suunnittelun töitä. Hän on tehnyt ajoittain myös palkkatöitä ja on pari vuotta sitten myös perustanut yhdessä kahden muun henkilön kanssa koulutusalan yrityksen.

Valikoin haastateltavani siten, että erilaiset toimialat, koulutustaustat ja laaja ikähaitari olisivat edustettuna. Haastattelin kuitenkin melko nuoria, valtaosin alle 40-vuotiaita ihmisiä, koska ajattelin, että tässä ikäpolvessa näkyisi moderni, 80-luvulta lähtien kehittynyt asennemaailma ja yrittäjyyskäsitys kaikista selkeimmin. Haastateltavista neljä oli miehiä ja kolme naisia. Yritysten koot vaihtelivat laajasti pysyen kuitenkin pienyrittäjän määritelmän sisällä (alle 50 henkeä yritystä kohden). Tässä kohtaa on huomattava, että

Kimmo, joka työllistää yhteensä omien sanojensa mukaan noin 80 ihmistä useassa eri yrityksessä, jotka yksittäin tarkasteltuna lasketaan pienyrityksiksi, on rajatapaus siinä suhteessa, onko hän oikeastaan pienyrittäjä vai ei. Koska tarkoitukseni kuitenkin oli tavoittaa aineistossani mahdollisimman erilaisia yrittäjyyden todellisuuksia valitsemieni määritelmien sisällä, pidin tarkoituksenmukaisena ottaa hänet mukaan.

Haastatelluista vain yksi oli täysin yksinyrittäjä, muut Kimmoa lukuunottamatta mikroyrittäjiä. Mikroyrittäjällä tarkoitan yrittäjää, jonka yrityksessä on alle kymmenen työntekijää. Tilastojen valossa yksinyrittäjiä olisi ehkä kannattanut valikoida enemmänkin, mutta päädyin siihen, että omaa tutkimustani varten on tärkeämpää hahmotella yrittäjyyden ääriäriivoja monipuolisia tilanteita edustavilta ihmisiltä, kuin pyrkiä mukailemaan tilastoja. Haastatteleistani henkilöistä neljä on yrittäjäuransa aikana täydentänyt toimeentuloaan tekemällä palkkatöitä ja kolme on kyennyt elättämään itsensä kokonaan yrittäjyydellä.

Haastattelut toteutettiin eri puolilla Suomea. Haastatelluista kaikki paitsi yksi ovat ainakin aloittaneet yliopisto-opinnot ja kolmella heistä on suoritettuna alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Kun otetaan huomioon, että esimerkiksi vuonna 2013 kaikista suomalaisista yrittäjistä noin 23 prosentilla ja uusista yrittäjistä noin 33 prosentilla oli korkeakoulutusta, voidaan todeta, että haastateltavani ovat selvästi koulutetumpia kuin yrittäjät keskimäärin (Suomen yrittäjät 2013). On mahdotonta arvioida, millä tavalla aineistoni ja tulokseni olisi muuttunut, mikäli haastateltavani olisivat olleet tässä suhteessa erilaisia. Koska lähestyn teemaani prekarisaation ja työelämän muutoksen näkökulmasta, kiinnitin haastatteluvaiheessa koulutustaustaa enemmän huomiota siihen, että haastateltavani edustaisivat monimuotoista yrittäjyyttä suhteissaan toimeentulon varmuuteen, palkkatyöhön ja yrityksen kasvullisuuteen tai ei-kasvullisuuteen.

Haastatteluita kertyi yhteensä seitsemän ja niiden pituus vaihteli noin 40 minuutista puoleentoista tuntiin. Litteroitua haastattelumateriaalia kerääntyi noin 75 sivua. Seitsemän haastattelua on kvalitatiiviseksikin aineistoksi suppea, mutta haastattelut olivat luonteeltaan syvähaastatteluja. Syvähaastattelulla tarkoitetaan sitä, että haastattelukysymykset ovat avoimia ja haastattelijä pyrkii haastattelutilanteessa syventämään haastateltavien vastauksia niihin. Syvähaastattelussa haastateltavien

lukumäärä on usein pieni, mutta haastateltavat on valikoitu harkitusti ja heitä pyritään haastattelemaan perinpohjaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 45-46.)

Minulla oli haastatteluja jäsentämässä lista haastattelukysymyksiä (liitteenä). Kaikissa haastatteluissa käytin etukäteen kirjoitettuja haastattelukysymyksiä. Haastattelujen edetessä rohkaistuin myös keskustelemaan haastateltavieni kanssa yhä avoimemmin ja syvällisemmin ja kyselemään jatkokysymyksiä heidän nostaessaan esille teemoja, joita en ollut ennakoanut. Haastatteluissa käsitelimme yrittäjyyttä sekä haastateltavieni henkilökohtaisesta, että yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Haastattelujen tekeminen oli minulle oppimisprosessi haastattelijana. Opin ennen kaikkea rentoutumaan ja antamaan haastateltavieni viedä keskustelua omaan suuntaansa.

Huomasin, että oma käytökseni ensimmäisissä haastatteluissa oli hermostunutta ja tukeuduin kysymyslistaani enemmän kuin olisi ollut hyväksi. Tämä vaikutti haastattelutilanteiden tunnelmaan siten, että haastateltavanikaan eivät olleet yhtä avoimia tai aloitteellisia viemään keskustelua siihen suuntaan kuin kenties olisivat kokeneemman haastattelijan käsissä tehneet, vaan ainoastaan vastasivat kulloinkin esittämäni kysymykseen ja hiljenivät sitten odottamaan seuraavaa. Loppupään haastatteluissa oli aidon keskustelun tunnelma, jonka ansiosta haastateltavani puhuivat rennommin ja yksityiskohtaisemmin ja haastattelutilanne siten onnistui tuottamaan syvällisempää tietoa aineistooni.

Toinen merkittävä oppimisen hetki haastattelutilanteissa oli huomata, että minun oli hyvin vaikea irtautua käsitteellisestä, akateemisesta kapulakielestä siinä määrin kuin olisi ollut aiheellista. Tämä näkyi siten, että nuorimpien sekä akateemisesta koulutustaustasta tulevien haastateltavien kanssa käymäni keskustelut sujuivat täysin ongelmattomasti, mutta kun haastattelin ammattikoulutaustaista haastateltavaani, sain kysymyksiini useita ”en osaa sanoa tuohon mitään” -vastauksia. Otaksun tämän johtuvan siitä, että muotoilin kysymykseni käyttäen puhetapaa ja sanastoa, joka ei tuntunut luontevalta tälle haastateltavalle. Jälkikäteen ajateltuna minun olisi ilman muuta pitänyt osata ennakoida tämä ongelma ja miettiä omaa kielenkäyttöäni erilaisten haastateltavieni kanssa jo etukäteen.

TUTKIMUSMENETELMÄ JA ANALYYSI

Lähdin analysoimaan materiaaliani lukemalla haastatteluja aluksi läpi uudestaan ja uudestaan. Tämän jälkeen tarkastelin jokaista haastateltavaani erikseen jaottelemalla hänen haastatteluvastauksensa sen perusteella, mistä aihepiiristä hän kulloinkin puhui: omasta yrittäjäksi ryhtymisestä, kokemuksista yrittäjänä, yrittäjyydestä ilmiönä, yhteiskunnasta, palkansaajista, omista kokemuksista palkansaajana ja niin poispäin. Tällainen tarkastelu antoi minulle mahdollisuuden jakaa nämä teemat yhä pienempiin rakenneosiin. Esimerkiksi haastateltavien kokemukset yrittäjyydestä jakautuivat edelleen yrittäjyyden vaikeuksiin, sen palkintoihin, kokemuksiin muista yrittäjistä, kokemuksiin asiakkaista, suhtautumiseen riskejä kohtaan ja niin edelleen.

Seuraavassa vaiheessa vertasin haastateltaviani toisiinsa teema kerrallaan ja havainnoin heidän välisiään yhtäläisyyksiä ja eroja. Kuten odottaa saattoi, olivat heidän vastauksensa sangen erilaisia sellaisissa kysymyksissä, jotka liittyivät yrittäjäksi ryhtymisen syihin, toimeentuloon ja yrittäjyyden materiaalisiin ja liiketaloudellisiin haasteisiin. Sitä vastoin syvemmällä, merkitysten ja mielikuvien tasolla, aloin nähdä sitä enemmän yhtymäkohtia, mitä pidemmälle analyysiani vein.

Minulla oli ollut välittömästi haastatteluiden jälkeen sellainen olo, että haastateltavani ovat keskenään täysin erilaisia, eivätkä ole samaa mieltä kuin muutamasta yksityiskohdasta. Pinnallisten erojen alle päästyäni huomasin kuitenkin samojen käsitteiden, arvostelmien ja merkitysten toistuvan kerran toisensa jälkeen. Päätin tässä vaiheessa, että näiden yhtymäkohtien tarkastelu tulisi olemaan tutkimukseni tulososion keskiössä.

Aineistossani toistuivat vapauteen ja vastuuseen, itsetuntoon ja elämänhallintaan sekä eteenpäin pyrkimiseen, kehitykseen ja selviytymiseen liittyvät puheenaiheet. Päädyin muodostamaan näistä aiheista ensimmäisen tulosluokkani, yrittäjyyden merkitykset, joita käsittelem tarkemmin luvussa 5.

Lisäksi haastateltavieni puheissa esiintyi toistuvia, yhteneviä ja myös kiinnostavalla tavalla vastakkaisia tapoja puhua yrittäjistä ihmisinä. Yhtäältä yrittäjiin liitettiin sellaisia korostetun positiivisia ominaisuuksia kuin monipuolinen osaaminen, ahkeruus sekä yrittäjien positiivinen vaikutus muiden ihmisten elämään ja yhteiskuntaan. Toisaalta yrittäjyyteen liitettiin myös muun muassa erilaisten arkipäiväisten vaikeuksien kanssa painiminen, yrittäjyyden esteet ja hidasteet ja toimeentulon epävarmuus. Luvussa 6 tulen käsittelemään sitä, millainen kahtiajakautunut kuva yrittäjistä haastateltavieni puheissa muodostui.

Viides luku on jaoteltu kolmeen alalukuun, jotka käsittelevät taulukossa yllä eriteltyjä teemoja vapaus, voimaantumisen ja eteenpäin meneminen:

VAPAAUS	VOIMAANTUMINEN	ETEENPÄIN MENEMINEN
-vapaus päättää töistään -vapaus päättää työajoista -vapaa-aika -vastuu -pakko -palkkatyön kahlitsevuus	-työelämän hallitseminen -itsetunto -rohkeus -oma vaikutus muiden elämään -usko omaan tuotteeseen	-aina isommat panokset -kehitys, tavoitteiden saavuttaminen, kasvu -palkkatyön rajat -riskit -selviytymiset

Taulukko 1. Yrittäjyyden merkitykset.

Luku 6 on jaoteltu kahteen alalukuun, jotka käsittelevät kahta yrittäjäkuva, jotka haastatteluissa muodostuvat. Kutsun näitä yrittäjäkuvia sankariyrittäjäksi ja jöröyrittäjäksi. Nimet ovat peräisin eräältä haastateltavaltani ja otin ne käyttöön, koska pidin niitä oivaltavina:

SANKARIT	JÖRÖT
-start-upit, kasvullisuus -innovointi, luovuus -työllistäminen, auttaminen -ei samaistuttava, menestyminen	-yksinyrittäjät, duunarit -unohdettu julkisuudessa -samaistuttava, kaikki tuntee -reaktiivisuus, vaikeuksista selviäminen

-valtion ihanne, yrittäjyyskasvatus	-eivät valita, sitkeys, ahkeruus
-monipuolinen osaaminen	-arjen yhteensovittaminen

Taulukko 2. Yrittäjän kuvat.

Lopullisesta analyysistä on jäänyt pois teemoja, jotka olivat mukana haastatteluissa. Olen esimerkiksi jättänyt pois haastatteluissa mukana olleen kysymyspatterin haastateltavieni henkilöhistoriasta ennen yrittäjyyttä, aiemmasta palkkatyökokemuksesta sekä yrittäjäesimerkeistä lapsuudessa. Näistä teemoista syntyi sinänsä kiinnostavia keskusteluja ja havaintoja, mutta nuo havainnot eivät järkevästi mahdu mihinkään niistä aidosti tiheistä ja mielenkiintoisista kategorioista, joita oman käsitteellisen taustani ja haastattelujen kokonaisuuden perusteella onnistuin muodostamaan. Lopulliseen analyysiini olen jättänyt sellaisia havaintoja, jotka olen kyennyt kytkemään osaksi jotain tiettyä kokonaisuutta.

5. YRITTÄJYYDEN MERKITYKSET

Ensimmäisessä tulosluvussa käsitelen yrittäjyyden merkityksiä haastateltavilleni. Merkitys on liukuva käsite, joka saa eri tilanteissa erilaisia painotuksia. Merkityksistä puhutaan laadullisissa tutkimuksissa usein esimerkiksi toimija A:n antamina merkityksinä ilmiö X:lle. Haastatteluissani merkityksistä on puhuttu siinä mielessä, että haastateltavani katsovat yrittäjyydellä olevan jotain merkityksiä oman elämänsä, identiteettinsä ja työnsä jäsentymisen kannalta.

Puhun merkityksistä samalla tavalla kuin haastateltavani ovat niistä puhuneet. Alalukuja tässä luvussa on kolme ja olen nimennyt niissä esittelemäni merkitykset vapaudeksi, voimaantumiseksi ja eteenpäin menemiseksi.

5.1. ”YRITTÄJYYS TARKOITTA MULLLE VAPAUTTA”

”K: Mitä sulle merkitsee olla yrittäjä?”

V: [...] ehkä se on, varsinkin luovalla alalla toimivana ihmisenä tai, no, luovana ihmisenä, se tekemisen vapaus. Se, että [...] oman yrityksen henkilöstön kanssa saa päättää että mitä aikoo tehdä.” -Juuso

V: Mulle se tarkoittaa aikalailta ensisijaisesti kyllä vapautta, vapautta määrittää omia aikataulujaan ja vapautta määrittää oman työn hintaa ja vapautta niinku määrittää sitä kenelle teen töitä myös.” -Ida

V: [...] Se nimenomaan tarkoittaa lähinnä nimenomaan sitä vapautta valita ite niitä kohteita ja viedä niitä eteenpäin haluamallaan tavalla ja siinä pystyy sitte suunnittelemaan myös omat vapaa-ajat ja omat menonsa.” -Jari

Keskeisin yksittäinen aineistossani toistunut sana ja teema oli vapaus. Vapaus tuli ilmi kaikissa haastatteluissani ja jokainen haastateltavani piti sitä merkittävänä tai jopa kaikkein merkittävimpänä omaa identiteettiään ja/tai yrittäjyyttään määrittävänä tekijänä. Vapaus ymmärrettiin yrittäjän vapaudeksi päättää, mitä töitä ottaa vastaan, päättää töidensä tekemisen tavasta, ja päättää itse vapaa-ajan ja työnsä aikatauluttamisesta.

Vapaus ilmeni kahdessa haastattelussa, joissa molemmissa puhuttiin freelancer-työstä, myös vapautena halutessaan olla ottamatta vastaan työsuorituksia ja viettää mieluummin vapaa-aikaa:

”Et se oli se vapaa-aika se hyvä puoli siinä tilanteessa, että pääsi ite määrittelemään työaikansa. [...] Et kyllähän mäkin oon pitänyt vapaita paljon, mutten oo vaan saanu rahaa niistä. Että, ja sit lasten kanssahan se on ollu hirveen kätevää. Et en mä nyt tekis välttämättä toisin.” -Anne

Vapaus tuli esille erityisesti yrittäjyyden hyvänä puolena verrattuna palkkatyöhön ja vastaavasti palkkatyöläisen autonomia nähtiin hyvin rajattuna. Toisaalta erityisesti suhteessa palkkatyöhön haastateltavien puheessa ilmeni vapauden kanssa käsiteparina myös vastuu. Palkkatyöläisistä ajatteli moni haastateltavistani, että palkkatyöläinen ei saa päättää omista töistään, mutta, että hänellä ei ole vastuutakaan paljon mistään:

"[...] palkkatyöläinen ei oo ite vastuussa paljon mistään, tai siis, että joku muu sen työn hälle aina järjestää. Tai se on sillä tavalla ihan eri lähtökohta, että jos oot palkkatyöläinen niin sulla on tehtävä ja joku toinen aina järkkää sulle ne hommat. Tai että sä vaan teet sen mitä pyydetään tai oletetaan. Kun taas jos sä oot yrittäjä niin sä joudut ite hankkiin ne työs. Tietysti sulla on myös siinä sitten enemmän valinnanvaraa. Ja enemmän vastuuta."

-Anne

Vapauden ja vastuun suhteesta puhuttiin myös työllistämisestä puhuttaessa. Yrittäjän asema muita työllistävänä, erästä haastateltavaani siteeraten ”paljon vartijana” korostui näissä keskusteluissa. Yrittäjän vastuu nähtiin vastuuksi saada yritys menestymään, sillä paitsi yrittäjän oma, myös hänen työntekijöidensä toimeentulo riippuu siitä:

"Kun sulla on 80 työntekijää ja sit sä niinku vastaat niitten kaikkien palkasta ja kun sun firma ei menesty niin sit sä joudut niinku irtisanoon niitä ja, että oot sä niinku paljon vartija. Et sen lisäksi että on oma perhe elätettävänä niin on sitte 80 muutakin perhettä elätettävänä, tavallaan. Et kyllähän niinku, jos mä nyt sanoisin kaikille, että nyt loppu firma niin kyllähän niillä kaikilla menis vähän niinku elämä uudestaan. Että on se niinku tietyllä tavalla valta ja vastuu ja riskit." -Kimmo

Puhuttaessa vapaudesta ja siihen liittyvästä vastuusta, osa haastateltavistani myös totesi, että yrittäjä ei voi syyttää ketään muuta epäonnistumisesta. Ajatus työteliästä ja vastuuta ottavasta yrittäjästä, joka ei valita eikä voi syyttää vaikeuksistaan ketään muuta, näkyi niin monessa keskustelussa ja yhteydessä, että olen käsitellyt sitä tarkemmin luvussa 6.2.

Toisaalta myös pakko esiintyi haastatteluissa yhteydessä yrittäjyyteen: yrittäjän on pakko tehdä pitkiä päiviä, pakko hankkia asiakkaita, pakko pyrkiä kasvuun ja kannattavuuteen tai esimerkiksi pakko tehdä palkkatyötä kun yrittäjyydellä ei elä:

"se yrittäjä on töissä ympäri vuorokauen, että se ei lopu siihen kahdeksaan tuntiin. Että se puhelin voi soija koska tahansa ja koko ajan sie siinä olet joka hetki periaatteessa töissä ku sie olet päivystämäsä ja koko ajan valmiuesa siihen yhteydenottoon." -Jari

”[...] se palkkatyö on niinku semmonen, mä koen et se on niinku tällä hetkellä välttämättömyys taloudellisista syistä, toimeentulon kannalta. Et se kahvipaahtimo ei niinku tällä hetkellä elätä meitä kahta.” -Markus

”[...]toiminta on tosi alussa meillä ja se kasvaa koko ajan ja pakkokin kasvaa, että päästään niinku kannattavalle volyymille. Että se on niinku jatkuvaa, kiihtyvää vauhtia, että en tiedä milloin tulee se kohta että on pakko hankkia niinku lisätyövoimaa. Ei nyt ihan lähitulevaisuudessa.” -Markus

Vapaus oli siis läsnä positiivisena yrittäjyyttä määrittävänä ominaisuutena, mutta samalla aineistoni perusteella on ilmeistä, että yrittäjyyteen liittyy omanlaisiaan rajoituksia ja reunaehtoja. Yrittäjä on tehnyt valinnan ryhtyä yrittäjäksi, eikä suinkaan ole vapaa tämän valinnan seurauksista. Yrittäjämäinen työ sulkee pois tiettyjä vaihtoehtoja oman elämän järjestämiseen siinä missä se mahdollistaa muita. Haastateltavieni puheissa esiintyi vastuun, pakon ja velvollisuuksien teemoja sekä vapaudesta puhumisen yhteydessä, että siitä erillisenä. Silti yrittäjyys yhdistyi nimenomaan vapauteen ja onkin kiinnostavaa huomata, että yrittäjyyden asettamia pakkoja ja velvoitteita eivät haastateltavani nähneet rajoituksina tai vastakohtina yrittäjän vapaudelle, eivätkä he kaikissa haastatteluissa edes yhdistäneet näitä puheenaiheita toisiinsa.

Vapauden kokemuksen täytyy olla suhteutettua johonkin ja aineiston perusteella näyttää siltä, että se on sitä suhteessa palkkatyöhön. Yrittäjän mahdollisuus päättää työajoistaan ja työnsä sisällöstä oli aineistossani suhteellista nimenomaan siihen, että haastateltavieni mielestä palkkatyöläisillä ei tällaista autonomiaa ole. Toisaalta yrittäjyyden erityispiirteet määrittyivät aineistossani yleisesti ottaen palkkatyön kanssa vertailun kautta. Yrittäjän vastuu on mainitsemisen arvoinen asia, koska palkkatyöläisellä ei nähty olevan samanlaista vastuuta. Yrittäjän päivät ovat pitkiä verrattuna *”siihen kaheksaan tuntiin”*, jonka palkkatyöläinen päivässä tekee.

Kuvitteellisen keskimääräisen palkkatyöläisen joutuminen vastinpariksi yrittäjille heidän määrittellessä itseään on ymmärrettävää palkkatyön normatiivisen yhteiskunnallisen

aseman takia. Samaan aikaan on mielestäni kiinnostavaa, että tällä tavalla puhuessaan haastateltavani asettavat myös itse itsensä ja yrittäjyyden poikkeuksen asemaan suhteessa palkkatyönormiin. Mielestäni tämä osoittaa, että palkkatyönormi ja pienyrittäjän poikkeaminen siitä on jotain, mistä haastateltavani ovat tietoisia ja johon he kokevat tarvetta ottaa kantaa.

Haastateltavieni verratessa omaa vapauttaan palkkatyöläisen autonomian puutteeseen, on kiinnostavaa, millaiseen vapauden määritelmään tämä vertaus perustuu. Haastateltavani eivät vaikuta näkevän samalla tavalla arvokkaana vapautena palkkatyöläisen mahdollisuutta suurempaan määrään vapaa-aikaa tai niitä henkisiä resursseja, jotka vapautuvat turvatuun työmarkkina-aseman myötä, vaan he arvostavat omaan työhön ja toimenkuvaan liittyvää itsemääräämisoikeutta enemmän. Näin vapaus määrittyy kokonaan työn kautta, eikä haastateltaviani juuri tunnu haittaavan se, että työ sekoittuu vapaa-aikaan.

Vapauden määrittäminen työn kautta aineistossani voi tietysti selittyä kehämäisesti sillä, että haastateltaviksi on valittu ihmisiä jotka ovat jo tehneet valinnan hakeutua yrittäjiksi. Väestöltä keskimäärin saattaisi kuulla erilaisia painotuksia siinä, miten vapauden käsite ymmärretään suhteessa työhön. Onko vapaus ”vapautta työstä” eli vapaa-aikaa vai onko se yrittäjämäisesti vapautta päättää työnsä sisällöstä ja muodosta, vaikka seurauksena olisi toisaalta työn ja vapaa-ajan sekoittuminen, jatkuva pakko hankkia asiakkaita ja pitää yllä toimintaa ja se, että ei ole koskaan ”oikeasti vapaalla”?

Se, että haastateltavani pitävät yrittäjyyden haittapuolina paljolti samoja asioita, joita uuteen työhön ja prekarisaatioon on yhdistetty, mutta pitävät yrittäjyyttä niiden sietämisen arvoisena, on kiinnostavaa. Seuraavissa luvuissa pohdin yrittäjyyden ja prekaarisuuden suhdetta lisää.

5.2. VOIMAANTUNUT, PYSTYVÄ MINÄ

”[...] ku kamppailujen kautta oli saanu lähetettyä sen ensimmäisen laskun ja sit mie tiesin että kahen viikon päästä mulle tulee rahaa työstä jonka mie olen itse tehny, niin siinä

oikeastaan se raha ei ollu se olennainen juttu vaan tavallaan se kokemus siitä, että mie olen tehnyt tämän alusta loppuun asti ite. Mie oon hankkinu tän asiakkaan, mie oon myynny sille tän työn, sit mie oon tehny sen työn ja laskuttanu sen, en mie oo koskaan tehny mitään näin alusta loppuun asti ite. [...] tuli semmonen pieni voittamattomuuden tunne.” -Ida

Analysoidessani yrittäjyyden merkityksiä vapauden tematiikka oli hyvin helppo löytää ja nimetä, sillä siitä puhuttiin hyvin yhtenäisellä kielellä. Voimaantumisen teeman määrittelemisen vaati hieman enemmän työtä, sillä vaikka se näkyi samalla tavalla kaikkien haastateltavien puheissa, puhuivat eri haastateltavat siitä eri sanoilla ja eri painoituksin. Tässä luvussa käsittelen niitä eri tapoja, joilla *voimaantumiseksi* nimeämäni kategoria näkyy aineistossani.

Useissa haastatteluissa yrittäjyyden todettiin kasvattavan uskoa omaan osaamiseen ja pärjäämiseen. Anne, Kimmo, Mirva, Juuso ja Ida puhuivat yrittäjäksi kasvamisesta prosessina, jonka myötä he olivat myös löytäneet lisää ammatillista itsevarmuutta ja ammattitilpeyttä. Tällainen itsevarmuus liittyi yhtäältä yrityksen liiketoiminnalliseen kantokykyyn eli siihen, että yritystoimintaa saa pidettyä yllä pitkiäkin aikoja ja toisaalta haastateltavieni itseluottamukseen ja uskoon omaan osaamiseen:

”[...] mulla on kyllä sellainen kuva, että ihminen pystyy kyllä ite vaikuttamaan omiin asioihinsa. Tai siis, että siinä alussa ehkä vähän pelotti se, että mitenkä pystyy, saako asiakkaita, [...] Ja sitte kun tässä on mennyt pitkiäkin aikoja, kohta 20 vuotta, että aina on löytänyt uusia töitä, uusista paikoista ja toisaalta on pysyny ne samat vanhat [...]. niin itellä on niinku se ajatus, että itse pystyy kyllä vaikuttaan.” -Anne

K: Jos mietit itseäs ennen kuin sä aloit yrittäjäksi niin olitko sä erilainen kuin mitä olet nyt?

V: Mä olen ehkä löytänyt itsestäni semmosta rohkeutta tarttua asioihin enemmän, mutta myös tietynlaista ammattitilpeyttä, mikä on ehkä osittain tullut kokemuksen myötä mutta erityisesti sen kautta että olen huomannut että ne asiat mitä olen tehnyt [...] on osoittautuneet toimiviksi ja tavallaan se valaa uskoa siihen omaan ajatukseen ja ideaan. Itsevarmuutta. -Juuso

Ida, joka aiemmin haastattelussa oli kertonut töidensä hinnoittelun olleen hänelle aluksi vaikeaa, toteaa yrittämisen myötä oppineensa arvostamaan omaa tekemistään ja aikaansa enemmän kuin ennen:

”Et sellanen ajattelu kasvo vahvaksi, et oppi sen että minun tekemisellä on arvo ja et se on oikeesti, et pitää ajatella järkevästi et mihin haluaa sen oman aikansa käyttää. [...] et se on kyllä ollu semmonen kehittyminen yrittäjänä ja ihmisenä. Oon oppinu käsitteleen rahaa ihan vaan rahana, et se ei ole mitään sen kummosempaa ja sit olen oppinu asettaan omalle ajalle arvon.” -Ida

Voimaantumisen liittyy siis oman minäkäsityksen paranemiseen yrittäjyyden myötä. Toisaalta yhdistän tähän kategoriaan myös useassa haastattelussa ilmenneen ajatuksen siitä, että yrittäjä ”*pääsee näkemään oman työnsä tulokset*”. Näitä oman työn tuloksia ovat sekä oman yrityksen kehittyminen ja liiketoiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen, että positiivinen muilta ihmisiltä saatu palaute:

”K: Mikä siinä sit palkitsee?

V: No sit ku siinä pääsee eteenpäin, pääsee kehittymään, tulee kasvua... Tai siinä on monia, tekee asiakkaita tyytyväisiksi, saa hyvää palautetta, uusia asiakkaita, lisää myyntiä, lisää tunnettavuutta. Ja sit ku huomaa et [...] siinä kahvipiireissä me ollaan hyvin tunnettu.” -Markus

”ku niiltä oikeesti tulee sellasta palautetta että tää on niinku muuttanu mun elämän ja mä oon kehittyneen ihan valtavasti ihmisenä ja saanu valtavasti lisää itseluottamusta ja näin eespäin niin siitä tulee kyllä ihan helvetin hyvä fiilis. Et siitä tulee niinku sellanen olo että tota, on tehny jotain mikä vaikuttaa positiivisella tavalla muiden ihmisten elämään.” -Ida

Idan, Kimmon ja Markuksen haastatteluissa ilmeni ajatus siitä, että yrittäjä pääsee vaikuttamaan positiivisella tavalla muiden ihmisten elämään esimerkiksi työllistämällä muita tai auttamalla omaa toimialaansa kasvamaan. Aineistossani oli laajemminkin havaittavissa, että lähes kaikki haastateltavani puhuivat muista ihmisistä, kuten

yhtiökumppaneista, kollegoista, muista yrittäjistä, työntekijöistä ja asiakkaista paljon ja enimmäkseen positiiviseen sävyyn. Käsittelen tätä aihetta laajemmin luvussa 6.1., mutta tässä kohtaa on keskeistä todeta, että haastateltavieni kommentit omalla yritystoiminnalla hyvän tuottamisesta muille kuuluvat osaltaan puheeseen oman työn tulosten näkemisestä.

Voimaantuminen on aineistossani luonteeltaan tunteellista ja haastateltavani käsittelivät yrittäjyyttään tunteiden kautta muutenkin sängen paljon. Oman työn tulosten näkemistä pidettiin voimaannuttavana, koska siitä tulee hyvä mieli. Kun keskustelu koski niitä asioita, joita haastateltavani kokivat palkitsevina yrittäjyydessä, tunnekokemukset olivat keskeisessä roolissa ja lähes kaikille haastateltavilleni tärkeämpiä kuin taloudellisen menestyksen saavuttaminen. Vaikka Kimmon, Annen ja Idan haastatteluissa rahasta keskusteltiin ja sen rooli yritystoiminnan motiivina oli esillä, haastateltavistani kaikki paitsi Anne pitivät onnistumisen kokemuksia, positiivista palautetta ja työnsä tulosten näkemistä keskeisempänä palkintona kuin rahaa.

Tunteiden merkitys yrittäjien motiiveina yrittää ovat yrittäjyystutkimuksessa tunnistettu ilmiö. Yrittäjien moninaisia motiiveja käsitellään yrittäjyyden motivaatioteorioissa. Esimerkiksi Matti Peltonen (1986) jaottelee yrittäjän motivaation kolmeen kategoriaan: välinemotiiveihin, joista keskeisin on halu tienata rahaa, tunnemosiivaatioihin, kuten esimerkiksi tunteeseen riippumattomuudesta tai elämänhallinnasta sekä kehitysmotiivaatioihin, joihin kuuluu sellaisia tekijöitä kuin luovuus, haasteet ja itsensä kehittäminen. Omassa aineistossani, Peltosen termejä käyttäkseni, puhuttiin tunne- ja kehitysmotiiveista paljon enemmän kuin rahasta ja yleisesti ottaen niitä pidettiin rahaa keskeisempinä syinä olla yrittäjä.

Haastatteluissa näkyi kaksi toisilleen täysin vastakkaista suhtautumista palkkatyön turvallisuuteen yrittäjyyteen verrattuna. Useimmat haastateltavistani pitivät palkkatyötä yrittämiseen verrattuna helppona, turvallisena ja myös rajoittavana. Yrittäjyyttä pidettiin haasteellisempänä, minkä vuoksi yrittäjänä pärjääminen mainittiin useimmissa haastatteluissa itsetuntoa ja minäkuvaa kohentavana asiana. Osa haastateltavista piti palkkatyötä itsestäänselvyytenä ja kommentoi, että ”*aina löytyy jotain palkkatöitä, jonne voi mennä*”. Yrittäjyyttä pidettiin palkkatyöhön verrattuna hankalampana ja

riskialttiimpana:

”[...]Ihan nyt aattelen sitä, että jos nyt valmistuisin tässä [hoitoalalle] tässä joskus, niin näyttää tuo työnkuva, sanotaanko, että palkka on suurin piirtein sama ja ihan hirveesti ei tarvii päässä liikkua. Että jos nyt ihan rehellisiä ollaan niin uskoisin, että vähemmällä vaivalla irtooo kyllä leipä. Ja vielä vuosilomat päälle.” -Anne

[...] se yrittäminen on jotenki hankalampaa, se vaatii enemmän, se vaatii uskoa itseen. Ehkä niinku sitä eniten. Ja sitte palkkatyöläisen ei tarvitse, ei sen tämmösiä keskusteluja tarvi käydä itsensä kanssa et sen tarvii vaan mennä töihin, suorittaa ja sit joku muu hoitaa sen kaiken. Et onhan se nyt paljon turvallisempaa olla palkkatyössä ku taas yrittäjä joka on täysin omillaan. -Markus

Verrattuna prekarisaatiotutkimuksiin, joissa palkkatyön pirstaloitumista ja työllistymisen epävarmuutta pidetään huomattavana yksilön elämään ja jopa identiteettiin vaikuttavana asiana (vrt. Åkerblad edellä), yrittäjien näkemys, että palkkatöihin ”voi aina mennä”, on kiinnostava. Olen kuvannut luvussa 2 niitä työelämän ja prekarisaation tutkimuksia, joissa todetaan epävarmuuspuheen vähintäänkin juurtuneen suomalaisen työelämäkeskusteluun, jos kohta varsinaisen irtisanomis- ja työttömyysriskin laajuudesta vaihtelevia käsityksiä onkin.

Mistä siis syntyy haastattelemieni yrittäjien käsitys palkkatyön helppoudesta? Kuvailin edellisessä alaluvussa kuinka yrittäjän vapaus rakentui aineistossani haastateltavieni vertaillessa sitä palkkatyöläisten autonomian puutteeseen. Ajatus palkkatyön helppoudesta rakentuu niin ikään vertailussa yrittäjyyden koettuun vaikeuteen. Koska riskin käsite ja pitkät työpäivät kuuluvat niin elimellisesti siihen kuvaan yrittäjyydestä, joka sekä vallitsee julkisessa keskustelussa, että näkyy selvästi myös omassa aineistossani (tästä lisää luvussa 6), ajatus palkkatyön helppoudesta muodostuu vastinparina yrittäjyydelle. Se on siis haastateltavieni puheissa suhteellista heidän omaan todellisuuteensa yrittäjinä.

Riskien ja hankaluuksien kääntöpuoleksi ja yrittäjyyden eduksi laskettiin yrittäjän laajemmat ja joustavammat mahdollisuudet vaikuttaa työelämäänsä. Näissä

keskusteluissa näkyi edellä kuvatulle vastakkainen näkemys palkkatyöläisestä ei turvattuna, vaan työelämän oikkujen armoilla olevana. Osassa haastatteluja ilmeni käsitys palkkatyöläisestä yrittäjää voimattomampana vaikuttamaan työhönsä ja jopa oman työpaikkansa säilymiseen. Vaikka yrittäjyydestä puhuttiin riskinä, yrityksen kaatumisen mahdollisuus tiedostettiin ja yrittäjän sosiaaliturvan heikkous ahdisti, moni korosti yrittäjän parempia mahdollisuuksia vaikuttaa itse oman uransa kehitykseen. Näin ilmiötä kuvasi Ida:

"[...] siellä ei ollut mitään väliä et miten hyvin teki oman työnsä, niin silti saatto niinku lähteä seuraavassa yt-kiekassa. Mut sitte jos omassa yrityksessä tekee työnsä hyvin ja myy niin siinä voi oikeesti vaikuttaa siihen että se oma työpaikka on olemassa vielä ens vuonna." -Ida

Idan näkemys siitä, että yrittäjällä voi olla enemmän kontrollia työpaikkansa säilymiseen kuin palkkatyöläisellä, sai minut pohtimaan sisäisen yrittäjyyden, yrittäjämienän ja hallinnan teorian sekä myös prekarisaatioteorian muotoiluja uudesta ihanneyksilöstä. Kerran toisensa jälkeen tutkimuskirjallisuudessa esiintyy ajatus siitä, että sirpaloituneen työelämän ihannesubjekti on työntekijä, joka ottaa itse vastuun osaamisensa kehittämisestä ja toimii yrittäjämäisesti. Samalla prekarisaation teoriassa on esitetty muotoiluja tämän jatkuvan kehittämisen ja liikkeessä olemisen psykologisesta hinnasta, siitä, että yksilön kannalta nämä vaatimukset voivat tuntua uuvuttavilta, loputtomilta ja päämäärättömiltä (Papadopoulos & Stephenson & Tsianos 2008, 234–235).

Haastateltavani yhdistivät oman työmotivaationsa ja jaksamisensa siihen, että heillä on mahdollisuus olla yrittäjiä. Keskeistä jaksamisessa oli, että heidän työllään yrityksen kehittämiseksi oli mahdollisuus johtaa potentiaalisesti rajattomaa ammatilliseen tai henkilökohtaiseen menestykseen. He kokivat tekevänsä työtään omaksi hyväkseen, omien tavoitteidensa eteen ja hallitsevansa näin omaa uraansa ja tulevaisuuttaan. Tämä pyrkimys rajattomaan menestykseen on seuraavan alalukuni pääteema ja olen siellä nimennyt sen eteenpäin menemiseksi.

Haastateltavieni näkemys yrittämisestä toimintana, joka mahdollistaa omien unelmien

toteuttamisen ja useimmissa tapauksissa vasta tulevaisuuden toiveissa häämöttävän, palkkatyötä paljon suuremman ja rajoittamattoman menestymisen, on myös voimaantumisen kannalta keskeistä. Esimerkiksi Mirva kuvaa yrittämistä pääsemisenä tekemään ”*omaa juttua*” ja pitää sitä keskeisenä jaksamisensa kannalta. Mirva kertoo oman jutun tekemisen olleen keskeistä jaksamiselle myös niinä aikoina, kun hän on joutunut menemään palkkatöihin elättääkseen itsensä yrityksen taloudellisen kannattamattomuuden takia:

”Ja mulle se, mä arvostan myös sitä et mä oon tehnyt niitä tavallisia duuneja ku nykyään on tää kauhee sanonta ”paskaduuni”, mul tulee ihan se toinen ääri, ”minä pystyn kyllä siivoamaan!” kun mä oon tehnyt sitä kaikkea, ollu siivooja ja talonmies, ihan kaikkee arkista niin mulle tulee sellanen ylpeys että ”kyllä taipuu lumityöt ja kaikki!”. Et se antaa mulle pontta. Mulle se ei oo häpeä. Mut ehkä sit se ei oiskaan sama asia jos en sais tehdä sitä omaa työtä, jos se ois vaan sitä tavallista työtä niin sit siihen ei ehkä liittyiskään sitä juttua samalla tavalla.”

Mirvan toteamus siitä, että jos hän ei saisi tehdä omaa juttuaan, saattaisi hän suhtautua myös palkkatöihinsä eri tavalla, on valaiseva. Mukailakseni prekarisaation tutkimuksessa esitettyjä muotoiluja (esim. Åkerblad 2014, 34–35), uusliberaali työelämä vaatii palkkatyöläisiltä samantasoista työpanosta kuin yrittäjiltäkin. Palkkatyö, ainakin osalle työntekijöistä, edellyttää valmiutta henkiseen ja maantieteelliseen liikkuvuuteen. Minäbrändäys ja oman persoonan likoon laittaminen ja jatkuva työ oman osaamisen kehittämiseksi ovat osa samaa kehitystä. Sisäisen yrittäjyyden ihanteeseen kuuluu ajatus työntekijästä, joka palkkatyössäkkin omaksuu aktiivisen roolin työnantajansa organisaation kehittämisessä ja pitää työnantajan etua omana vastuunaan (esim. Luukkonen & Wuorinen, 33). Voi sanoa, että uusliberaalin yhteiskunnan työntekijäihanne edellyttää palkkatyöläiseltä henkisesti yhtä tai lähes yhtä intensiivistä henkistä panostusta, kuin yrittäjiltäkin. Palkkatyöläinen jää kuitenkin vaille niitä mahdollisuuksia oman uran kontrollointiin, kasvuun ja kehitykseen, joita ainakin haastattelemani yrittäjät kokivat, että heillä on.

Voiko olla, että vaatimus toimia työelämässä yrittäjämäisesti on kuluttavaa

palkkatyöläiselle, mutta voimaannuttavaa henkilölle, joka todellisuudessa on yrittäjä syistä, jotka palautuvat yksilön kokemukseen siitä, kontrolloiko hän omaa asemaansa työmarkkinoilla vai ei? Prekarisaatio ei toki kaikille palkkatyöläisillekään ole negatiivinen asia. Joustava, oman osaamisen kehittämiseen perustuva tapa sitoutua (ja olla sitoutumatta) työnantajiin on monista palkkatyöläisistä positiivinen ja mielekäs tapa toteuttaa itseään työelämässä. Mutta palautuvatko tällöinkin kysymykset vapauden ja pakon sekä itsensä toteuttamisen ja epävarmuuden suhteista yksilön kokemukseen oman elämän hallinnasta sekä tulevaisuuden odotuksiin?

Yrittäjämäisyyden ideaalissa yksilöllä itsellään on vapaus ja autonomia, mutta myös vastuu omasta menestymisestäään. Kuitenkin palkkatyöläisen mahdollisuudet vaikuttaa omaan työllistymiseensä ovat rajallisemmat kuin yrittäjällä: hän on aina rekrytoijan armoilla. Yrittäjä toisaalta kantaa riskiä yrityksensä menestymisestä ja on mahdollista, että laajemmassa haastattelututkimuksessa löytäisin myös sellaisia yrittäjiä, jotka kokevat tämän riskin ahdistavampana häiritseväksi kuin omat haastateltavani. Oman aineistoni perusteella tulkitseisin kuitenkin, että haastateltavani katsovat olevansa palkkatyöläisiä paremmassa asemassa siinä suhteessa, kuinka paljon kontrollia heillä on omaan urakehitykseensä.

Haastateltavieni puheissa rakentui kuva yrittäjyydestä tietystä mielestä työelämän prekarisaatiolta, ennakoimattomuudelta ja uuvuttavuudelta suojaavana yksilön keinona hallita omaa työmarkkina-asemaansa. On kiinnostavaa verrata tätä havaintoa hallinnan teoretisointeihin. Niiden mukaan hallinta toimii palkitsevalla oikeanlaisilla subjekteilla ja mikäli Rose on oikeassa sanoessaan yrittäjämäärän olevan uusliberaalin yhteiskunnan ihannesubjekti, sopivat haastateltavieni kokemukset yhteen sen kanssa. Tällöin uusi, prekaari työelämä näyttäytyisi nimenomaan yrittäjille suotuisana elinympäristönä, jossa palkkatyön normi on lähtenyt purkautumaan ja jonka ihanneyksilö on yrittäjä, ei palkkatyöläinen.

5.3. ETEENPÄIN MENEMINEN - SELVIYTYMINEN

”Siinä on aina se eteenpäin menemisen meininki, että se on tärkeää yritystoiminnassa.”

-Mirva

Osa haastateltavistani kertoi, että palkkatyö on tai olisi heille epämieluisa ja pakon sanelema vaihtoehto ja joissain tapauksissa nämä haastateltavat ilmaisivat palkkatyöläisiä kohtaan jopa empatiaa tai sääliä. Kriittinen suhtautuminen palkkatyöhön tuntui heillä kiteytyvän kokemukseen palkkatyön rajoittuneisuudesta. Yrittäjän mahdollisuudet eteenpäin pyrkimiseen ja odotukset tulevaisuuden suhteen olivat heidän mielestään paremmat kuin palkkatyössä. Edellisessä luvussa sivusin esimerkiksi Mirvan ajatusta siitä, että yrittämään pääseminen mahdollistaa myös palkkatyöstä nauttimisen. Markuksen suhtautuminen palkkatyön ja yrittämisen suhteeseen oli vielä jyrkempi:

”[...] Mut palkkatöissä mä koen ylipäättään sen, et se on aika tylsää. Ei se et, mulla on hyvin mielenkiintonen palkkatyö kyllä, mut se et on palkkatöissä niin se tarkoittaa et se on niin rajattua. Et siinä se on se tylsyys, et siinä on niin vähän mihin se voi mennä, et se on niin rajattuu.”

Moni haastateltavistani puhui yrityksestään tavalla, jonka olen tässä analyysiosiossa nimennyt eteenpäin menemiseksi. Tällainen eteenpäin menemisen tematiikka ilmeni monella yrittämisen osa-alueella ja näkyi eri haastateltavilla ja joskus samassakin haastattelussa eri tavoin. Eteenpäin menemiseksi olen tulkinnut muun muassa yrityksen kasvun, yrittäjän rahallisen menestyksen, henkilökohtaisen menestymisen sekä yrityksen tai sen tuotteiden laadullisen kehityksen.

Kimmon haastattelussa eteenpäin meneminen näkyi erityisesti taloudellisen menestyksen ja yrityksen kasvun kautta. Kun ottaa huomioon, että Kimmo on myös laajinta yritystoimintaa haastateltavistani pyörittävä ja objektiivisilla mittareilla menestynein yrittäjä, tämä ei ole yllättävää. Käsittelen rahan merkitystä eteenpäin menemisen tematiikassa tuonempana. Eteenpäin menemistä liiketoiminnallisena kehityksenä Kimmo kuvaa seuraavasti:

”Sit taas ku on päässyt johonkin etappiin niin seuraava haaste. Ja usein ne haasteet on niinku isompia ja niissä on enemmän pelissä. Koska muuten sitten taas taantuu, jos tekis jotain liian helppoa niin sitten tylsistyis. Yrittäjänä hakee niinku sitte isompia yrityskauppoja, isompia kansainvälistymiskierroksia tai rahoitushankkeita ja enemmän työntekijöitä tai jotain. Joku homma aina enemmän.” -Kimmo

Yrityksen kasvuun liittyvä eteenpäin meneminen on Kimmon haastattelussa asia, josta hän puhuu kokemukseen vedoten. Hänen yritystoimintansa on ollut kasvullista jo pitkään ja hänen tarkoituksensa on jatkaa samalla tavalla. Markus, joka on ollut yrittäjänä vasta vuoden ajan, kertoo omassa haastattelussaan myös pyrkimyksestä kasvattaa yritystään. Johtuen siitä, että yritys on vasta alkutekijöissään, suuntautuvat Markuksen kasvupyrokymykset tulevaisuuteen:

”K: Minkälaisia pyrkimyksiä teillä on ton teidän firman suhteen?”

V: No kasvaa nopeesti niin kun elinehtonakin on, kasvaa nopeesti että päästään niinku semmoselle järkevälle kannattavuudelle että se kannattaa se homma. Puhutaan niinku parissa vuodessa semmosesta et voidaan työllistää kuitenkin muutama henkilö, liikevaihto yli miljoona euroa vuodessa. Mut sit siitä eteenpäin niin kyllä se tavote on vielä siitakin korkeammalla. Et kahviala on kuitenkin kansainvälinen laaja markkina, et siinä ei ole kyllä mitään estettä meille laajentua sinneki.” -Markus

Markuksen ja Kimmon pyrkimykset yrityksen kasvattamiseen ovat heidän puheissaan rajattomat. Jarin haastattelussa eteenpäin meneminen ja kasvu näyttäytyy kiinnostavalla tavalla erilaisena, sillä hänen kunnianhimoillaan yrityksen suhteen on raja:

”[...] sillan kun alotettiin niin me tehtiin kahestaan. Et meitä oli kaks ja kesän aikana saatto ehkä käydä pari apulaista kaverina. Mutta nykyään se on sitä, että jos sanoin että meillä on keskimäärin seittemän niin kesäaikaan on sitte enemmän, talviaikana vähemmän. [...] Oikeastaan siinä määrin ollaan onnistuttu ku ollaan haluttu, että isommaksikaan ei haluta koska sitte alkaa taasen toisenlaiset ongelmat, että sitte pitää alkaa erillistä työjohtoa ja muuta hommaamaan. Että sen verran ku itte ehtii tekemään niin hoietaan. Sen kokosia ollaan mitä halutaanki, että vielä ku ois se, että sais sen

kokoluokan pyörimään vuojen ympäri.” -Jari

Jari, joka johtaa isänsä kanssa omistamaansa maalausliikettä, näkee ensisijaisena päämääränään kasvun sijaan toiminnan vakauttamisen. Hän näkee yrityksen rajattoman kasvun sen mukanaan tuomien ongelmien kautta, eikä tavoittele sitä. Hänen tapansa ja motivaationsa olla yrittäjä on perustavanlaatuisesti erilaista kuin Kimmon ja Markuksen kasvuyrittäjäys. Menestyksen mitta ei ole hänelle liikevaihdon ja henkilökunnan määrällistä kasvua, vaan yritystoiminnan laadullista kehitystä ja toiminnan ennustettavuutta.

Eteenpäin meneminen näyttäytyi myös Idan, Mirvan ja Juuson haastatteluissa yrityksen ja oman yrittäjyyden laadullisena kehityksenä. Näissä haastatteluissa rahan merkitys näyttäytyi suhteellisesti vähäisempänä ja esimerkiksi Ida arvioi muiden kuin rahallisten motiivien olevan yrittäjillä yleisestikin keskeisiä:

”[...]Ja sen ei tarvi olla rahaa, totta kai se on mukavaa varmasti jos se on rahaa, mutta [...] mie nautin siitä et mie nään niinku sen miten se oma työ vaikuttaa niin mie luulen että se on yhteistä aika monille yrittäjille. Et pääsee näkemään niinku kättensä työn tulokset tosi konkreettisesti, paljon konkreettisemmin ku moni muu.” -Ida

Mirva ja Juuso, jotka molemmat toimivat luovilla aloilla, yhdistävät omissa haastatteluissaan eteenpäin menemisen oman työnsä ja yrittäjyytensä sisältöön. Tuotekehityksen onnistuminen, oman musiikin ja pelijulkaisujen suosio ja siitä saatu palaute ovat keskeisiä onnistumisen mittareita heille:

”[...]menestyksen hetki on ehdottomasti nyt tää et on saanu tonne maailmalle tätä. [...] mua haastateltiin Meksikoon semmoseen radioon enkä mä tajunnut ollenkaan miten iso juttu se on. Se kesti niinku 30 minuuttia ja yhtäkkiä se mun kaveri sano että ”niin, sä et varmaan tiedä mutta tää kuuluu tonne Argentiinaan saakka.” Ja mä [...] kuulen että ”joo, tää Oscar Perusta, Limasta tykkää teidän musiikista” ja mä vaan itken siellä [...] Me ollaan saatu ihan omalla työllä ja just tää mun yhtiökumppani on saanu puskettua medioihin, me ollaan saatu radiosoittoa Britteihin independent-medioihin. [...]” -Mirva

"[...]tämä on meidän oma juttu ja me uskotaan tähän ja sitä me ollaan lähetty tekemään. Jonka seurauksena sitten se kun pääsee tekemään sitä omaa juttua niin se fiilis siitä kun näkee että se oma tuote etenee." -Juuso

Eteenpäin meneminen näyttäytyy siis taloudellisen menestymisen lisäksi ammatillisena kunnianhimon ja onnistumisena. Useissa tässä alaluvussa esittämässäni sitaateissa, kuten Mirvan, Juuson, Idan ja Kimmon sitaateissa on myös nähtävissä menestymiseen ja onnistumiseen vahvasti liittyvät positiiviset tunteet. Kimmo kuvaa rahallisen menestymisen tuottamaa iloista hämmennystä, Mirva kertoo purskahtaneensa itkuun kuullessaan, että hänen bändillään on faneja ympäri maailmaa ja Juuso sekä Ida puhuvat onnistumisen mukanaan tuomista tunteista.

Yrittäjäys ja sen mukanaan tuomat onnistumiset ja epäonnistumiset ovat haastateltavilleni hyvin tunnepitoisia kokemuksia ja niitä käsitellään monisanaisesti. Mirva kertoo yrittämisensä olevan *"tämmöstä draaman kaarta"* ja Kimmo vertaa yrittäjää maratoonariin, joka joutuu ponnistelemaan tuntikausia päästäkseen tavoitteeseensa. Uurastus ja epäonnistumiset edeltävät onnistumisen hetkiä, jotka jäävät mieleen yrittäjyyden parhaina puolina. Edellisessä alaluvussa sivusin Matti Peltosen muotoiluja yrittäjyyden kehitys- ja tunnemotiiveista jaomassa aineistossani nämä motiivit tulevat jälleen erittäin vahvasti esille eteenpäin menemisen tematiikassa.

Yrittäjyyden mukanaan tuoma eteenpäin meneminen oli paitsi ammatillista, myös henkilökohtaista. Kaikki haastateltavani osasivat kertoa yrittäjyyden muuttaneen heitä jotenkin ja useimmiten tätä muutosta kuvattiin positiivisena kehityksenä. Kimmo ja Mirva olivat sitä mieltä, että yrittäjäys pakottaa tekemään asioita, joissa on tottunut pitämään itseään huonona. He katsovat yrittäjyyden siksi kehittäneen heidän valmiuksiaan kohdata uusia tilanteita ja myös parantaneen heidän käsityksiään omasta osaamisestaan:

"[...]kun mä joskus lapsena koin et mä en oo hyvä matikassa niin se on täysin kääntynyt pääläelleen koska mä koen et mä osaan ja selviydyn ja osaan laskea omat budjettini ja olen laskenut palkkoja, koska käytännössä on joutunut tekemään sitä ja sit se oliki kivaa ja

motivoivaa kun sai ja ne vaikutti omaan juttuun [...] Ja semmonen ehkä ylipäättään, et se yrittäjyys nostaa sellasta kokonaiskuvaa omasta itsestään ja taidoistaan, tavallaan oppii luottamaan myös itseensä.” -Mirva

”Oon siis ollu ujo, mutta nykyään oon rohkea. Rohkeutta oppii olemalla rohkeempi ja rohkeempi ja rohkeempi. Et sillä lailla ne omat epämukavuusalueet tulee tutummiksi ja niistä tuleekin mukavuusalueita. Et pystyy niinku tavallaan, et ku mä oon yrittäjänä mennä uusiin tilanteisiin joissa en ole kokenu itseäni varmaksi, mut olen sit kuitenkin mennä niihin tilanteisiin, mä oon niinku kasvanu ihmisenä ja yrittäjänä ja ammattilaisena tosi paljon. Varmaan enemmän mä oon kasvanu yrittäjänä ku että jos ois ollu jossain palkkatöissä.”
-Kimmo

Näissä sitaateissa näkyy käsitys yrittäjyydestä toimintana, joka on luonteeltaan sellaista, että se pakottaa harjoittajansa monenlaisiin tilanteisiin. Näistä tilanteista on selvitty ja niiden myötä opittu uusia taitoja. Kuten ammatillisen eteenpäin menemisen kohdalla, nämä henkilökohtaiset oppimiskokemukset muotoutuvat haastateltavillani positiiviseksi osaksi omaa elämää.

Minut yllätti se, kuinka vahvoja positiivisia tunteita yrittäjyyteen haastatteluissani liitettiin. Yrittäjyydellä tuntuu olevan suuri merkitys haastateltavieni minäkäsitykselle, kokemukselle elämänhallinnasta sekä maailmankuvalle. Raha ja taloudellinen menestys jää sivuosaan ja haastateltavani näkevät yrittäjyyden hyvin vahvasti henkilökohtaisen kehityksen ja tunteiden kautta. Vertaan havaintoa siihen, miten esimerkiksi Rosen yrittäjämienän muotoiluissa sekä sisäistä yrittäjyyttä käsittelevissä teksteissä korostetaan usein pikemminkin häikäilemättömyyttä, laskelmoivuutta ja päämäärätietoista voitontavoittelua yrittäjän ominaisuuksina. Näyttää selvältä, että se, miten yrittäjiä esimerkiksi noissa muotoiluissa kuvataan, ei tältä osin sovi yhteen sen kanssa, miten haastateltavani oman todellisuutensa kokevat.

Kritisoin aiemmin Rosen teoriaa siitä, että hallinnan teoriana sen kiinnostus yksilöiden sisäistä maailmaa ja kokemusta kohtaan on rajoittunut. Pidän mahdollisena, että juuri yksilöiden tunteita käsitellessäni, olen löytänyt sen näkökulman, jolle Rosen teoria on

sokea. Hän ei puhu siitä intohimosta ja mielihyvästä, jota yrittäjäsubjekti kokee onnistuessaan tuotekehityksessä tai kasvupyrkimyksissään, koska ei ole siitä varsinaisesti kiinnostunut. Tunteet ovat kuitenkin merkittävä yksilöitä eteenpäin ajava voima, eikä minun siksi olisi ehkä pitänyt yllättyä siitä, kuinka voimakkaasti ne tulivat omassa aineistossani esille.

Aineistostani löytyi myös esimerkkejä tilanteista, joissa yrittämisessä on epäonnistuttu, onnistumisen kokemukset ovat jääneet saamatta ja eteenpäin pääsemisen sijaan on jouduttu kamppailemaan selviytymisestä tai miettimään koko yrittämisen mielekkyyttä. Seuraavaksi käsittelen näitä tapauksia.

Rahan ja taloudellisen eteenpäin menemisen merkitys näkyy aineistossani sekä positiivisella, että negatiivisella tavalla. Positiivisia kokemuksia taloudellisesta menestymisestä on Kimmolla, joka kuvaa kokemuksiaan seuraavasti:

”Ja se on makeeta ja oli hienoo ku joskus sai ekan kerran lähettää yli sadan tuhannen markan laskun ja oli että ”vau, voiko näin isoja laskuja edes lähettää” ja sit ku eka kerran näkee tilillä niinku sata tuhatta euroa tai puoli miljoonaa euroa niin ne on aivan semmosii, että ’voiks näin paljon rahaa ollakaan!’.” -Kimmo

Kimmo on haastateltavistani ainoa, joka korostaa rahan merkitystä omassa yrittäjyydessään positiivisella tavalla, mutta Annen haastattelussa rahan ja taloudellisen menestyksen puute saa negatiivisen merkityksen. Anne on nimittäin aikeissa lopettaa yrittäjänä toimimisen sen taloudellisen kannattamattomuuden takia:

”K: Ootko sit harkinnut lopettamista?”

V: No, minä nyt, kyllä. Tai en nyt ehkä lopettamista, mutta tää on vähän tämmönen tää ala. Että palkkiot on junnannut samalla tasolla ehkä edelliset kymmenen vuotta ja paljon on niinku kilpailua. Että ei tässä niinku jotenki, emmä jaksais loppuikäni tätä ja siis ku tosiaan tää on vähän niinku... Et tässä rahallisesti ei oo mitään järkee. Et pitäis tehdä aika paljon töitä, että pääsis millekään järkeville tuloille [...].” -Anne

Anne on tehnyt uransa freelance-kääntäjänä ja kertoo olevansa niin sanottu pakkoyrittäjä. Hän on päätenyt kääntäjäksi puolivahingossa, omin sanojensa mukaan ”*Kun töitä oli koko ajan tarjolla [...] niin tein.*” ja koska toimialalla ei ole muuta vaihtoehtoa. Pidän häntä mielenkiintoisena tapauksena aineistossani, sillä muista poiketen Anne ei haastattelussaan kuvaa yrittäjyyttä henkisesti palkitsevana, vaan yhdistää kysyttäessä yrittäjyyden palkitsevuuden rahaan:

”Mutta ei kai siinä mitään erityisiä hyviä... rahaa sai, sai tehdä töitä ja siitä sai rahaa, kai se nyt on ihan palkitsevaa. En mä siitä sen suurempia, tai muunlaista palkkiota ollut vaillakaan.” -Anne

Yrittäjyyden palkitsevuus liittyy Annella rahaan ja hän myös toisaalla haastattelussa kertoo pitävänsä yrittäjyyden parhaana puolena mahdollisuutta ottaa vapaata aina kun tahtoo, vaikkei saisi siitä rahaa samoin kuin palkkatyöntekijä. Nyt hän on hakeutumassa palkkatöihin oman alansa huonon palkkiotason vuoksi. Vaikka myös Ida ja Kimmo ovat alunperin päätyneet yrittäjiksi samalla tapaa eli siten, että heillä on ollut taito, jolle on ollut kysyntää ja he ovat päätyneet myymään sitä, Anne poikkeaa heistä siltä osin, että hän ei pidä yrittäjyyttä henkilökohtaisesti tyydyttävänä toimintana vaan se on hänelle ”vain” työtä.

Onko yhteensattumaa, että aineistoni ainoa haastateltava, joka ei pidä yrittäjyyttä henkisesti palkitsevana vaan suhtautuu siihen ainoastaan rahan ansaitsemiskeinona ja pitää yrittäjyyden hyvänä puolena lähinnä mahdollisuutta ottaa siitä vapaata silloin kun tahtoo, on myös ainoa joka aikoo lopettaa yrittämisen? Pidän Annen tapausta kiinnostavana, sillä hänen näkökulmansa yrittäjyyteen poikkeaa muista haastateltavistani, mutta edustaa silti yrittäjyyden todellisuutta omalla tavallaan. Kaikki yritysuooinen toiminta ei ole luonteeltaan kasvullista, vaan esimerkiksi Anne kuvaa omaa työtään suorittavan tason yrittäjyydeksi. Anne kokee, ettei hänen työnsä juurikaan eroa palkkatyöstä muuten kuin siten, että freelancerina hän jää vaille palkkatyön etuuksia.

Yrittäjyydessä on haittoja verrattuna palkkatyöhön ja yrittäjän täytyy kokea saavansa yrittäjyydestä riittävästi hyvää, jotta haittoja kannattaa sietää. Onnistumisen, menestymisen

ja eteenpäin menemisen kokemukset olivat muilla haastateltavillani suuressa roolissa, kun kysyin heiltä, mikä heitä motivoi jatkamaan yrittäjänä. Anne, jolta nämä kokemukset puuttuvat, on luopumassa yrittäjyyden haitoista ja hakeutumassa turvatumpaan ja säännellympään palkkatyöhön. Mielestäni tämä kertoo, että yrittäjyyden ja palkkatyön edut ja haitat ovat suhteellisia. Yrittäjyys, kuten edellisessä alaluvussa totesin, voi suojata joitain henkilöitä prekarisaation huonoilta puolilta ja avata parempia henkilökohtaisen ja taloudellisen menestymisen mahdollisuuksia kuin turvattukaan palkkatyö. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole automaattisesti totta vaan riippuu muun muassa toimialasta, yrityksen kehittymismahdollisuuksista ja yksilön henkilökohtaisista arvoista ja motiiveista.

Kun kyselin yrittäjyyskasvatuksesta ja siitä, miten valtio haastateltavieni mielestä suhtautuu yrittäjyyteen, moni heistä ilmaisi kokevansa, että yrittäjyyttä markkinoidaan nykyään kaikille oikeana vaihtoehtona ja, että siihen suorastaan pakotetaan esimerkiksi taidealoilla. Samalla esimerkiksi Mirvan mielestä kasvullinen, päämäärähakuinen yrittäjyys ei välttämättä ole hyvä tai edes mahdollinen vaihtoehto kaikille, esimerkiksi pienten lasten vanhemmille, sillä yrittäjyys vaatii riskinottoa ja suurta omien voimavarojen uhraamista yrityksen hyväksi.

Pidän tärkeänä tämän näkökulman esilletuomista jo siksi, että lukijani ei tulkitse tässä tutkielmassa esilletuotuja yrittäjyyden hyviä puolia niin, että yrittäjyys olisi objektiivisesti tai automaattisesti parempi vaihtoehto kuin palkkatyö tai, että haastateltavieni kokemat yrittäjyyden edut olisivat välttämättä saavutettavissa kaikille. Näin ei selvästikään ole vaan aiheutta on tulkittava yksilöiden erilaiset toimialat, toiveet, motivaatiot ja elämäntilanteet huomioiden.

Eteenpäin menemisen ja menestyksen teemalla oli aineistossani myös toinen käänköpuoli ja se oli *selviytyminen*. Kahdella pitkään yrittäjänä olleella haastateltavillani, Mirvalla ja Kimmolla, oli muistoja suurista vaikeuksista, joissa yritys oli joutunut rahoituskriisiin dramaattisin seurauksin:

”2001 meitä oli seitsemäntoista henkeä töissä. [...] firma sitte joutu eka kerran kassakriisiin, siinä it-kupla oli puhjennu ja meillä asiakkailta lähti rahotus alta niin meillä

tipahti seitkyt pinnaa liikevaihdosta. [...] mä olin silloin 23, että se oli aika rankkaa aikaa.” -Kimmo

”[...] kun -99 oli se show minkä mä tuotin niin sitä tehtiin pari vuotta.[...] mut sitten se oli niin valtaisan iso, että sitte taas oli vaikea saada sille enemmän keikkaa Suomesta. Ihmiset oli hyvin kiinnostuneita, mutta jotenki se hinta hilautu sitte ylöpäin ku se oli vaan niin iso. [...] Ja sitten pitikin, koska mä olin ottanu riskin, ison taloudellisen riskin eli pankkilainaa niin tota sitten piti mennä töihin että sai sen rahan takaisin ja sitten mä olin kymmenen vuotta töissä. [...]” -Mirva

Sekä Kimmo, että Mirva olivat kokeneet suuria kriisejä, jotka molemmissa tapauksissa ovat jättäneet jälkensä ja vaikuttaneet heidän elämäänsä ja yrittäjyyteensä pitkään jälkepäin. Siksi minusta olikin kiinnostavaa huomata, että heidän molempien puheissa kriisi sai pikemminkin roolin opettavaisena selviytymistarina, josta lopulta pitkällä tähtäimellä seurasi myös hyviä asioita:

”Se on kyllä vahvistanut, että nykyään oon paljon niinku rohkeempi enkä silleen pelkää. [...] Selviytymiset on aina isoja kokemuksii, parhaimpia kokemuksii. Siis ei ne hauskoja oo, [...] mutta sitte myöhemmin, vuosien päästä niinku ne on niitä parhaimpia, mistä mäki aina kerron, että siitäkin selvittiin, siitä 2002 vuoden saneerauksesta selvittiin ja kuplasta selvittiin ja lamasta vuonna 2008 selvittiin. Et tietyl tavalla selviytymiset on tämmösii, et ei niihin ikinä osaa, eikä pidäkään varautua.” -Kimmo

”Mut oli siinä positiivisiakin, et esimerkiksi en mä varmaan opettajaksi olis ikinä osannu väyläytyä, ruvennu hakemaan jos ei ois ollu tuota juttua. Ja sit yhtäkkiä mä huomasinkin et mä oon täyspäiväisesti opettaja koska mä oon niin monessa koulussa opettajana ja sitä mä tein 12 vuotta.” - Mirva

Nämä selviytymistarinat ovat keskenään äärimmäisen erilaisia, sillä toinen niistä johti yrityksen selviämiseen, toisessa projekti epäonnistui ja yrittäjä jäi henkilökohtaisiin velkoihin pitkäksi aikaa. Silti molempien tavoissa puhua selviytymisestä on huomattavia samankaltaisuuksia. Selviytymisessä korostuu käsitys eteenpäin menemisestä sekä

henkilökohtaisella, että ammatillisella tasolla. Tarkastelutapa on pitkällä tähtäimellä: kriisit ovat jo kaukana takanapäin ja ne nähdään etäisyyden päästä opettavaisina kokemuksina, jotka johtivat lopulta hyviin lopputuloksiin. Vaikeuksiin ja kriisin negatiivisiin seurauksiin he pureutuivat varsin vähän, mikä tietysti kertoo osaltaan myös siitä, etten itse haastattelutilanteissa keksinyt niistä lähteä kyselemään.

Kasvu, kehittyminen ja eteenpäin meneminen löytyivät teemoina jokaisesta haastattelustani, useimmissa tapauksissa positiivisella tavalla, mutta niiden käänköpuolella oli kokemuksia paikallaan polkemisesta, epäonnistumisista ja selviytymisistä. Kaikkien haastateltavieni suhteessa yrittäjyyteen näkyi merkittäväällä tavalla tulevaisuuteen suuntautuminen, siihen kohdistuvat odotukset ja yritykset ennustaa sitä. Kehittymistä pidettiin tärkeänä paitsi yrittäjien, koko yhteiskunnan kannalta:

”Kyl se kannattaa, koska jos sä et paranna, sit sä huononnat. Jos sä et kehity, sit sä meet taaksepäin. Et kyl sen pitäis olla yhteiskunnan DNA, että koko ajan kehitetään asioita eteenpäin.” -Kimmo

Kunnianhimo, kasvullisuus ja jatkuvaan kehitykseen tähtäävä toimijuus ovat sellaisia yrittäjämäisen yksilön ominaisuuksia, jotka ovat Rosen teoriassa sekä yrittäjyyskirjallisuudessa suuressa roolissa. Tässä Kimmon sitaatissa näkyy, että hän pitää näitä pyrkimyksiä paitsi yksilön, myös koko yhteiskunnan käytännöllisinä ja ehkä jopa moraalisinä elinehtoina. Kehitys ja se, mitä yritykseltä ja yrittäjyydeltä oli tulevaisuudessa odotettavissa, tuntui olevan teema, johon Kimmon lisäksi jokainen muukin haastateltavani koki tarvetta ottaa kantaa ja josta kaikilla oli mielipiteitä.

6. MILLAINEN YRITTÄJÄ ON?

Analysoidessani sitä, millaista kuvaa haastateltavani puhuessaan luovat yrittäjistä ja yrittäjyydestä ilmiönä, huomasin nopeasti, että tuo kuva ei ollut yhtenäinen. Riippuen haastateltavasta ja kontekstista yrittäjät nähtiin hyvin eri tavoin: tavallisina rivikansalaisina, innovoivina sankareina, kaikesta selviävinä osaajina, arjen haasteissa

painivina duunareina, samanlaisina tai erilaisina kuin palkansaajat. Yrittäjät näyttäytyivät monesti jopa samassa haastattelussa kahtiajakautuneesti. Haastateltava saattoi kuvailla yrittäjiä erityisinä, yhteiskuntaa koossa pitävinä ja erityisiä sisäisiä ominaisuuksia omaavina yksilöinä, mutta seuraavassa kommentissa todeta, että yrittäjät ja yrittäminen eivät välttämättä eroa juurikaan muista.

Tämä kahtiajakautuminen näkyi puhuttaessa yrittäjien yksilöominaisuuksista, yrittäjän työn arjesta sekä yrittäjien suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan. Useimmat haastateltavani loivat puheissaan eroa myös suur- ja kasvuyrittäjien sekä taviksiksi miellettyjen pien- ja yksinyrittäjien välillä:

”[...] yrittäjät nähdään ehkä kahdella eri tavalla, on niitä yrittäjiä jotka työllistää ja pyörittävät jotain sellasta isoa yritystä. Et jos jollekin puhutaan yrityksestä niin moni ajattelee varmaan ehkä Nokkaa tai viimeaikoina Roviota, isoja suomalaisia yrityksiä, Kone, muita vastaavia. Mutta hyvin harva muistaa että kaikki kampaajat ovat yrittäjiä, heillä on oma kampaamo. Kirvesmies voi olla yrittäjä. Hyvin moni käsityöläisammatti voi olla yrittäjäpohjanen, joten se itsensä työllistävä yrittäjä jotenki helposti unohtuu.” -Juuso

Pohdittuani tätä erontekoa suurten ja pienten yritysten välillä, päädyin tekemään hypoteesin, että havaitsemani ristiriitaisuudet haastateltavieni tavoissa puhua yrittäjyydestä johtuisivat siitä, että toisinaan he ajattelevat puhuessaan pienyrittäjiä, toisinaan kasvuyrittäjiä, välttämättä edes tiedostamatta sitä, kumpaan mielikuvaan perustavat mitkään vastauksensa. Päätin tarkastella tätä havaitsemaani hajanaisuutta haastateltavieni mielikuvissa yrittäjyydestä sen kautta, selittyvätkö ne tällaisen kahtiajaottelun olemassaololla.

Tulin lopulta siihen tulokseen, että yrittäjäkuvan kaksinaisuus ei ole tyhjentävästi selitettävissä kasvu- ja pienyrittäjyyden erolla, vaan alkuperäinen oletukseni oli ollut liian yksinkertaistava. Jako kahteen yrittäjäkuvaan oli kuitenkin itsessään mielekäs ja käsittelen niitä seuraavassa kahdessa alaluvussa. Päädyin nimeämään nämä yrittäjäkuvat sankariyrittäjäksi ja jöröyrittäjäksi. Molemmat käsitteet tulevat haastateltaviltani, sankarin käsite Kimmolta ja jöröyrittäjän käsite Idalta:

”No ehkä se jöröyrittäjä on sit se esimerkki joka löytyy lähipiiristä. Eli ei välttämättä mitään sillee superinnovatiivista tai uutta vaan se voi olla just se oma parturi tai lähikauppa tai joku mikä on niinku olennainen palvelu siinä alueella mutta et semmonen ihminen joka hankkii sitä leipää omaan pöytään ja toivottavasti siinä samalla saa tarjottua sitä parille muullekin. [...] Ja sitte on niinku tommonen ehkä vähän vähemmän samaistuttava henkilö, joka on silleen ”teimme miljardibisneksen tyhjästä”.” -Ida

”On sillä mun identiteetille merkitystä, kyllä mää aattelen, että yrittäjät on niitä sankareita, jotka kehittää niinku kaiken maailman innovaatioita, pyörittää tätäkin ravintolaa ja luo sitä innovatiivisuutta ympärilleen. Yrittäjämäisyys mielletään usein niinku innovointikykyyn, kääntäen jos ei ole yrittäjämäinen niin ei ole innovatiivinen, ei ole luova ja ei kehitä asioita eteenpäin.” -Kimmo

Jo näiden sitaattien kautta tulee esille joitain niistä ominaisuuksista, joita yrittäjiin on haastatteluissani liitetty. Sankariyrittäjyyteen liittyy Kimmon sitaatissa innovointia, kehityksellisyttä ja luovuutta. Idan kommentissa taas tulee selkeästi esille yrittäjyyden kahtiajakautuminen samaistuttavaan, tavalliseen ja ei välttämättä innovatiiviseen yrittäjyyteen, jonka avulla tulee toimeen sekä vähemmän samaistuttavaan, suurta menestystä saavuttavaan kasvuyrittäjään. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen tarkemmin sitä, kuinka haastatteluideni perusteella muodostuu kuva sankarillisesta ja jöröttävästä yrittäjyydestä ja mitä muita jakolinjoja näiden väliltä olen löytänyt kasvullisuuden, innovoinnin ja kehityspyrkimysten lisäksi.

6.1. SANKARIYRITTÄJÄ MENESTYY JA AUTTAA MUITA

”[...] lähiaikoina siihen on tullu rinnalle se semmonen käsitys startup-yrittäjästä, et sitte on tullu joku Ilkka Paananen joka on silleen että ”Teemmepä nyt miljardibisnestä ja haluamme maksaa verot tähän maahan koska tämä maa on paras maa”, siit on ehkä semmonen ideaaliyrittäjä noussut siihen keskusteluun sen perinteisen jörön yrittäjän rinnalle.” -Ida

Lähtiessäni analysoimaan aineistostani nousevaa kuvaa yrittäjyydestä, ensimmäinen vaikutelmani oli, että käytännössä kaikista haastatteluistani ilmeni tavalla tai toisella positiivinen ja jopa ihannoiva suhtautuminen yrittäjiin. Useimmat haastateltavani liittivät positiivisia ja sisäisen yrittäjyyden kaltaisten muotoilujen kanssa paljolti yhteneviä ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä yrittäjiin ihmisinä. Yrittäjistä muodostettiin kuvaa aktiivisina, osaavina, kunnianhimoisina, tavoitteitaan saavuttavina, luovina ja joustavina yksilöinä. Samalla yrittäjien suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan sekä heihin sidoksissa oleviin ihmisiin, kuten muihin yrittäjiin, asiakkaisiin sekä työntekijöihin kuvailtiin korostaen yrittäjien avuliaisuutta ja yrittämisen hyödyllisyyttä muille.

Olen nimennyt tämän yrittäjäkuvan *sankariyrittäjyydeksi*, sillä yrittäjä näyttää sen puitteissa sankarilta, joka saa toiminnallaan aikaan hyvää. Tämä hyvä ei ainoastaan tai välttämättä edes ensisijaisesti ole hyötyä yrittäjälle itselleen, vaan myös muille. Inspiraation juuri tämän termin valitsemiseen sain edellä käyttämästäni Kimmon sitaatista, jossa yrittäjien sankaruus yhdistyi siihen, että he ”*luovat innovatiivisuutta ympärilleen*”. Idan yllä olevassa sitaatissa kuvaillaan miljardiveroja Suomeen maksaneen Supercellin toimitusjohtaja Ilkka Paanasta. Nämä sitaatit ovat erityisen kuvaavia, sillä niissä haastateltavani ovat näkyvällä ja suoraviivaisella tavalla yhdistäneet yrittäjyyden, kasvu- ja innovaatiokeskeisyyden sekä yleisen hyödyn.

Kaikista muistakin haastatteluistani löytyi samanlainen tapa puhua yrittäjyydestä siitä näkökulmasta, miten yrityksistä ja yrittäjien työstä hyötyvät muutkin kuin yrittäjä itse, oli kyse sitten asiakkaista, yhteiskunnasta tai jopa muista yrittäjistä. Paikoitellen haastateltavani esittivät asian jopa niin, että muiden auttaminen ja työ yhteisen hyvän eteen olisi yrittäjyydessä tai ainakin heidän omassa yrittäjyydessään keskeinen motivaatio toiminnan jatkamiseen:

”Mut sitten palkitsevinta taas on se kun näkee että miten se oma työ vaikuttaa muihin. [...] nytte tässä osuuskunnassa se kun me tietysti kerätään jatkuvasti asiakaspalautetta ja kerätään palautetta niiltä osallistujilta ja sit ku niiltä oikeesti tulee sellasta palautetta että tää on niinku muuttanu mun elämän ja mä oon kehittyny ihan valtavasti ihmisenä ja saanu

valtavasti lisää itseluottamusta ja näin eespäin niin siitä tulee kyllä ihan helvetin hyvä fiilis. Et siitä tulee niinku sellanen olo että tota, on tehny jotain mikä vaikuttaa positiivisella tavalla muiden ihmisten elämään.” -Ida

Tässä Idan kommentissa näkyy ajatus siitä, että hän itse kokee palkitsevana tunteen siitä, että on saanut muidenkin kuin itsensä kannalta aikaan jotain hyvää. Juuson, Markuksen ja Kimmon haastatteluissa kiitosta saivat erityisesti muut yrittäjät. Yrittäjiä kuvattiin näissä haastatteluissa yhteisöllisiksi ja toisiaan kohtaan avuliaiksi ja solidaarisiksi:

”Et kyllä Suomessa sitä apua saa jos pyytää, että täällä on tosi hyvät yrittäjäjärjestöt ja yrittäjät on toisilleen tosi avuliaita.” -Kimmo

”Pelialalla on aika vahva verkosto varsinkin niinku startup-yrittäjien keskuudessa. Varsinaisia mentoreita ei ole ollut mutta silloin tällöin noissa tapaamisissa ja tilaisuuksissa aina kohtaa ihmisiä joilla on pitkä historia pelialalla ja heiltä voi aina kysyä neuvoa, erityisesti yritystoimintaan liittyen.” -Juuso

Näiden kertomusten kautta muodostuu kuva yrittäjistä avuliaina, solidaarisina ja muiden auttamisen palkitsevana kokevina henkilöinä. Kun Juuso ja Kimmo puhuivat yrittäjien avuliaisuudesta ja vanhempien yrittäjien avusta nuoria kohtaan, minusta oli huomionarvoista, että tätä apua ei millään tavoin kehystetty välineellisestä näkökulmasta. Juuson ja Kimmon sitaateista ei käy ilmi, että muita yrittäjiä auttavat yrittäjät hyötyisivät mitenkään välittömästi siitä, että auttavat muita, vaan auttaminen näyttää pyyteettömältä. Yrittäjien pyyteetön toistensa tukeminen tulee vielä selvemmin esille Mirvan haastattelussa. Mirva kertoi musiikkiurallaan saaneestaan avusta näin:

”Mieti, et joku ihan hyvää hyvyyttään, niin itellä on niin sydän sykkyrällä ku välillä tulee niitä semmosia, [...], niin tota, se että joku haluaa vaan auttaa, se ei saa siitä ite mitään, siitä tulee niin semmonen olo, että tää ei oo todellista, tää on niin arvokasta, kiitos. Mä en tiedä edes tajuuks ne ihmiset kuinka arvokasta se on ku se auttaa eteenpäin.” -Mirva

Tällainen pyyteettömyyden, positiivisen sosiaalisuuden ja vastavuoroisen avun tematiikka

on mielestäni kiinnostava ja merkittävä osa sitä positiivista yrittäjäkuva, jota haastateltavani rakentavat, sillä se poikkeaa talouskeskustelun kilpailukykypuheesta ja yrittäjiin usein liitetystä häikäilemättömyydestä ja oman edun tavoittelusta.

Yrittäjyyskirjallisuudessaakin positiivista vuorovaikutusta yrittäjien ja muiden välillä käsitellään usein välineellisestä näkökulmasta. Esimerkiksi yhteistyötaitojen tärkeyttä saatetaan perustella sillä, että ne mahdollistavat pääsyn parempaan osaamiseen ja lisäävät organisaation tehokkuutta ja muiden kohtelemisen hyvin on kannattavaa, koska siitä on jotain etua. (Mm. Luukkainen & Wuorinen 2002, 66–67, 155; Pyykkönen 2014, 11.)

Liitän aineistossani ilmenevän, positiivista sosiaalisuutta ja auttamista korostavan puheen osaksi sankariyrittäjyyden teemaa, sillä tulkitsen, että sillä on osaltaan funktio positiivisen yrittäjyyskuvan luomisessa. Kun haastateltavani luovat kuvaa yrittäjistä sosiaalisina ja avuliaina, tämä kuva asettuu vaihtoehtoiseksi yllä kuvatuunlaisen yrittäjyyskuvan kanssa, jossa yritysten olemassaolo ja välillisesti yrittäjät ihmisinä nähdään yksisilmäisesti oman edun ja hyödyn tavoittelun näkökulmasta. Auttava, sankarillinen yrittäjä asettuu vastakkain myös yhteiskunnassamme vieläkin esiintyvän negatiivisen stereotyypin kanssa, jossa yrittäjät on nähty ja nähdään ehkä vieläkin ahneina riistäjinä.

Aineistossani tietenkin tulee vapauden tematiikan myötä esiin myös se, että haastateltavani haluavat olla riippumattomia muiden kontrollista ja, että tämä riippumattomuus on merkittävä syy olla yrittäjä. Lisäksi kilpailu yrittäjien välillä tunnustetaan myös. Kilpailu ei kuitenkaan näytä estävän tai olevan ristiriidassa yrittäjien keskinäisen solidaarisuuden kanssa, vaan esimerkiksi Juuso pitää kilpailua oman toimialansa ominaispiirteinä:

”Koska peliala on viihdeteollisuutta ja viihdealana se on hyvin riskibisnestä, maailma on täynnä muita viihdetuotteita joiden kanssa kamppaillaan käyttäjien ja kuluttajien huomiosta. Peliala, varsinkin mobiilipeliala jossa itse olen mukana, on hyvinkin hankalaa bisnestä koska siellä päivittäin julkaistaan satojatuhansia pelejä.” -Juuso

Mielestäni tämä tapa suhtautua kilpailuun on samantyyppinen, kuin haastateltavieni tapa suhtautua yrittäjyysriskiin. Myös riskistä puhutaan ikään kuin passiivisena, neutraalina yrittäjyyden ominaisuutena, jota voi olla enemmän tai vähemmän, mutta jonka kanssa on

vain elettävä. Riskiä ja kilpailua ei haastatteluissani käsitellä asioina, joita joku tai jotkut yksilöivät toimijat toiminnallaan tuottaisivat, vaan niihin suhtaudutaan kuin yrittäjyyden luonnonlakeihin. Juuso ei asemoi kilpailua vuorovaikutukselliseksi toiminnaksi yrittäjien välillä ja niinpä se ei hänen puheessaan asetu myöskään ristiriitaan yrittäjien välisen auttavaisuuden kanssa.

Sankariyrittäjyyttä määritteli auttavaisuuden lisäksi muun muassa osaaminen.

Sankariyrittäjän osaaminen näyttäytyi kahdella tavalla, toisaalta erityisen laaja-alaisena ja toimialan rajat ylittävänä ”*renessanssi-ihmisyytenä*” ja toisaalta omalla alallaan vankkumattomana ammattitaitona. Nämä Jarin ja Annen sitaatit havainnollistavat asiaa:

”No minun näkemys on se, että tyypillisen yrittäjän, ainakin tällä alalla, on oltava todella pätevä siinä hommassa mitä se tekee. Se käytännössä pitää olla semmonen tietopankki että se tietää lähes kaiken siitä aiheesta. Missään vaiheessa ei saa sormi mennä suuhun.” -Jari

”Varmaan siitä on apua, että on laajat kiinnostuksenkohteet, kaikesta on hyötyä. Jos tuut hyvin ihmisten kanssa toimeen niin se on tärkeä, että toimii hyvin asiakkaitten kanssa. Sitten pitää olla kiinnostunut talousasioista ja että mikä kannattaa, mikä ei. Sit se alan osaaminen, pitää ymmärtää siitä bisneksestäkin jotain. Et mä luulen että semmonen hyvä yrittäjä on aika monipuolinen ihminen ja just semmosia joita itekin tunnen, ne on hyvinkin semmosia renessanssi-ihmisiä jopa.” -Anne

Jari, jonka yllä näkyvä sitaatti korostaa yrittäjän ammattitaitoa, oli haastateltavistani ainoa, joka korosti toimialaan liittyvää osaamista näin paljon. Muiden haastateltavieni puheissa käsitys yrittäjän laajasta osaamisesta tuli esille paljon selkeämmin. En osaa sanoa, mistä Jarin erikoisuus haastateltavieni joukossa johtuu, mutta hän on myös ainoa ammattikoulutaustainen ja hyvin perinteisellä käsityöalalla toimiva haastateltavani. Jarin näkemykset yrittäjyydestä poikkeavat muiden haastateltavieni ajatuksista myös muilta osin. Kun kysyin Jarilta kysymyksiä yrittäjän suhteesta yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin, hänen tapansa arvioida näitä kysymyksiä perustui yrittäjän ammattitaitoon ja tämän työn arvostukseen, siinä missä kaikki muut haastateltavani lähestyivät asiaa abstraktimman julkisen mielipiteen sekä valtion toimenpiteiden kautta:

”K: Millä lailla yrittäjiin suhtaudutaan?”

V: No jotku ihmiset tuntuu arvostavan sitä hommaa kuitenkin, toiset ajattellee että se on juurikin niin heleppoa se homma, mutta ainut oikeastaan mitä semmosta niin sanottua erikoisempaa oon huomannu niin semmosta arvostusta, arvostusta sitä hommaa kohtaan. Muuten kai ne ihan rivikansalaisina piittää. Että ihminen se on se yrittäjäki. Mutta sitte taas se arvostuski että mistä se johtuu, nii onko joillaki sitte samanlaisia haaveita tulla ittänsä herraksi ja elättää ittänsä niin sitä on vaikia sanoa, vai onko se enemmänki se työn jälki ja laatu ja semmosta, että mistä se johtuu. Mutta tietysti se sinänsä ku ei oo enää ihan uus näissä kuvioissa niin kyllä varmaan sitä kokemusta arvostetaan ja sitä tietämystä että mitä millonkin kuuluu tehdä.” -Jari

Kuvailin luvussa 2.1. perinteistä palkkatyöihannetta, joka korosti kurinalaisuutta ja ammattitaitoa ihanteellisen työntekijöiden ominaisuutena. Jarin muista poikkeavaa tapaa suhtautua yrittäjyyteen, työhön ja ammattitaitoon voi perustellusti kuvailla siten, että se on lähempänä palkkatyöihannetta kuin Rosen yrittäjäsubjektia tai sisäistä yrittäjää. Jari poikkeaa muista haastateltavistani koulutustaustansa ja toimialansa puolesta ollen ainoa puhtaasti ammattikoulutaustainen haastateltavani. Aineistoni perusteella en pysty sanomaan varmasti, onko kyseessä syy-seuraussuhde vai pelkkä yhteensattuma. Pidän mahdollisena, että laajempi tai koulutustaustan suhteen paremmin moninaiseksi valikoitu aineisto olisi antanut parempaa materiaalia, jonka pohjalta arvioida tätä kysymystä.

Yrittäjän osaamisen kuvaaminen laaja-alaiseksi oli aineistossani yleisempää ja se myös yhdistyi toiseen sankariyrittäjään liitettävään ominaisuuteen, innostukseen. Ylempänä olevassa sitaatissa Anne toteaa, että yrittäjällä on hyvä olla laajat kiinnostuksenkohteet ja sama ajatus kiinnostuksesta, innostuksesta ja jopa intohimosta omaa tekemistä kohtaan tuli esille kerran toisensa jälkeen. Innostuneisuus kytkeytyi luovuuteen, optimismiin ja päämäärätietoisuuteen ja nämä ominaisuudet sekä niiden yhteys toisiinsa tuli ilmi tavalla tai toisella lähes kaikissa haastatteluissa. Esimerkiksi Juuson tapa kuvata yrittäjämäisyyttä korostaa sekä intohimoista, inspiroitunutta suhtautumista omaan työhön, että päämäärätietoista työntekoa:

”Ehkä semmonen tietynlainen mentaliteetti sille, että tartutaan toimeen ja ei odoteta että asiat tapahtuu vaan pistetään asiat tapahtumaan. [...] miten heittäytyy työhönsä ja on intohimoinen sen asian eteen mitä tekee. Haluaa tehdä miltei kaikkensa sen eteen että se oma ajatus, se oma visio siitä on se paras mahdollinen, eikä tyydy siihen että olen vaan töissä täällä.” -Juuso

Mirvan haastattelussa luovuus kytkeytyy joustavuuteen, stressinsietokykyyn ja ahkeraan, päämäärätietoiseen työntekoon:

”Mun mielestä pitää olla päättäväinen ja idearikas, sellainen niinku että on vapaa keksimään uutta. [...] Ja kyky viedä alusta loppuun asioita niin sen mä sanoisin kans, se ettei luovuta kesken. Ja kyky muuntautua siis koska tilanteet elää. [...] Joustavuus, stressinsietokyky, niinku just siitä epävarmuudesta mitä on just itelläki joskus että millä sitte tulee toimeen tai mistä, et se on aivan ihmeellistä että kaikki on selvinny sitte.” -Mirva

Tässä sitaatissa Mirva mainitsee ohimennen yrittäjän ominaisuutena sen, että yrittäjä ”ei luovuta kesken”. Sama näkemys toistuu muissakin haastatteluissa yrittäjää määrittävänä ominaisuutena ja kytkeytyy esimerkiksi Kimmon haastattelussa optimismiin:

”Yrittäjissä ehkä niinku, mitä mä tunnen, niin semmonen optimismi, et yleisesti kattoo aina maailmaa semmosten vaaleanpunasten silmälasien läpi. Et ”hyvä tästä tulee”. Mennään vaan ja tehdään sit ahkeruuden kautta. Ku sä yrität tehdä asioita ja sit vielä oikeeseen suuntaan niin kyl niistä sitte säännöllisesti ja yhä usempi ja usempi onnistuu, et totta kai virheitä tekee kaikki.” -Kimmo

Ahkeruus, sinnikkyys ja optimismi omaa tulevaisuutta kohtaan toistuivat lähes kaikilla haastateltavillani. Jopa Anne, jonka suhtautuminen omaa yrittäjyyttään kohtaan on pessimistinen, yhdistää tulevaisuudenuskon ja ahkeruuden yrittäjyyteen yleisellä tasolla. Ahkeruus erityisesti oli keskeisin yrittäjään liitetty ominaisuus. Se tuli ilmi jokaisessa haastattelussa useita kertoja. Haastateltavani puhuivat ahkeruudesta epäsuorasti kuvaillessaan omia työtuntimääriään tai sitä kurinalaisuutta, jota yrittäjyys vaatii ja suoraan puhuessaan yrittäjyydestä yleisellä tasolla.

Nämä sankariyrittäjään liitetyt ominaisuudet: ahkeruus, joustavuus, innostuneisuus, peräänantamattomuus, luovuus, optimismi ja monipuolinen kiinnostus ja osaaminen, muodostavat kokonaisuutena yrittäjyydestä hyvin samantyyppisen kuvan kuin sisäisen yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden kuvauksissa tuotettu yrittäjyys tai Rosen yrittäjäsubjekti. Toisaalta sankariyrittäjä myös poikkeaa näistä yrittäjyyden määrittelyistä erityisesti auttamisen ja pyyteettömyyden tematiikan osalta.

Yrittäjän persoonaan liitettyjen ominaisuuksien lisäksi sankariyrittäjän kuvaa rakennettiin osaltaan myös viittaamalla yritysten ja yrittämisen yhteiskunnalliseen vaikutukseen. Se, että yrittäjä työllistää muita tuli esille useita kertoja. Kimmo puhui haastattelussaan siitä, kuinka hänen työntekijöidensä elanto on riippuvainen Kimmon menestyksestä yrittäjänä ja Idan ja Annen haastatteluissa puhuttiin yrittäjistä yleisellä tasolla muun muassa työllistämisen kautta. Kiinnostavinta mielestäni oli se, että Annen, Mirvan ja Markuksen haastatteluissa otettiin kantaa omaan yrittäjyyteen työllistämisenäkökulmasta siitäkin huolimatta, että heillä ei ollut työntekijöitä:

”Tai siis oonhan mä nyt sitten kuitenkin työllistänyt, tai siis kun on saman alan ihmisiä, niin oonhan mä useinkin, jos on vaikka oikolukutoita niin mä oon ollut välikätenä. Että ottaa semmosen pienen korvauksen siitä välistä. Mutta siis eihän mulla ketään työntekijää oo ikinä ollut.” -Anne

”Vaikka se on ollu aina semmosta pientä ja ei todellakaan aina tuottoisaa, pikemminkin se on, pikemminkin tuotan yhteiskunnalle sitä kautta kun ostan toisten palveluita ja näin... Joku sanoi täällä yliopiston tunnilla että sekin on sitä yrittäjyystoimintaa, et vaikka se ei tuottais hirveesti niin se kuitenkin työllistää ympärillä oleviaki.” -Mirva

Näissä sitaateissa näkyy, että vaikka Annella ja Mirvalla ei ole ollut työntekijöitä, he haluavat kuitenkin tuoda esille, että ovat työllistäneet muita, vaikkakin epäsuorasti esimerkiksi palveluita ostamalla. Tämä oli yllättävää ja mielestäni kiinnostavaa, sillä työllistäminen ylipäättään puheenaiheena tuli haastateltaviltani itseltään, eivätkä esittämäni kysymykset liittyneet siihen. Miksi haastateltavani katsoivat tarpeelliseksi ottaa esille sen,

että työllistävät muita epäsuorasti, vaikkei heillä ole työntekijöitä? Mielestäni tämä kertoo siitä, että työllistäminen ja yritysten rooli yhteiskunnassa on haastateltavieni mielessä merkittävämpi yrittämiseen ja omaan yrittäjäidentiteettiin liittyvä kysymys, kuin olin etukäteen arvannut.

Yritysten ja yrittäjien sekä yrittäjämäisten yksilöiden rooli yhteiskunnassa tuli esille myös muin tavoin. Päätin luvun 5.3. kuvailemalla Kimmon toteamusta siitä, että innovatiivisuuden pitäisi olla ”yhteiskunnan DNA” ja samantyyppisiä yrittäjämäisyyden hyviä puolia korostavia toteamuksia esittivät muutkin. Esimerkiksi Anne ja Juuso olivat sitä mieltä, että yhteiskunnan toimintoja pitäisi enenevässä määrin järjestää yrittäjyyspohjalta:

”Mut kyllä mä siihen uskon, että yleisesti kannattais enemmän toimeentuloa järjestää niinku yrittäjäperiaatteella [...] Tää julkinen sektori on Suomessa aika valtava ja aika tehoton, että mitä nyt on tullut seurattua ja mikä mielikuva minulle on jäänyt, että ei kyllä mitenkään päätä huimase tämä organisoinnin tehokkuus esimerkiksi. Että siinä mielessä varmasti se, että jos pystyttäis tätä julkisen sektorin toimintaa jakamaan yksityiselle sektorille niin kyllä se varmaan parantais tehokkuutta.” -Anne

”[...] ilmapiiri on ehkä vapautunut ja isommalti yhteiskunnan tasolla puhutaan ehkä paikallisista työajan sopimisista ja muusta sellaisesta. Että semmosta joustavuutta on ilmassa ja sitä ehkä kaivataan, sekä yrittäjät että työntekijät haluaa sitä. Ja ehkä semmonen niinku ymmärrys siitä että yrittäjä ei ole pelkästään se riistäjä, työntekijöitä riistävä työnantaja vaan aletaan ymmärtää sitä että suurin osa työpaikoista on [...] pienissä ja keskisuurissa yrityksissä ja se että yhteiskunta ei pyöri käytännössä ilman yrittäjiä.” -Juuso

Juuson sitaatissa näkyy, paitsi ajatus talouden ja työelämän normien purkamisesta positiivisena ja kaikkia hyödyttävänä asiana, myös aiemmin esille tullut näkökulma yrityksistä työllistäjänä. Lisäksi Juuso puhuu asenteiden lämpenemisestä yrittäjiä kohtaan julkisen keskustelun ja yhteiskunnan ilmapiirin tasolla. Saman havainnon tekevät useat muutkin haastateltavani. Kimmon kuvaa yrittäjyyttä nykyään yhtenä ”top kymppi

ammateista”, Markus on sitä mieltä, että yrittäjiä ihannoidaan ja Mirva kertoo kokevansa valtion nykyään puskevan kaikkia yrittäjiksi.

6.2. JÖRÖYRITTÄJÄ EI VÄHÄSTÄ VALITA

Jöröyrittäjä on toinen aineistostani löytämäni yrittäjän kuva. Sankari- ja jöröyrittäjän kategoriat rakentuivat siten, että sankariyrittäjyyteen laskin kuuluvaksi ne haastateltavieni puheet, joissa yrittäjä näyttäytyi hyvin positiivisessa valossa. Sankariyrittäjän kategoriaan päätyi suurin osa niistä vastauksista, joita sain haastateltaviltani, kun suoraan pyysin heitä kuvailemaan tyypillistä tai hyvää yrittäjää. Sankariyrittäjyys on siten paljolti sellaista yrittäjyyskuva, jota haastateltavani ovat tietoisesti pyrkineet rakentamaan keskustellessaan kanssani.

Sitä vastoin jöröyrittäjän kategoria, joka rakentuu niistä kommenteista ja yrittäjyyden kuvauksista, joiden huomasi olevan ristiriidassa yrittäjän sankariuden kanssa tai sopivan siihen huonosti, muodostuu suuremmassa määrin haastateltavieni sivuhuomautuksista ja kommenteista, jotka he ovat esittäneet muussa kuin edellä mainitussa yhteydessä. Jöröyrittäjyys rakentuu yrittäjän arkipäivästä, ongelmista ja uurastuksesta ja näkyy erityisesti niissä kohdissa aineistoani, jossa olen pyytänyt haastateltaviani kertomaan elämästään ja yrittäjän arjesta.

Jako ei ole yksioikoinen, enkä halua antaa lukijalle vaikutelmaa, että sankariyrittäjyys olisi jollain tavalla haastateltavieni toiveajattelua ja siten valheellista ja jöröyrittäjyys rivien välistä luettavaa totuutta, sillä asia ei ole niin. Sen sijaan sankari- ja jöröyrittäjyys ovat osa samaa haastateltavieni totuutta omasta elämästään ja yrittäjyydestään. Pidän kuitenkin perusteltuna sanoa, että sankariyrittäjyys kuvastaa enemmän haastateltavieni arvoja, ihanteita ja periaatteita ja jöröyrittäjyys arkipäiväistä tavallisen yrittäjän todellisuutta sellaisena kuin haastateltavani itse sen kokevat ja ympärillään näkevät.

Siinä missä sankariyrittäjä erottuu tavallisesta rivikansalaisesta monien positiivisten ominaisuuksiensa, rautaisen tahtonsa ja laaja-alaisen osaamisensa avulla, luonnehtii

jöröyrittäjää tavallisuus, samaistuttavuus ja arkipäiväisyys. Toisin kuin kasvuun ja innovatiivisuuteen pyrkivä sankariyrittäjä, jöröyrittäjä tavoittelee tasaista elantoa, kuten Jari, joka ei halua kasvattaa yritystään enää nykyistä suuremmaksi tai Anne, joka alunperin päätyi yrittäjäksi vahingossa ja ainoastaan rahan takia:

”No en mä nyt oikeen tiedä oliko siinä päätöstä. Se oli varmaan niin, että siinä firmassa missä mä silloin olin, niin en mä siellä voinut jatkaa kun opiskelin silloin. Ja tota, sitte, no se nyt vaan meni silleen aika luonnollisesti siinä. [...] Tiiä nyt tekikö siinä kukaan mitään erityisiä päätöksiä.” -Anne

Puhuin luvussa 5.3. siitä, että Annen yrittäjäyys on perustunut elannon hankkimiseen ja siihen, että freelancerina toimiva yrittäjä voi halutessaan ottaa vapaata niin paljon kuin haluaa. Anne ja Jari edustavat aineistossani yrittäjiä, joiden motivaatio olla yrittäjänä liittyy keskeisimmin elannon hankkimiseen ja jotka tekevät yrittäjänä sangen samanlaista työtä kuin ovat tehneet myös palkkatyöläisinä. He kuvailevat omaa yrittäjäyystään muihin haastateltaviin verrattuna vaatimattomin sanankääntein ja erityisesti Anne toteaa, ettei hänen työnsä ole sisällöllisesti juurikaan eronnut palkkatyöläisen työstä.

Kuten Annen sitaatista tulee ilmi, yrittäjäksi saatetaan päätyä puolivahingossa ja tämä oli omien haastateltavieni kohdalla totta hänen lisäksi myös Idan, Jarin ja Kimmon tapauksissa. Tällöin yrittäjäksi oli ryhdytty, koska omille taidoille oli kysyntää ja haastateltavalla oli mahdollisuus näin tienata. Toinen tapa päätyä yrittäjäksi oli tarkoituksellisempi: Juuso, Markus ja Mirva olivat päättäneet ryhtyä yrittäjiksi, koska heillä oli bisnesidea tai visio, jonka halusivat toteuttaa. Myös Idan uudempi yritys oli saanut alkunsa näin. Niinpä haastateltavani jakautuvat kahteen kategoriaan sen mukaan, oliko yrittäjäksi päätyminen melkein passiiviseksi luonnehdittavaa tilaisuuteen tarttumista tai päämäärätietoista oman vision tai unelman tavoittelua.

Kuten totesin aiemmin, siinä missä sankariyrittäjäyys edustaa tietystä mielessä haastateltavieni ihanteita ja arvoja, edustaa jöröyrittäjäyys sitä tavallisempaa yrittäjäyden todellisuutta, joka näkyy epäsuoralla tavalla haastateltavieni kuvatessa omaa arkeaan ja toimintaansa yrittäjänä. Jöröyrittäjäydessä korostuvat yrittäjäyden monet pienet ongelmat

ja vaikeudet ja jöroyrittäjä näyttäytyy erilaisten haasteiden ja ympäristönsä vaatimusten ristipaineessa elävänä toimijana. Jöroyrittäjän toimijuus on siten myös reaktiivisempaa selviytymistä arkipäivän hankaluuksista verrattuna sankariyrittäjän yhteiskuntaa muuttavaan ja muokkaavaan työllistävään ja innovoivaan voimaan.

Haastateltavani kamppailivat hyvin vaihtelevien asioiden kanssa, mutta olen niputtanut ne yhteen silloin, kun hankaluuksia on yhdistänyt niiden arkipäiväisyys ja toistuvuus. Nimesin ne analyysivaiheessa ”pieniksi vaikeuksiksi” ja niistä keskeisimpiä olivat yrittäjyyteen liittyvät hallinnolliset tai byrokraattiset vaikeudet, kuten lupien saaminen, laskuttaminen ja kirjanpito. Myös valtioon ja lainsäädäntöön liittyvät tekijät, kuten verotus ja työnantajan velvollisuudet haastoivat:

”No kyllä mulle vaikeinta on kaikki toi, tavallaan, kaikkien ilmoitusaikataulujen ja muiden muistaminen. Tai että jos multa joku alotteleva yrittäjä kysyy neuvoa niin mie sanon aina ensimmäiseksi, että hommaa kirjanpitäjä joka tekee kaiken et ei sinun kannata alkaa tekemään kirjanpitoa ite, tai mitään siihen liittyvää [...] Kun tekee ite kaikki alv-ilmotukset ja työsopimukset ja kaikki nää laskelmat niin se on oikeasti aika aikaavievää ja vähän myös vaikeaa. [...]” -Ida

”Eniten mitkä rassaa on tämmöset asiat, mihin ei niinku ite koe voivansa vaikuttaa. Ne liittyy lähes aina tähän lainsäädäntöön, lupa-asioihin ja tähän byrokratiaan, koska se on aina vähän, mitä sieltä tulee sieltä vastapuolelta, on se sitten kaupunki tai valtio tai joku Evira, se on hyvin arvaamatonta monesti. Et siinä on hyvin vähän tehtävissä ja se on aina, ku on päässy jostain lupa-asiasta eteenpäin niin se on helpotus koska se on vähän semmonen, jos sen kanssa on jotain ongelmia niin sitä ei voi oikein kiertää.” -Markus

Pieniin vaikeuksiin suhtauduttiin yksimielisesti siltä osin, että niitä kuvattiin yrittäjyyden välttämättömiksi haitoiksi, joiden kanssa on vain eletävä ja joista on selvittävä.

Vaikeuksien sietämistä perusteltiin usein niin, että yrittäjyyden hyvät puolet, palkinnot ja päämäärät olivat niin suuria, että pienet hankaluudet kestää. Markus ilmaisi ajatuksen osuvasti:

”[Se vaatii] tavoitteellisuuden ja päämäärän, ehkä ennen kaikkea kuitenkin sen vision, koska siinä on vähän se, et jos se visio on selkeä ja se on tarpeeksi korkealla niin silloin ne lyhyen tähtäimen ongelmat ei oo niin isoja. Mut jos sulla ei oo sitä visiota niin helposti alkaa vaan kattoo niinku tähän hetkeen. Et "mulla on tässä tää lasku maksettavana ja kolmen kuukauden päästä on toi iso diili". Nii että jos sulla ei oo sitä näköpiirissä niin sä helposti liikaa jähmetyt siihen, et sun pitää vaan koko ajan kattoo eteenpäin, pitää valmistautua siihen tulevaan.” -Markus

Markuksen puhe visiosta vie ajatukset edellisen luvun muotoiluun sankariyrittäjyydestä. Sankariyrittäjä pyrkii kasvuun, mutta samalla hänen on pidettävä ”katse eteenpäin”, jotta ei lamaantuisi nykyhetken pieniin vaikeuksiin. Mielestäni tämä sitaatti valaisee erinomaisesti sankari- ja jöröyrittäjyyden suhdetta. Visionäärinen, hyödyllinen ja kehittävä sankariyrittäjyys on yrittäjän mielessä elävä päämäärä ja ihanne, joka auttaa jöröä jaksamaan arjessa.

Jotkut haastateltavani suhtautuivat haittoihin negatiivisemmin kuin toiset. Markuksen ja Annen haastatteluissa erityisesti sellaiset vaikeudet, joihin valtionvirastojen ja liian tiukkojen lakien katsottiin olevan syynä, näyttäytyivät yrittäjyyttä aidosti haittaavina ja kasvua estävinä ongelmina:

”[Ei] kannata edes alottaa. Että varmasti on joku pykälä, joka estää kaiken. Että just että ravintolan alottamisessa, niin ku on puhunut ihmisten kanssa että jos miettii että alottais, niin tulee heti mieleen kymmenen juttua mihin se kaatuu ennen ku edes viittii miettiä, että minkähänlaisella cuisinella tässä lähtis liikkeelle.” -Anne

Mainitsin edellisessä alaluvussa, että sankariyrittäjää keskeisesti määrittävä ominaisuus on ahkeruus. Ahkeruus näkyy myös jöröyrittäjän kuvauksissa, mutta siinä missä sankariyrittäjän ahkeruutta rakennetaan päämäärätietoisuuden ja sinnikkyyden kautta ja ahkeruus saa siten aktiivisen, tavoitteellisen luonteen, jöröyrittäjän kohdalla sama ominaisuus ilmenee pitkien päivien ja valtavan työmäärän kautta. Jari kuvaa omien työpäiviensä pituutta seuraavasti:

”[...] se yrittäjä on töissä ympäri vuorokauden, että se ei lopu siihen kahdeksaan tuntiin. Että se puhelin voi soija koska tahansa ja koko ajan sie siinä olet joka hetki periaatteessa töissä ku sie olet päivystämässä ja koko ajan valmiuesa siihen yhteydenottoon. Että kovasti, eihän semmosia tuntimääriä tietenkään voi lasakiakaan ja muuta sellasta venymistä, että... Ku jos sanoin, että on joskus käyny mielessä se lopettaminen niin se on perustunu just siihen se ajatus ku on joskus illalla menty ja voi olla että on jo takana 14-15 tuntia työpäivää ja vielä pitäis mennä jonnekin niin se ajatus kaheksan tunnin työpäivästä kuulostaa hyvinkin houkuttelevalta [...]” -Jari

Jarin kertomuksessa yrittäjän valtava työmäärä ja pitkät päivät näyttäytyvät yrittäjyyteen kuuluvana välttämättömänä pahana. Pitkien työpäivien tekeminen ja sen sietäminen, että on koko ajan töissä, ei ole valinnaista vaan ne ovat tosiasioita joiden kanssa yrittäjän on pakko elää. Myös Kimmo ja Mirva puhuvat pitkistä työpäivistä omissa haastatteluissaan. Puheeseen työmäärästä yhdistyy myös puhe siitä, että yrittäjän toimeentulo on suoraan sidoksissa tämän tekemään työmäärään:

”K: Onko sulla lähipiirissä muita yrittäjiä esimerkiksi perheessä tai muuten.

V: No, mutsi on maatilalta ja maanviljelijäthän on kaikki yrittäjiä että vähän erilaista yrittäjyyttä mutta yrittämistä kuitenkin. Että itte vastataan omista työajoista ja jos ei tee töitä niin ei tuu rahaakaan.” -Kimmo

Tämä ajatus siitä, että jos yrittäjä ei tee töitä, ei hän saa rahaakaan, esiintyy useassa haastattelussa. Yrittäjä on vastuussa omasta työstään ja menestymisestään ja esimerkiksi Markus omassa haastattelussaan ilmaisee tämän asenteen yleistetyssä muodossa:

”Ja kyl se vielä sittenki kiteytyy siihenki, et et sä yrittäjänä, et sä ketään voi syyttää, jos ei se homma toimi, jos ei se yritys toimi niin siellä on se yks. Et se on sen yrittäjän vika käytännössä.” -Markus

Nämä muotoilut ovat kiinnostavalla tavalla yhteneviä Rosen yrittäjäsubjektin muotoilujen kanssa siltä osin, kuin ne liittyvät itsekontrolliin osana uusliberaalia subjektiviteettia (2010, 79). Myös esimerkiksi Pongratz ja VoB (2003) toteavat, että yrittäjämäisen yksilön hallinta

perustuu itsekontrolliin ja työsuoritusten arvioimiseen esimerkiksi asiakastyytyväisyysmittausten perusteella. Haastatteluissa toistui työn palkitsevuutta kysyessäni ajatus siitä, että yrittäjä ”pääsee näkemään työnsä tulokset” ja, että palkitsevaa oli saada asiakkailta kehuja, kuulla, että on tehnyt hyvää työtä ja päästä näkemään kun yritys menestyy ja oma ammattitaito kasvaa.

Haastateltavani myös arvelivat tämän olevan eräs keskeinen ero yrittäjyyden ja palkkatyön välillä: että yrittäjä pääsee näkemään työnsä tulokset paljon suuremmin kuin palkansaajat keskimäärin ja, että yrityksen kehitys- ja etenemismahdollisuuksissa ei ole samanlaisia rajoituksia. Hallinnan ja yrittäjämäisyyden näkökulmasta näitä kommentteja voi lukea haastateltavieni pyrkimyksinä saada positiivista palautetta, jonka perusteella arvioida omaa suoriutumista. Positiivisen palautteen ja yrityksen menestymisen voi samoin ajatella todistavan oman työn tuottaneen tulosta.

Sen lisäksi, että haastateltavistani moni korosti itsekontrollin merkitystä ja sitä, että yrittäjä ei voi syyttää ketään muuta omista epäonnistumisistaan, Idan ja Kimmon haastatteluissa tuomittiin suorasanaisesti se, että yrittäjät valittaisivat asemastaan. Kimmon luonnehti tällaista valittamista ”urputtamiseksi” ja Ida moitti Suomen Yrittäjät -järjestöä seuraavasti:

”K: Mitä sulle tulee sitten yleisesti mieleen sanasta yrittäjä, että millainen on yrittäjä?”

V: Mulle tulee siitä varmaan ensimmäisenä mieleen Suomen Yrittäjät, ne on hirveitä valittajia. Siis mulle oikeesti se ”yrittäjä”-sana on semmonen mikä on aikasemmin herättänyt positiivisia kaikuja mut sitte mitä enemmän yrittäjyydestä puhutaan niin tulee semmonen olo että en mä nyt tommonen ainakaan ole. Et aina ollaan syyttämässä yhteiskuntaa tai verotusta tai työntekijöitä tai työmarkkinajärjestöjä tai ketä tahansa [...]. Et kuitenki varmaan suurin osa yrittäjistä on sellasia jotka vaan menee menemään ja tekee töitään eikä siinä oo mitään niinku sen kummempaa.”

Idan loppukaneetin siitä, että Suomen Yrittäjät ei edusta suurinta osaa yrittäjistä valittaessaan, tulkitsen niin, että hän pyrki paitsi ottamaan itse etäisyyttä valittamisesta, myös ilmaisemaan, että valittaminen ja yrittäjyys eivät kuulu yhteen. Näissä ja ylläkuvaamissani keskusteluissa yrittäjän ahkeruudesta, haastateltavani pyrkivät luomaan

yrittäjistä kuvaa työtä pelkäämättöminä ja ahkerina puurtajina, jotka eivät vähästä valita. Samaan aikaan haastateltavani tuovat toisaalta selkeästi ilmi kaikki ne ongelmat, joista yrittäjät eivät valita:

”Silloin mä päätin, että mä en kyllä valita kellekään, niinku, mä puhun vaan positiivisia, siitä mikä on mun mielestä makeeta. No, nykyään mä oon puhunu just, että ei oo mitään työttömyysturvaa, mutta en mä kyllä oikeestaan semmosta tarviikaan. Et tota, et et, tai et joutuu tekeen pitkiä päiviä, mut ei se mua haittaa, en mä ikinä laske et kuinka paljon tarvii tehdä töitä, et teenks mä töitä vai oonks mä vapaalla.” -Kimmo

Yrittäjyyden ongelmat kehystetään jöröyrittäjyydessä kestämissen, valittamattomuuden ja valintojen kautta. Yrittäjä on tiensä valinnut ja joutuu siksi kestämaan myös yrittäjyyden haasteita ja hankaluuksia. Jos ei tee töitä niin ei tule rahaa, päivät ovat pitkiä, mutta työn sisällön saa valita, ei ole sosiaaliturvaa, mutta sellaista ei tarvitse jos menestyy.

Ylläolevissa sitaateissa ilmenevä ajatus siitä, että yrittäjän ura on hyvässä ja pahassa omalla vastuulla, eikä siitä sovi syyttää yhteiskuntaa, on luonteeltaan käytännöllinen, mutta myös moraalinen. Idan, Kimmon ja Markuksen ylläolevissa sitaateissa näkyy ajatus siitä, että yrittäjä tekee väärin, jos valittaa tai syyttää muita epäonnistumisestaan. Kun vertaan tätä ajatusta hallinnan teorioiden muotoiluun uusliberaalista subjektista, joka omaksuu vastuun omasta menestyksestään, huomaan, että ne vastaavat toisiaan.

Arjen ja yrittäjyyden yhteensovittaminen on yrittäjyyden pienenä vaikeutena erityinen, sillä aineistossani sen ottivat esiin vain naispuoliset haastateltavat ja heistä jokainen teki niin. Anne puhui freelancertyön kätevydestä kun lapset olivat pieniä, koska voi ottaa vapaata ja olla kotona. Mirvan mielestä yrittäjäyys turvattoman toimeentulon ja riskien takia ei monesti sovellu henkilölle, jolla on lapsia. Ida pohti sitä, näkevätkö perheelliset yrittäjät perhettään vähemmän, koska tekevät niin paljon töitä:

”Ku tavallaan ne kiinteet kulut on suurimmat, niinku vaikka joku vuokra niin sitä vois miettiä että voisko siihen jotain avustusta vaikka [...]. Ku onhan se kiva että sanotaan että joo, pystyttäkää niitä, mutta kuinka moni voi, jos on vaikka perhettä niin ethän sä kertakaikkiaan pysty kokeileen.” -Mirva

”[...] mun mielestä useimmat yrittäjät on niinku sellasia työntekoa arvostavia ja sellasia jotka ite tekee niinku pitkää päivää, mutta mie en sitte osaa sanoa et näkyyks se sit siinä että arvostais vähemmän vaikka niinku perhettä tai tämmösiä asioita, koska aika monet yrittäjät kuitenkin näkee sitä perhettään vähän vähemmän kuin muut koska ne tekee sitte niin paljon töitä.” -Ida

Kiinnostavinta näissä keskusteluissa perheen ja yrittäjyyden yhteensovittamisesta oli mielestäni se, että niitä ei mieshaastateltavien kanssa käyty. Itse en aktiivisesti ottanut aihetta esille, eikä mieshaastateltavistani kukaan oma-aloitteisesti maininnut perhettä tai elämäntilannetta ylipäättään yrittäjyyteen vaikuttavana tekijänä. Kimmo ja Jari totesivat yrittäjyyden olevan niin aikaavievää, että yrittäjä on käytännössä aina töissä tai työtunteja ainakin kertyy niin paljon, ettei niitä voi edes laskea. Silti se, kuinka tällainen elämäntyylä on yhteensovitettavissa arjen ja perheen kanssa, ei tullut puheeksi.

Kirsti Tonttila on saanut samansuuntaisia tuloksia väitöskirjassaan *Mitä mieltä yrittäjyydestä? Yliopistosta valmistuvien nuorten asenteet yrittäjyyteen ja itsensä työllistämiseen*. Tonttila haastatteli yliopisto-opiskelijoita heidän yrittäjyysaikomuksistaan ja myös hänen tutkimuksessaan ainoastaan naispuoliset opiskelijat edes puhuivat perheen, lasten ja yrittäjyyden yhdistämisestä (2001, 90–97). Hänen naispuoliset haastateltavansa pitivät yrittäjyyden riskejä huonosti yhteensovitettavina lapsiperheen tarpeiden kanssa ja arvioivat yrittäjyyden vaatiman ajan olevan pois lapsilta.

Arki on tutkimusten mukaan sukupuolittunut elämänaalue (mm. Jokinen 2005, 51–60). Perinteisesti ja vielä nykypäivänäkin vastuu arjen sujuvuudesta, kotitöistä ja lastenhoidosta lankeaa naisille. Arjesta puhuminen on äärimmäisen sukupuolittunutta sekä Tonttilan aineistossa, että omassani ja se saa minut pohtimaan, onko kasvutavoitteinen yrittäjyys saavuttamatonta monille naisille, koska yhteiskunnassamme vallitsee vieläkin ääneen lausumaton oletus siitä, että arki on naisten vastuulla? Jättääkö moni nainen alunperin valitsematta yrittäjyyden, koska olettaa, kenties tiedostamattaan, että hänen aikansa ja henkiset resurssinsa eivät tule siihen riittämään? Kysymyksen voi myös kääntää toisin päin ja pohtia, kuinka moni mies on vapaa luomaan uraa kasvuyrittäjänä, koska hänen arkeaan

on pyörittämässä pariskunnan toinen osapuoli. Kuinka paljon aikaa ja henkisiä resursseja vaatii sellainen kasvuyrittäjyys, mitä esimerkiksi Ida luonnehtii ”hc-yrittäjyydeksi”¹ ja millaisia järjestelyitä se perhe-elämän tasolla vaatii?

7. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää sitä, miten pienyrittäjät rakentavat omaa identiteettiään ja suhdettaan yrittäjyyteen sekä selvittää, mitä yrittäjyys heille merkitsee. Tulkintakehyksenäni oli yhtäältä työelämän muutos, uusliberalisaatio ja prekarisaatio ja toisaalta yrittäjyyskirjallisuudessa esiintyvä kuvaus yrittäjämäisestä yksilöstä ja sisäisestä yrittäjyydestä. Tarkoitukseni oli hahmotella yrittäjyyden ja laajemmin työelämän muutosta viimeisten 50 vuoden aikana sekä selvittää, miten yrittäjyys vaikuttaa haastateltavieni tapaan hahmottaa omaa työmarkkina-asemaansa ja miten heidän puheissaan muodostuva kuva yrittäjyydestä yhtenisi tai poikkeaisi yrittäjyyskirjallisuuden ja yrittäjämienän teorian muotoiluista.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että yrittäjyys on haastattelemilleni yrittäjille merkityksellinen tekijä, kun he määrittelevät omaa työmarkkina-asemaansa ja suhdettaan työhön. Yrittäjyyden merkitys haastateltavilleni erityisesti suhteessa työhön ja heidän kokemaansa autonomiaan ja vaikutusmahdollisuuksiin työssään näyttäytyi aineistossani positiivisena. Yrittäjyyttä jäsennettiin yksilön vapauden, elämänhallinnan ja voimaantumisen sekä päämäärätietoisien eteenpäin pyrkimisen kannalta. Yrittäjyyden merkitys haastateltavilleni on pääasiassa positiivinen ja yrittäjyydestä luodaan myös aktiivisesti positiivista kuvaa.

Yrittäjyys näyttää haastateltavieni mielestä luovan heille mahdollisuuksia hallita omaa työmarkkina-asemaansa ja työnsä sisältöä sekä luovan mahdollisuuksia oman uran tavoitteelliseen rakentamiseen palkkatyötä paremmin. Vapaus päättää työnsä ja uransa suunnasta näyttäytyy keskeisenä, mutta toisaalta on selvää, että yrittäjyys myös luo omanlaisiaan rajoituksia ja pakkoja. Nämä rajoitukset ja pakot liittyvät erityisesti pitkiin

1 HC = hard-core. Ida tarkoittaa kovan luokan yrittäjyyttä.

työpäiviin, välttämättömän byrokratian hoitamiseen sekä yrityksen jatkuvuuteen liittyvän epävarmuuden sietämiseen. Yrittäjän on pakko tehdä asioita, joita ei halua tehdä ja pakko huolehtia asiakkaiden hankkimisesta.

Yrittäjyyden rajoituksia ja huonoja puolia siedetään, sillä haastateltavieni puheissa yrittäjyys näyttyy henkilökohtaisesti hyvin palkitsevana valintana. Taloudellisen voiton tavoittelu määritellään, kiinnostavaa kyllä, lähes yksimielisesti sivuseikaksi.

Haastateltavani sanovat yrittäjyydellä olevan positiivisia vaikutuksia heidän kokemukseensa omasta pystyvyydestä ja kyvystä hallita omaa työuraansa ja yrittäjyyden ajatellaan opettavan erilaisia taitoja monipuolisemmin kuin palkkatyö. Toisaalta aineistossani on myös yrittäjyydestä pois hakeutuva henkilö, Anne, jonka negatiiviset kokemukset freelancerina toimimisesta osoittavat, että yrittäjyyden hyvät ja huonot puolet riippuvat yksilön elämäntilanteesta, tavoitteista sekä toimialasta.

Yrittäjyyden prekaari luonne näyttyy kuitenkin pääasiallisesti mahdollistavana tekijänä ja haastateltavistani osa katsoo yrittäjyyden jopa suojelevan yksilöä palkkatyötä paremmin työelämän epävarmuudelta. Toisaalta yrittäjyyden riskit ovat myös näkyvillä haastateltavieni puheissa yrittäjyyden reunaehtoina, joiden kanssa on elettävä. Riskit ovat myös tulleet todeksi Kimmon ja Mirvan kohdalla ja yrittäjyys on ajautunut kriisiin, josta on jouduttu selviytymään.

Yrittäjyydellä on merkitystä myös yksilön identiteetin kannalta ja haastateltavani rakentavat aktiivisesti positiivista ja jopa ihannoivaa kuvaa yrittäjistä ja yrittäjyydestä. Yrittäjistä rakennetaan sankarillista kuvaa innovoivina, monipuolisina, osaavina, joustavina ja muita auttavina yksilöinä, jotka toiminnallaan työllistävät muita ja vievät yhteiskuntaa eteenpäin. Sankariyrittäjän kuva yhtenee huomattavasti Rosen ja muiden hallinnan teoreetikoiden yrittäjäsubjektin muotoilujen sekä sisäisen yrittäjyyden kaltaisten määritelmien kanssa.

Samalla yrittäjyys kuitenkin rakentuu myös toisella tavalla. Yrittäjän arki on täynnä pieniä vaikeuksia: työnantajamaksujen, Valviran ja muun liikkeenharjoittamiseen kuuluvan byrokratian kanssa toimimista, riskien ja epävarmuuden sietämistä ja pitkiä työpäiviä,

joista ei voi lähteä kesken kaiken kotiin viettämään vapaa-aikaa. Yrittäjyyden arki rakentuu aineistoni perusteella pärjäämiseksi ja vaikeuksien keskellä selviämiseksi.

Nämä kaksi kuvaa yrittäjyydestä eivät kuitenkaan ole keskenään sisäisesti ristiriitaisia, vaan ne kuvaavat eri asioita. Ihanteellinen sankariyrittäjyys edustaa haastateltavieni arvoja, haaveita, pitkän tähtäimen visioita ja sitä yrittäjyyttä, jota he haluavat tietoisesti rakentaa. Jöröyrittäjyys edustaa päivästä toiseen puurtavaa ja arjesta selviävää yrittäjyyttä.

Ennako-oletukseni lähtiessäni tekemään tätä tutkimusta oli, että haastateltavieni tavoissa merkityksellistää ja määritellä yrittäjyyttä, olisi ollut enemmänkin hajontaa. Koska yrittäjät ovat toimialojensa, taloudellisten tilanteidensa, päämääriensä ja taustojensa kannalta tarkasteltuna kirjava joukko, ajattelin, ettei haastateltavillani myöskään ajatusmaailmansa tasolla olisi välttämättä paljoa yhteistä. Olin kuitenkin väärässä tässä hypoteesissäni, sillä pinnallisten erojen alta löytyikin paljon enemmän yhtäläisyyksiä kuin hajontaa, kun tarkastelun kohteena olivat arvot, merkitykset, määritelmät ja asenteet.

Sen lisäksi, että haastateltavieni näkemykset yhtenivät toistensa kanssa odotettua enemmän, ovat tulokseni myös lähempänä aikaisempaa tutkimusta, erityisesti mitä tulee yrittäjämääräisyyden, yrittäjämääräisyyden ja hallinnan teorioiden muotoiluun yrittäjämääräisyyden sosiaalisista merkityksistä. Vapaus, voimaantuminen, eteenpäin meneminen, kurinalaisuus, itsekontrolli ja joustavuus ovat kaikki sellaisia ominaisuuksia jotka esimerkiksi Nikolas Rose on liittänyt uusliberalistiseen ja yrittäjämääräiseen ihmiskäsitykseen.

Jälkikäteen huomaan, ettei minulla ehkä ole syytä yllättyä siitä, että haastateltaviani, jotka ovat jo yrittäjiksi hakeutuneita ja sellaiseksi identifioituvia henkilöitä, ovat aika mutkattomasti omaksuneet sellaisen käsityksen yrittäjyydestä, jota lukemani yrittäjyyskirjallisuus ja alan teoreetikot pitävät vallitsevana. Olen myös tyytyväinen tähän tulokseen jo siksi, että kuten Juha Hakala toteaa *Uudessa graduoppaassa*, olisi vallitsevasta tutkimusperinteestä radikaalisti poikkeava tulos todennäköisemmin graduntekijän kuin alan auktoriteettien syytä (2009, 183).

Prekarisaation ja työelämän muutoksen näkökulmasta tutkimustulokseni ovat loogisia,

mutta kiinnostavia, sillä yrittäjyydessä näyttää olevan, ainakin haastateltavieni mielestä, erityisiä hyviä puolia, joita vakaa ja säännöllinen palkkatyö ei tarjoa ja jotka kompensoivat yrittäjyyden riskejä ja muita haittapuolia. Erityisesti mahdollisuus oman uran ja työn sisältöjen hallitsemiseen ja se, että yrittäjän työn nähdään hyödyttävän häntä itseään tavalla, jota haastateltavani eivät yhdistä palkkatyöhön, osoittautuivat syiksi valita yrittäjyys. Mielestäni yrittäjyys on erityisen mielenkiintoinen tapa tarkastella työelämää, sen vaatimuksia ja erityisesti prekarisaatiota yksilön kannalta, sillä yrittäjyys asettaa sitä harjoittavan yksilön erilaiseen asemaan kuin usein normatiivisena pidetty palkkatyö. Yrittäjyyden edut ja haitat ovat erilaisia kuin palkkatyön ja siksi sitä tarkastelemalla voidaan tavoittaa erilaisia näkökulmia työelämän todellisuuteen kuin palkkatyötä tai työelämää yleisesti tarkastelemalla.

Yrittämisen, arjen ja perheen yhdistämistä pohdittiin ainoastaan naispuolisten haastateltavieni puheissa, joissa erityisesti yrittämiseen liittyvät taloudelliset riskit nähtiin kompastuskivenä perheellisille yrittämistä harkitseville henkilöille. Toisaalta yrittäjän mahdollisuus päättää vapaa-ajastaan ja aikatauluistaan nähtiin muun muassa lastenhoitoa helpottavana asiana. Oma havaintoni siitä, että nämä keskustelut tulivat esille vain naisia haastatellessani, on samansuuntainen kuin Kirsti Tonttilan (2001) tulokset väitöskirjassaan ja ne kertovat omaa kieltään suomalaisen perhe-elämän ja arjen työnjaon sukupuolittuneisuudesta vielä nykypäivänäkin.

Auttamisen, hyvän tekemisen ja sosiaalisuuden esiintyminen niin suuressa roolissa aineistossani oli mielestäni erityisen kiinnostavaa, sillä tällaista auttamisen, myötätunnon ja pyyteettömyyden tematiikkaa en ole juuri nähnyt yrittäjyyttä käsittelevässä ja teoretisoivassa kirjallisuudessa. Myöskään oman arkikokemukseni mukaan pyyteettömyys ei yleisesti ole yrittäjyyteen yhdistetty ominaisuus. Yrittäjät nähdään yleensä hyvässä ja pahassa omiin tavoitteisiinsa pyrkivinä yksilöinä, ei hyväntekijöinä ja heidän suhteensa muihin ihmisiin jää usein sivuun.

Olemme tottuneet ajattelemaan yrittäjiä kapitalistisen järjestelmän tuottamina yksilösubjekteina, jotka talousjärjestelmän oppien mukaisesti ajavat vain omaa etuaan. Tutkielmani perusteella tämä ei pidä paikkaansa, vaan haastateltavani suhtautuvat

yrittäjyyteensä tunteikkaasti ja välittävät myös siitä, millaisia sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutuksia yrittäjyys luo heidän elämäänsä. Minusta olisi kiinnostavaa tutkia asiaa pitemmälle ja selvittää, olisiko yrittäjien omaan kokemukseen puretuvalla tutkimuksella edellytyksiä haastaa yhteiskunnassamme itsestänselvyyksiksi muodostuneita käsityksiä siitä, että kapitalistinen toiminta poissulkee auttamisen ja solidaarisuuden? Miltä näyttää yhteisöllisyys ja muiden hyväksi toimiminen yrittäjillä?

Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka suuri merkitys hyödyksi olemisella, muiden auttamisella ja esimerkiksi työllistämisellä keskimäärin on osana yrittäjien omanarvontuntoa. Ottivatko niin monet haastateltavani esille työllistämisen teemana siksi, koska yritysten työllistämisaikutusta pidetään julkisessa keskustelussa melko yleisesti yrittäjyyden positiivisena vaikutuksena? Missä määrin auttaminen, työllistäminen, yhteisen hyvän tuottaminen ja muilta tuleva arvostus liittyvät yrittäjyysilöiden henkilökohtaisiin motiiveihin ja omanarvontuntoon? Vai perustuuko auttaminen ja yhteisöllisyys sittenkin vain oman edun tavoitteluun?

Tämän tutkielman heikkouksia ovat mielestäni ainakin haastateltavien pieni lukumäärä sekä se, että kaikilla paitsi yhdellä oli ainakin jotain korkeakoulutusta, kun taas tilastollisesti alle puolella yrittäjistä on sellainen. Sain ainoalta ammattikoulutustaiselta haastateltavaltani mielenkiintoisella tavalla muista poikkeavia vastauksia ja mahdollisuus vertailuun olisi ollut eduksi. Haastateltavieni pienessä lukumäärässä pidän henkilökohtaisesti harmillisena myös sitä, etten päässyt kovin syvälle sukupuolen, arjen ja perheen tematiikassa.

Toinen heikkous tässä tutkielmassa liittyy omaan osaamiseeni haastattelijana. Ensimmäisissä parissa haastattelussa en osannut pyytää haastateltaviani syventämään vastauksiaan kohdissa, joissa olisin voinut saada mielenkiintoista lisätietoa, eikä ymmärrykseni aiheestani ollut tarpeeksi vankkaa, että aina edes olisin huomannut, milloin näin olisi kannattanut tehdä. Koen toisaalta kehittyneeni suuresti haastatteluprosessin aikana ja tämä näkyi muun muassa siinä, että loppupään haastatteluni olivat pidempiä kuin ensimmäiset.

Huolimatta tutkimukseni puutteista olen paitsi kehittynyt itse valtavasti sosiologina, myös onnistunut nostamaan aiheestani esille joitain sellaisia huomioita, jotka ovat kiinnostavia tieteenalani kannalta. Tutkimustulokseni sopivat mielestäni sängen hyvin yhteen aiemman aiheeni käsittelevän tutkimuksen kanssa, eivätkä tietenkään suurimmaksi osaksi tuo siihen paljoa uutta, mutta erityisesti havaintoni auttamisen ja pyyteettömyyden yhteydestä yrittäjyyteen sekä yrittäjyyden arjen ja ihanteiden välisestä suhteesta ovat toivottavasti kiinnostavia myös lukijalle. Lisäksi toivon osoittaneeni tällä tutkimuksella, että erilaisten yrittäjien kokemukset itsestään ja omasta työmarkkina-asetaan voivat olla sekä yhteneviä, että poikkeavia tutkimuksessa ja arkikeskustelussa esiintyvistä yrittäjyyden määrittelyistä ja, että pienyrittäjillä on erityisesti prekarisaation kannalta kiinnostavalla tavalla ainutlaatuinen suhde työelämään.

8. LÄHTEET

- Bauman, Zygmunt (2002). *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich (1999). Työnteiskunnan tuolle puolen. *Janus* 7:3, 257-266.
- Couzens Hoy, David (1986). *Foucault: A Critical Reader*. Great Britain: TJ Press.
- Ehrenstein, Amanda (2006). *Social Relationality and Affective Experience in Precarious Labour Conditions: A Study of Young Immaterial Workers in the Arts Industries in Cardiff*. School of Social Sciences, Cardiff University. Julkaisematon väitöskirja.
- Foucault, Michel (1983). *The Subject and Power*. Teoksessa Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul (toim.): *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, 208-226. Chicago: The Chicago University Press.
- Hakala, Juha (2009). *Uusi graduopas*. Helsinki: Gaudeamus.
- Harvey, David (2005). *A brief history of neoliberalism*. New York: Oxford University Press.
- Heiskala, Risto (2006). Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 14-42.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.

Julkunen, Raija (2008): Uuden työn paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Kantola, Anu (2006): Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.): Uusi jako. Helsinki: Gaudeamus, 156-178.

Keskitalo-Foley, Seija & Komulainen, Katri & Naskali, Päivi (2010). Risto Reipas riskinottaja. Koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen. Teoksessa Komulainen, Katri & Keskitalo-Foley, Seija & Korhonen, Maija & Lappalainen Sirpa (toim.). Yrittäjyyskasvatus hallintana. Tampere: Vastapaino, 15-36.

Keynes, John Maynard (1980). The Collected Writings of John Maynard Keynes XXVII. Cambridge: Cambridge University Press.

Kontula, Anna & Jakonen, Mikko (2008) Prekarisaatio ja työn tutkimuksen politiikat. Teoksessa Eeva Jokinen & Matti Eräsaari (toim.) Kurjan ääni: osa 1 Yliopistotyöläiset. Juhlakirja Leena Eräsaarelle, 46–66.

Korhonen, Maija, Komulainen, Katri & Rätty, Hannu (2010). Kenestä on yrittäjäksi? Mukaan ottavat ja erottelevat yrittäjämäisen oppilaan tulkinnat peruskoulun opettajilla. Teoksessa Komulainen, Katri & Keskitalo-Foley, Seija & Korhonen, Maija & Lappalainen Sirpa (toim.). Yrittäjyyskasvatus hallintana. Tampere: Vastapaino, 37-72.

Löytönen, Teija (2013). Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdat. Saatavilla <http://www.xip.fi/tutkija/0402b.htm>, luettu 9.5.2018.

Miettinen, Anneli (2007). Pätkätyön tulevaisuus? Asiantuntijanäkemyksiä määräaikaisten työn kehittämistarpeista ja tulevasta kehityksestä Suomessa. Helsinki: Väestöliiton väestöntutkimuslaitos.

Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010). Miten meitä hallitaan. Tampere: Vastapaino.

Nätti, Jouko & Pyöriä, Pasi (2017). Epätyypilliset työsuhteet, epävarmuus ja liikkuvuus. Teoksessa Pyöriä, Pasi (toim.): Työelämän myytit ja todellisuus. Helsinki: Gaudeamus, 26-41.

OECD (2001). Putting the young in business. Youth and entrepreneurship. OECD.

Opetushallitus (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.

Opetusministeriö (2009). Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja.

Papadopoulos, Dimitris & Stephenson, Niamh & Tsianos, Vassilis (2008) Escape Routes. Control and Subversion in the Twenty-first Century. London: Pluto Press

Patomäki, Heikki (2007). Uusliberalismi Suomessa. Vantaa: Dark Oy.

- Peltonen, Matti (1986). Yrittäjyys. Otava. Keuruu.
- Pongratz, Hans J. & VoB, Günther (2003). From Employee to "Entreployee". Towards a "Self-entrepreneurial" Work Force? Concepts and Transformations 8(3), 239–254.
- Pyykkönen, Miikka 2016. Michael Foucault - vallan, tiedon ja subjektiuden tutkija. Teoksessa Pyykkönen, Miikka & Kauppinen, Ilkka (toim.): 1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria, 193-214. Helsinki: Gaudeamus.
- Suomen Yrittäjät (2016). Yksinyrittäjäkysely 2016.
- Suomen Yrittäjät (2015). Yrittäjien tulot ja verot 2015.
- Tiisala, Tuomo (18.4.2010). Foucault, Michel. Filosofia.fi-verkkosivu. Saatavilla <https://filosofia.fi/node/5351>, luettu 10.5.2018.
- Vesala (1996). Yrittäjyys ja individualismi: relationistinen linjaus. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen julkaisuja.
- Wilska, Terhi-Anna (toim.) (2004). Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 44.
- Yle Uutiset (28.12.2012). Naisyrittäjä on miesyrittäjää harvinaisempi - ja varovaisempi. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-6429911>, luettu 8.5.2018.
- Åkerblad, Leena (2014). Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus. Joensuu: Joensuun yliopisto.

LIITE

Pienyrittäjien haastattelurunko kevät 2016

1. Taustatiedot

Millä alalla olet yrittäjänä?

Milloin olet aloittanut yrittäjänä?

Minkä ikäisenä olet aloittanut?

Oletko edelleen yrittäjänä?

Kuinka iso yritys on? Onko se kasvanut vuosien saatossa?

Onko lähipiirissä muita yrittäjiä? Jos on, onko näiden esimerkki vaikuttanut omaan päätökseen perustaa yritys?

2. Tarina

Miksi päätit ryhtyä yrittäjäksi?

Kuvaile ensimmäistä vuotta yrittäjänä? Vaikeuksia? Hyviä muistoja?

Miten yritys muuttui vuosien saatossa?

Miten itse yrittäjänä kehittyi vuosien saatossa?

Onko kokenut epäonnistumisia tai suuria vaikeuksia?

Mitkä ovat suurimmat voittonsi/onnistumisen kokemukset/parhaat muistot?

Onko ajatellut lopettamista/lopettanut?

Mitä olet oppinut yrittäjänä toimiessasi?

Jos olisit yrittäjänä aloittaessasi tiennyt sen mitä tiedät tänään, olisitko aloittanut silti?

3. Identiteetti

Mitä sinulle tarkoittaa olla yrittäjä?

Onko yrittäjä ihmisenä mielestäsi erilainen kuin palkkatyöläinen tai työtön?

Kuvaile, millainen ihminen on mielestäsi tyypillinen yrittäjä? Kenestä tulee hyvä yrittäjä?

Jos et olisi ruvennut yrittäjäksi, mitä olisit tehnyt? Millainen ihminen olisit nyt?

Kuvaile itseäsi ennen ensimmäisen yrityksen perustamista ja vertaa siihen ihmiseen joka olet nyt. Millaisia eroja/yhteneväisyyksiä? Mitä kertoisit nuoremmalle itsellesi?

4. Olisitko kaivannut yrittäjyyskasvatusta? Oletko saanut? Mitä mieltä?

Tukeeko yhteiskunta nykyään paremmin yrittäjyyttä kuin ennen?

Mitä odotat tulevalta?

Onko yrittäjyys vastannut mielikuvia?

Vastaako muiden ihmisten käsitys yrittäjyydestä mielestäsi totuutta?